

RENDŐRSÉGI TANULMÁNYOK

A RENDŐRSÉG TUDOMÁNYOS TANÁCSÁNAK FOLYÓIRATA

ORBÁN ENDRE – SULYOK TAMÁS

A békés gyülekezéshez való jog az Alkotmánybíróság döntéseiben

NAGY MIKLÓS

A Készenléti Rendőrség tömegkezelési műveletei tervezésének és végrehajtásának tapasztalatai

LŐWI ILDIKÓ

A kulturális sokszínűség veszélyei a német társadalomban a vendégmunkás programtól napjainkig

ANGYAL MIKLÓS – BEZSENYI TAMÁS – PETRÉTEI DÁVID

„Az egész eljárásnak több a kára, mint a haszna” – A kriminalisztikai fejlesztések dilemmái

I. évfolyam 2018/2.

SZERKESZTI A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG

ELNÖK:

Dr. Pozsgai Zsolt rendőr vezérőrnagy

TAGOK:

Dr. habil. Boda József nyugállományú nemzetbiztonsági vezérőrnagy

Dr. Boros Gábor rendőr ezredes

Dávid Károly rendőr dandártábornok

Dr. univ. Dsupin Ottó rendőr dandártábornok

Dr. Gárdonyi Gergely PhD rendőr ezredes

Dr. habil. Hautzinger Zoltán

Dr. Janza Frigyes nyugállományú rendőr vezérőrnagy

Prof. Dr. Kerecsi Klára MTA doktora

Dr. habil. Kovács Gábor rendőr dandártábornok

Dr. Németh József PhD rendőr ezredes

Prof. Dr. Sallai János rendőr ezredes

Dr. Sipos Gyula rendőr vezérőrnagy

FELELŐS SZERKESZTŐ:

Dr. Gaál Gyula PhD rendőr ezredes

MŰSZAKI SZERKESZTŐ:

Steib Norbert

FELELŐS KIADÓ:

Dr. Németh József PhD rendőr ezredes, Rendőrség Tudományos Tanácsa elnök

KIADÓ

Rendőrség Tudományos Tanácsa

Cím: 1139 Budapest, Teve u. 4-6.

1903 Bp. Pf.: 314/15.

Telefon: +36 1 443-5533, BM: 33-355

Fax: +36 1 443-5784, BM: 33-884

E-mail: rtt@orfk.police.hu

Webcím: www.bm-tt.hu/rtt/index.html

HU ISSN 2630-8002 (online)

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A szerkesztőség olyan kéziratokat vár közlésre, amelyek a bűnmegelőzés, a bűnüldözés, a közbiztonság, a közrend, a határrendészet, a vezetés-irányítás és a mindenoldalú biztosítás kérdéseit elemzik, értékelik. A kéziratokon kérjük feltüntetni a szerző nevét, szolgálati helyét, beosztását, telefonszámát. Kérjük, hogy a cikkek szövegét e-mailben küldjék meg. A szerkesztőség a beérkezett kéziratot szakmai szempontból lektoráltatja, és fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására. A megjelenő írások nem a Rendőrség Tudományos Tanácsa, hanem a szerzők saját, tudományos szabadságán alapuló álláspontját képviselik. El nem fogadott kéziratot nem áll módunkban visszaküldeni. A szerkesztőség másodközlést nem vállal.

TARTALOM 2018/2.

- ORBÁN ENDRE – SÜLYÖK TAMÁS** A békés gyülekezéshez való jog az Alkotmánybíróság döntéseiben (5-23)
- NAGY MIKLÓS** A Készenléti Rendőrség tömegkezelési műveleti tervezésének és végrehajtásának tapasztalatai (24-43)
- LŐWI ILDIKÓ** A kulturális sokszínűség veszélyei a német társadalomban a vendégmunkás programtól napjainkig (44-67)
- ANGYAL MIKLÓS – BEZSENYI TAMÁS – PETRÉTEI DÁVID** „Az egész eljárásnak több a kára, mint a haszna” – A kriminalisztikai fejlesztések dilemmái (68-92)
- NÉMETH GYULA** A NIS irányelv és Magyarország kiberstratégiája (93-103)
- SALLAI JÁNOS** November 22, a Rendészettudományi Kar kari napja (104-109)
- BUZÁS GÁBOR** A forradalom főkapitánya és a rendőrség (110-128)
- KORINEK LÁSZLÓ** Négy fordulópont Dr. Kertész Imre címzetes egyetemi tanár, nyugalmazott rendőr dandártábornok életében (129-135)
- FINSZTER GÉZA** Kertész Imre, az értelmiségi (136-141)

BALLÁNE FÜSZTER Szakértő voltam a Bűnügyi Techni-
ERZSÉBET kai Intézetben (142-148)

SZERZŐK 2018/2.

DR. MED. ANGYAL MIKLÓS PhD rendőr ezredes,
tanszékvezető egyetemi docens,
Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar Krimi-
náltaktikai és Metodikai Tanszék

DR. BALLÁNÉ PROF. DR. FÜSZTER ERZSÉBET nyugállományú rendőr ezredes,
tanszékvezető egyetemi tanár,
Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar
Krimináltechnikai Tanszék

BEZSENYI TAMÁS rendőr őrnagy,
Országos Rendőr-főkapitányság

DR. BUZÁS GÁBOR PhD rendőr alezredes, adjunktus,
Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar
Rendészeti Jogi és Közigazgatási
Tanszék

PROF. DR. FINSZTER GÉZA professor emeritus,
Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar

PROF. DR. KORINEK LÁSZLÓ professor emeritus, rendes tag,
Magyar Tudományos Akadémia

LŐWI ILDIKÓ PhD hallgató,
Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Hadtudományi Doktori Iskola

NAGY MIKLÓS rendőr ezredes, igazgató,
Készenléti Rendőrség
Rendészeti Igazgatóság

NÉMETH GYULA PhD hallgató,
Óbudai Egyetem Biztonságtudo-
mányi Doktori Iskola

ORBÁN ENDRE érdemi munkatárs,
Alkotmánybíróság

DR. PETRÉTEI DÁVID rendőr százados,
kiemelt főtechnikus,
Nemzeti Szakértői és Kutató Köz-
pont Bűnügyi Szakértői és Kutató
Intézet Központi Technikai Osz-
tály

PROF. DR. SALLAI JÁNOS rendőr ezredes,
tanszékvezető egyetemi tanár,
Nemzeti Közzolgálati Egyetem
Rendészettudományi Kar
Rendészettörténeti Tanszék

DR. SULYOK TAMÁS alkotmánybíró, elnök,
Alkotmánybíróság

A békés gyülekezéshez való jog az Alkotmánybíróság döntéseiben¹

Az alkotmánybíráskodás alapvető funkciója az alkotmány rendelkezéseinek érvényre juttatása. Az alkotmánybíróságok azonban Hans Kelsen szerint sem egyedüli védői² az alkotmányoknak, különlegességüket a védelemben az adja, hogy általában övéké a végső szó. A gyülekezésekkel kapcsolatosan így kiemelt jelentősége van az alapjog gyakorlásával közvetlenül kapcsolatba kerülő rendőrségnek, valamint a rendőrségi tiltó határozatokat felülvizsgáló bíróságoknak is.

Hazánkban a jogforrási hierarchia csúcsán található Alaptörvény az Alkotmány 62. §-ához hasonlóan deklarálja: „*VIII. cikk (1) Mindenkinek joga van a békés gyülekezéshez.*” Ezzel összefüggésben az Alkotmánybíróság meg is állapította a korábbi Alkotmány és az Alaptörvény rendelkezéseinek egyezőségét, aminek következtében megerősítette az Alaptörvény hatályba lépése előtt meghozott alkotmánybíróági határozatokat. {3/2013. (II. 14.) AB határozat, Indokolás [38]}

Az alapjog szabályozásának részleteiről az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdése követelményeinek megfelelően törvényi szinten lehet rendelkezni.

¹ A tanulmány a 2016. november 11-én, a Tömegkezelés és alapjogvédelem című konferencián megtartott előadások írásos változata.

Kézirat lezárva: 2017. február 1.

² Robert Chr. van Ooyen: Die Funktion der Verfassungsgerichtsbarkeit in der pluralistischen Demokratie und die Kontroverse um der Hüter der Verfassung in Hans Kelsen: Wer soll der Hüter der Verfassung sein? Abhandlung zur Theorie der Verfassungsgerichtsbarkeit in der pluralistischen parlamentarischen Demokratie, herausgegeben und mit einer Einführung und Auswahlbibliographie versehen von Robert Chr. van Ooyen Mohr Siebeck Tübingen 2008 I-XXIII, 1- 113. I. „Bei Kelsen jedoch ist das Verfassungsgericht nur ein „Hüter“ der Verfassung, der sich die Macht und auch diese Funktion mit anderen politischen Mächten (und Hütern) teilt.” XV.

Az alapjog korlátozásának meg kell felelnie a szükségességi-arányossági kritériumoknak, és nem érintheti az alapvető jog lényegét.³ Az Alaptörvény egyetlen újítása, hogy a szabályozással kapcsolatosan megszüntette a kétfarmados követelményt.

Az Alkotmánybírósági esetjog továbbfejlődése

Az Alaptörvény hatályba lépése óta relatíve sok gyülekezési jogi tárgyú döntést hozott az Alkotmánybíróság (AB) {3/2013. (II. 14.) AB határozat, 3099/2015. (V. 26.) AB végzés, 24/2015. (VII. 7.) AB határozat, 30/2015. (X. 15.) AB határozat, 13/2016. (VII. 18.) AB határozat, 14/2016. (VII. 18.) AB határozat}, amelyekben az AB megerősítette és továbbfejlesztette a gyülekezési jognak az Alkotmány hatálya idején kialakult alkotmánybírósági gyakorlatát. A döntések indokolása az Alaptörvényi dogmatika fejlesztése körében hivatkozik az Emberi Jogok Európai Bíróságának (EJEB) eseti döntéseire is, felhasználva a *Verfassungsgerichtsverbund*⁴ adta lehetőségeket. E mellett hivatkozott az AB a német Szövetségi Alkotmánybíróság, valamint az amerikai Supreme Court döntéseire is.

Ezek közül az EJEB döntéseinek jelentősége kiemelkedő, hiszen ahogy a 14/2016. (VII. 18.) AB határozatban a testület is utalt rá: *„a gyülekezési jogot érintően kikristályosodott egy közös európai alkotmányos kultúra, amelynek alapvető elemei megtalálhatók az alkotmánybírósági határozatokban, a Velencei Bizottság és az EBESZ összefoglalóiban, valamint az EJEB döntéseiben.”* {14/2016. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [57]}

³ A mércéről lásd: Gárdos-Orosz Fruzsina: 8. § Alapjogok korlátozása. In: Jakab András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja*. Századvég, Budapest, 2009. 387-432. o. Pozsár-Szentmiklósy Zoltán: *Alapjogok mérlegen. Az általános alapjogi tesztek dogmatikája*. HVGORAC, Budapest, 2016. 39-235. o.

⁴ Bogdandy, Armin von – Schill, Stephan: *Die Achtung der nationalen Identität unter dem reformierten Unionsvertrag Zur unionsrechtlichen Rolle nationalen Verfassungsrechts und zur Überwindung des absoluten Vorrangs*. Max-Planck-Institut für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht, 2010. 702-733. p, idézi Voßkuhle-t: „So setzt sich in der Verfassungsrechtswissenschaft zunehmend die Vorstellung von einem Verbund zwischen unionalem und mitgliedstaatlichem Verfassungsrecht durch, in dessen Rahmen EuGH und nationale Verfassungsgerichte Teile eines Verfassungsgerichtsverbunds bilden.”

A továbbfejlesztett alkotmánybíróági gyakorlat bírósági döntések ellen benyújtott alkotmányjogi panasz eljárás keretében jött létre.⁵ Ez az eljárás jelenleg az AB jellegadó hatásköre, az új ügyek mintegy fele ebben az eljárásban kerül a testület elé.⁶ Ennek megfelelően több tiltó határozat, valamint több szabálysértési eljárás során hozott döntés is az AB elé került, és ezek várhatóan a jövőben is így lesznek.

Az alkotmányjogi panasz eljárásban meghozott döntések, illetve az Alaptörvény 28. cikkének a gyülekezési joggal való összefüggése kapcsán az Alkotmánybíróság gyakran utal vissza az úgynevezett „napi.hu” ügyben meghozott 3/2015. (II. 2.) AB határozatra, amely szerint *„Ha a bíróság az előtte fekvő, alapjogilag releváns ügy alapjogi érintettségére tekintet nélkül járt el, és az általa kialakított jogértelmezés nem áll összhangban e jog alkotmányos tartalmával, akkor a meghozott bírói döntés alaptörvény-ellenes.”* {3/2015. (II. 2.) AB határozat, Indokolás [18]}

A testület már fennállása kezdetén foglalkozott a gyülekezési joggal,⁷ és a közösség elleni izgatás alkotmányosságáról szóló 30/1992. (V. 26.) AB határozatban kommunikációs jogként határozta meg azt: *„A véleménynyilvánítás szabadságának kitiüntetett szerepe van az alkotmányos alapjogok között, tulajdonképpen »anyajoga« többféle szabadságjognak, az ún. »kommunikációs« alapjogoknak. (...) A szabad véleménynyilvánítás jogának kitiüntetett szerepe ugyan nem vezet arra, hogy ez a jog - az élethez, vagy az emberi méltósághoz való joghoz hasonlóan - korlátozhatatlan lenne, de mindenképpen azzal jár, hogy a szabad véleménynyilvánításhoz való jognak valójában igen kevés joggal szemben kell csak engednie, azaz*

⁵ Ld.: Bitskey Botond – Török Bernát (szerk.): *Az alkotmányjogi panasz kézikönyve*. HVGORAC, Budapest, 2015.

⁶ Orbán Endre: A bírói döntések ellen benyújtott alkotmányjogi panaszok tapasztalatai. *Magyar Jog* 2016/10. 581. o.

⁷ Kukorelli István: Alapjogi rendszerváltozás 1989 - az "első fecskék": az egyesülési és gyülekezési jog szabályozása. In: Csáfkó Ferenc (szerk.): *Közjog és jogállam: tanulmányok Kiss László professzor 65. születésnapjára*. Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pécs, 2016. 199-215. o. Időközben megszorodtak a gyülekezéshez való joggal kapcsolatos publikációk a hazai szakirodalomban. A teljesség igénye nélkül lásd: Hajas Barnabás: *Utcák, terek szabadsága*. Századvég, Budapest, 2014., Salát Orsolya: *The Right to Freedom of Assembly. A Comparative Study*. Bloomsbury, Oxford, 2015.

a véleményszabadságot korlátozó törvényeket megszorítóan kell értelmezni." (ABH 1992 167, 178.)

Egy újabb határozatában az Alkotmánybíróság az alapjog kiemelt jellegét hangsúlyozandó a 30/1992. (V. 26.) AB határozatát parafrázálva úgy foglalt állást, *„hogy a békés gyülekezéshez való jognak kiüntetett szerepe van az alapjogok rendszerében egy demokratikus jogállamban. Ez ugyan nem vezet arra, hogy ez a jog korlátozhatatlan lenne, de mindenképpen azal jár, hogy a békés gyülekezéshez való jognak valójában igen kevés joggal szemben kell csak engednie, korlátozását pedig szorosan behatárolják a Magyarország által elfogadott nemzetközi egyezmények előírásai.*” {13/2016. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [25]}

A 3/2013. (II. 14.) AB határozat megerősítette az Alaptörvény hatályba lépése előtt meghozott alkotmánybírósági határozatokat. Ezek közül kiemelt jelentősége van a 75/2008-as határozatnak, amely az EJEB Bukta kontra Magyarország döntését követően született. Ebben az EJEB megállapította, hogy *"[a] bíróság nézete szerint különleges körülmények között, amikor egy politikai eseményre egy tüntetés formájában megnyilvánuló azonnali reakció igazolható lehet, az ebből következő békés összejövetelt kizárólag a szükséges előzetes értesítés hiánya miatt, a résztvevők bármilyen törvénysértő magatartásának hiányában feloszlatni a békés gyülekezés szabadságának aránytalan korlátozásával ér fel. [...]* A Bíróság úgy találja, *hogy a felperesek békés gyülekezésének felosztatását nem lehet egy demokratikus társadalomban a kívánt célok elérése érdekében szükségesnek tekinteni.*" [Bukta és társai v. Magyarország (25691/04, 2007. július 17.)] Az EJEB tehát megállapította a gyülekezési jog gyakorlásának bejelentéshez kötöttségét, mint főszabályt, ellenben, ha speciális körülmények indokolják, azaz, ha a későbbiekben már nem lehetne vagy értelmetlen lenne megtartani a rendezvényt, akkor az adminisztratív kötelezettségek megtartását a jogalkalmazó szervek nem kérhetik számon. Amennyiben tehát az adminisztratív kötelezettségek betarthatóak, úgy ezt az utat kell járni, a spontán demonstráció lehetősége kivételes: akkor kerülhet rá sor, ha egy nagy felháborodást kiváltó esemény azonnali választ kíván. A döntés nyomán az Alkotmánybíróság megsemmisítette azt a törvényi passzust, amely

alapján a rendőrség mérlegelés nélkül köteles volt felosztatni a bejelentéshez kötött rendezvényt, ha azt bejelentés nélkül vagy a bejelentett időponttól, helyszíntől, útvonaltól, céltól, illetve napirendtől eltérően tartották meg. A testület megállapította, hogy a gyülekezési jogról szóló törvény alkalmazásakor *“a bejelentési kötelezettség a közterületen tartandó, szervezett rendezvényekre vonatkozik. Önmagában a késedelmes bejelentésre hivatkozva viszont nem tiltható meg azoknak a békés rendezvényeknek a megtartása, amelyek nem jelenthetők be három nappal a tervezett rendezvény időpontja előtt.”* {75/2008. (V.27.) AB határozat, ABH 2008, 451, 451.}

A 24/2015. (VII. 7.) AB határozatban az AB egy gyülekezés bejelentésével összefüggő bírói ítélet alkotmányossági felülvizsgálata kapcsán elemezte a gyülekezési jognak az Alaptörvény XXVIII. cikk (7) bekezdése szerinti jogorvoslati joggal való kapcsolatát.⁸ Az ügy rövid lényege az volt, hogy a bíróság a gyülekezést megtiltó rendőrségi határozatot nem bírálta el érdemben, s ezzel a gyülekezés megtiltását fenntartotta, amely döntése egyszerre járt a gyülekezési jog és a jogorvoslati jog sérelmével.

A döntésben *„az Alkotmánybíróság rámutat arra, hogy a Gytv. 8. § (1) bekezdése két tiltó okot nevesít. E két korlát mögött az Alaptörvény I. cikk (3) bekezdésével összhangban – a népképviselői szerv és a bíróságok zavartalan működésének súlyos veszélyeztetéseként – ott áll az Alaptörvény B) cikk (1) bekezdése, valamint – a közlekedés más útvonalon nem biztosítható esetkörében – a közlekedés rendjéhez fűződő közérdek. [75/2008. (V. 29.) AB határozat ABH 2008, 651, 658.] Az eljáró bíróságnak azt kellett volna megvizsgálnia, hogy az előzetes tilalmi okokat, mint a gyülekezési szabadság legsúlyosabb mértékű és ultima ratio jellegű korlátozását a rendőrség jogszerűen alkalmazta-e, a szükségességi-arányossági követelményeknek megfelelően mérlegelt-e. E tekintetben irányadó, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága az Oya Ataman-ügyben a hatóságok számára*

⁸ Tágabb összefüggésekben az alkotmánybírói esetjog előrelépéseiről ld: Sulyok Tamás: Alkotmánybíráskodás az Alaptörvény védelmében. In: Fejes Zsuzsanna – Török Bernát (szerk.): *Suum cuique: ünnepi tanulmányok Paczolay Péter 60. születésnapja tiszteletére*. Pólay Elemér Alapítvány, Szeged, 2016. 660-670. o.

a gyülekezés során tanúsítandóan előírt tűrési kötelezettséget a Patyi-ügyben a bejelentési eljárásra is kiterjesztette [Lásd: EJEB, Patyi kontra Magyarország, (5529/05); 2008. október 7., 43. pont]. Ez az in dubio pro libertate elv megfogalmazását jelenti és azt a követelményt fogalmazza meg a jogalkalmazók irányába, hogy a gyülekezések megítélésekor a gyülekezési jog minél szélesebb körű biztosítását eredményező döntést hozzanak.” {24/2015. (VII. 7.) AB határozatban, Indokolás [30]}

A jogorvoslati jog és a gyülekezési jog kapcsolatára és ennek a jogorvoslati jog alkotmányos értelmezésére kiható következményeire a döntés ekként utal: *„A jogorvoslati jog sérelme gyakran kapcsolatba hozható, illetve visszavezethető más Alaptörvényben biztosított jog(ok) sérelmére is. Egyértelmű például a jogorvoslati jog és a tisztességes eljárás követelményeinek a kapcsolata, hiszen azoknak a jogorvoslati eljárás során is érvényesülniük kell. Ha tehát egy ügyben közvetett módon más alapjogi sérelem gyanúja is felmerül, a jogorvoslat akkor minősül hatékonynak, ha a panaszolt alapjogi sérelem tekintetében a tényleges orvosolhatóság lehetősége fennáll és sor kerül a panaszolt sérelem érdemi felülvizsgálatára.” {24/2015. (VII. 7.) AB határozatban, Indokolás [19]}*

Egy másik gyülekezési joggal kapcsolatos ügy, a 30/2015. (X. 15.) AB határozat alapjául szolgáló ügy tárgya egy, a Kúria épülete elé, a Kúria jogegységi tanácsának ülése időpontjára szervezendő gyülekezés megtiltásának alkotmányjogi panasz alapján történő alkotmányos felülvizsgálata volt. A határozatban az Alkotmánybíróság rámutatott, hogy a gyülekezési jog korlátai sorában a legsúlyosabbnak a gyülekezések előzetes tiltása minősül. *„Tiltás esetében ugyanis a kifejezésre szánt vélemény nem tud érvényesülni, mivel a gyülekezők nem tarthatják meg a rendezvényüket. Az előzetes tiltás olyan ultima ratio jellegű korlátozás, amely teljes egészében megakadályozza az alapjog érvényesülését. Ebben a tekintetben még a rendezvény feloszlata is fokozatilag enyhébb korlátozásnak minősül. Éppen ezért egy tudomásul vett rendezvény esetében egy tilalmi ok – a rendezvény törvénysértő megtartása miatt – utólag oszlatási okká válhat, ez a viszony azonban nem fordítható meg: a rendezvény gyakorlása során tapasztalható törvénysértésekre adható szükségképpen reaktív jellegű oszlatási indok nem kon-*

vertálható át automatikusan előzetes tilalmi okká. Erre a fokozati különbségre mutatott rá a német Alkotmánybíróság is 1985-ben (ld. BVerGE 69, 315), amikor a brokdorfi atomerőmű építése elleni tiltakozás ügyében elvi élel rögzítette, hogy az előzetes tiltás alkalmazása esetén a közbiztonság közvetlen és magas fokú előrelátható veszélyeztetettségére van szükség. A testület szerint a gyülekezési jog fundamentális jellegére tekintettel az előzetes tiltást szigorú mérce szerint kell megítélni, különösen arra való tekintettel, hogy a tiltás esetleges téves mellőzése utólag az osztatás révén még korrigálható.” {30/2015. (X. 15.) AB határozat, Indokolás [30]}

A Gytv.-ben nevesített két tilalmi esetkörrel összefüggésben az Alkotmánybíróság a fent idézett 24/2015. (VII. 7.) AB határozatban leírtakra visszautalva megállapította, hogy *„[a]z említett alkotmányosan védett (köz)érdekekhez (értékekhez) az enumeratio unius est exclusio alterius joglogikai maxima alapján taxatív jelleggel kötődnek a tilalmi okok. A Gytv. szabályozási rendszeréből ugyanis az következik, hogy vélelem szól a gyülekezések megtartása mellett, azt csupán tudomásul veszi a rendőrség, kivéve az egyes tiltó okok felmerülésének esetét. Ennek következtében és az in dubio pro libertate elvnek megfelelően az következik, hogy a gyülekezési jog gyakorlása tekintetében a bizonyítási teher mindig a korlátozást előíró hatóság oldalán áll fenn.” {30/2015. (X. 15.) AB határozat, Indokolás [32]}*

A konkrét ügyben vizsgálat tárgyává tett tilalmi esetkörrel összefüggésben az Alkotmánybíróság a következőket hangsúlyozta: *„[a] tilalmi okok alkalmazása tekintetében a jelen ügyben releváns kérdésben a Gytv. 8. §. (1) bekezdése külön mércét állít fel azzal, hogy a bíróságok zavartalan működésének alkotmányos alapértékével történő összeütközés esetén a gyülekezési jog csak abban az esetben korlátozható, ha a gyülekezés a bíróság zavartalan működését súlyosan veszélyeztetné. E miatt a bíróságok működésének „súlyos megzavarása” törvényi feltételének megítélése tekintetében gondos és elfogulatlan körületekintéssel kell megvizsgálni valamennyi olyan tényt és körülményt, amit értékelni kell a zavarás súlyosságának megállapíthatósága körében, így különösen a tervezett gyülekezés helyszíni adottságait. [...] Az Alkotmánybíróság a vizsgált ügyben rámutat arra,*

hogy a „súlyosság mércéje” az, ami a vizsgált tiltó ok alkalmazása kapcsán lehetővé teszi a jogalkalmazók számára az esetről-esetre történő mérlegelést, a „súlyossági mérce” alkalmazását tehát külön indokolni szükséges.” {30/2015. (X. 15.) AB határozat, Indokolás [34], [43]}

A *Verfassungsgerichtsverbund*-dal összefüggésben a határozat megerősítette a 61/2011. (VII. 13.) AB határozatban foglaltakat. „A gyülekezési joggal kapcsolatos határozataiban az Alkotmánybíróság mindig is törekedett az alkotmányos párbeszéd fenntartására és irányadónak tekintette az Emberi Jogok Európai Bíróságának elvi megállapításait. A 61/2011. (VII. 13.) AB határozatban a testület kimondta, hogy »[e]gyes alapjogok esetében az Alkotmány ugyanúgy fogalmazza meg az alapjog lényegi tartalmát, mint valamely nemzetközi szerződés (például a Polgári és Politikai Jogok Egyezségokmánya és az Emberi Jogok Európai Egyezménye).« [...] E tekintetben az Alkotmánybíróság jelentőséget tulajdonított annak, hogy a tilalmi okok alkalmazása körében a Patyi kontra Magyarország ügyben az EJEB azért találta egyezményesértőnek a hatóságok jogalkalmazását, mivel megítélése szerint »amikor a hatóságok a Patyi úr által előterjesztett ténybeli magyarázatok figyelembe vétele nélkül mechanikusan, ugyanazon okokra hivatkozva, ismétlődően megtiltották a demonstrációkat, akkor nem találták meg a megfelelő egyensúlyt a gyülekezési szabadságukat gyakorolni kívánók joga és azon személyek joga között, akiknek mozgásszabadsága időlegesen – esetleg – korlátozódhatott volna.« [EJEB, Patyi kontra Magyarország (35127/08), 2012. január 17. 42. bekezdés]” {30/2015. (X. 15.) AB határozat, Indokolás [35], [36]}

Az Alkotmánybíróság a döntés indokolásában emlékeztette a jogalkalmazókat, hogy „[a] mérlegelés eredményeként meghozott döntés indokolásából ki kell tűnnie, hogy a jogalkalmazók számba vették a gyülekezés enyhébb korlátozási lehetőségeit.” {30/2015. (X. 15.) AB határozat, Indokolás [51]} A konkrét ügyben pedig az „eljárás elemeinek áttekintése alapján az Alkotmánybíróság arra a következtetésre jutott, hogy a jogalkalmazók akkor tudnak megfelelni az indokolási kötelezettségüknek, amennyiben a tiltó okok felmerülése esetén kötelezően lefolytatják a BMr.-ben előírt egyeztetési eljárást. Az egyeztetési eljárás során a közhatalmat gyakorló szerv párbeszédet folytathat a gyülekezés szervezőjével, és ez adott esetben

a tényállás differenciáltabb megállapításának lehetőségét is magában hordozza, továbbá lehetőséget ad mind a szervezőnek, mind a hatóságnak az álláspontok mélyebb megismerésére, adott esetben a közvetlen személyes meggyőzés erejének kibontakozására. [...] Mindezek alapján megállapítható, hogy az egyeztetési eljárás lefolytatása elősegíti a kompromisszumos megoldás megtalálását a gyülekezők és a hatóság között, lehetővé téve ezzel a gyülekezéshez való alapjog és a tiltó ok által védett jogállami követelmény közötti megfelelő egyensúly megteremtését. Az egyeztetési eljárás a fenti jellemzőire tekintettel a gyülekezéshez való alapjog érvényesülésének fontos eljárési garanciája, amelynek mellőzése, vagy nem megfelelő (az arányosság elvét sértő, vagy diszkriminatív) alkalmazása nemcsak a gyülekezéshez való alapjog, de a jogbiztonság alkotmányos követelményét, az egyes jogintézmények kiszámítható működését is sérti.” {30/2015. (X. 15.) AB határozat, Indokolás [51]}

Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy „a rendőrség tiltó határozatának a felülvizsgálata során az egyeztetési eljárás elmaradásának a bíróság nem tulajdonított jelentőséget, és ennek megfelelően azt nem is vizsgálta, mivel nem ismerte fel az egyeztetési eljárásnak az alapjog gyakorlására kiható garanciális jellegét. Az Alkotmánybíróság az egyeztetési eljárás lefolytatásának elmulasztását a gyülekezéshez való alapjogra kiható olyan súlyos jogszabálysértésként értékeli, amely a bírósági felülvizsgálat során sem nyert orvoslást, a bíróság ugyanis tévesen értelmezte az egyeztetési eljárás alkotmányos célját és nem vette figyelembe annak alapjogot védő, garanciális jellegét.” {30/2015. (X. 15.) AB határozat, Indokolás [55]}

A 13/2016 és a 14/2016-os határozataiban az Alkotmánybíróságnak olyan ügyekben kellett döntenie, amelyekben a jogalkalmazók a Gytv. 2. § (3) bekezdésére alapították a tiltást. Az AB nyomatékossította a Gytv. rendszertani értelmezése révén, hogy a tiltó okok taxatív jelleggel a Gytv. 8. § (1) bekezdésében találhatók. A 13/2016-os esetben azonban a testület nem semmisítette meg a bírói döntést, mert tekintettel volt a rendezvény dinamikus, felvonulósos jellegére, illetve arra, hogy a bejelentett konkrét rendezvény teljes megtartását nem tiltották meg, a város több pontját érintő

felvonulás lezajlott, a gyülekezők kifejezésre juttathatták véleményüket, így a csupán három helyszínt érintő korlátozás révén nem sérült aránytalan mértékben az indítványozók békés gyülekezéshez való joga.

A 14/2016-os határozatban két egyesített ügyben döntött az AB. Első esetben a tiltást a jogalkalmazók a szervező honlapjára és vélt világnézetére alapozták, ezért a szervező második alkalommal már a gyülekezése célját is hamisan jelölte meg, annak érdekében, hogy a gyülekezést megtarthassa. *„Az Alkotmánybíróság megállapította, hogy mind a rendőrség, mind pedig a bíróság tévesen hivatkozott a Gytv. 2. § (3) bekezdésére, amikor azt általános tiltó okként értelmezte. Tiltást alkalmazni ugyanis nem lehet önmagában amiatt, mert a jogalkalmazók az előttük fekvő ügyben a személyiségi jogok hipotetikus sérelmét vélik felismerni, mivel ahogy a bíróság fogalmaz: »a rendezvényen esetlegesen mások méltóságát sértő kijelentések hangozhatnak el«.* A köznyugalomban okozott esetleges sérelem ugyanis olyan feltételezés csupán, amely a békés gyülekezéshez való jog, mint a demokratikus jogállam működéséhez nélkülözhetetlen alapjog korlátozását önmagában kielégítően nem indokolhatja.” {14/2016. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [49]}

A kérdéses ügghöz egyesített másik ügyben azonban az Alkotmánybíróság a Gytv. 2. § (3) bekezdésére alapított tiltó határozatnak csupán a törvénysértő jellegét állapította meg, tekintettel arra, hogy az indítványozó bejelentése megtévesztő jellegű volt, valótlán elemet tartalmazott, ezért az az AB szerint nem értékelhető úgy, mint a bejelentő valós szándéka szerinti gyülekezési joga érvényesítése. {14/2016. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [54]}

A két határozatban az AB mulasztást is megállapított a Gytv.-vel összefüggésben. Ebben a testület utalt az ütköző alapjogi helyzetek problematikusságára, amelyek feloldásához a megfelelő szempontrendszer a jogalkotónak kell megadnia. *„Az alapjogi összeütközés kikerülhetetlenségének elismerése még nem jár szükségképpen a gyülekezési jog korlátozásával, de mindenképpen szükségessé teszi az egymással összeütköző, az egy időben, egy helyen konkuráló jogok összemérését, és a döntést arról, hogy melyik alapvető jog*

korlátozása milyen feltételekkel indokolt az egyik vagy a másik alapjog javára.” {14/2016. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [58]}

A tiltakozási kultúra változása és a megállapított jogalkotói mulasztás

A jogalkotói mulasztás megállapításának okai a tipikus és atipikus gyülekezések mentén kereshetők, ami lényegében egy másik fogalommal írható le: a tiltakozási kultúra változásával.

Hipotézisünk szerint a hazai tiltakozási kultúrának a rendszerváltozást követően három nagy korszakra különíthető el. Maga az AB ezt úgy fogalmazta meg, hogy a Gytv. egy emblematisz jogalkotási vívmány, {30/2015. (X. 15.) AB határozat, Indokolás [31]}, mások a Gytv.-t a békés rendszerváltás szimbólumaként is emlegetik, mint amely nagyban hozzájárult a békés átmenethez. Miklósi Zoltán szerint „*az 1988-1989-es nagy tömegtüntetések a köztársaság megszületésének egyetlen, a szélesebb közvélemény számára is közvetlenül átélhető mozzanatai voltak.*”⁹

Talán nem túlzás azt állítani, hogy a kétezres évek közepén új korszak kezdődött. A gyülekezéshez való jog egyre árnyaltabb formákban nyilvánult meg, az azzal élők és az azt biztosítók egyféle határkeresése látszott kibontakozni. Míg korábban az erőszakmentesség konszenzus volt, addig a kétezres évek során elterjedtek a konfrontatív tiltakozó gyűlések és rendszeressé váltak a tüntetések mellett kialakuló ellentüntetések.¹⁰ Mindez nem hazai jelenség: megjelentek például a tömegkommunikációra, a világhálóra támaszkodó globalizációellenes tüntetők csoportosulásai, az úgynevezett *counter-summitok*, és mindez begyűrűzött Magyarországra is.¹¹ Az olyan nemzetközi akciónapokon való részvétel pedig, mint az AIDS, kör-

⁹ Miklósi Zoltán: Gyülekezés, szabadság. *HVG*, 2003.02.25. 48. o.

¹⁰ Herbert Küpper: A gyülekezési alapjog Magyarországon és Németországban. *JURA*, 2008/1., 103. o.

¹¹ Schlett István et al.: Gyülekezési törvény. *Fundamentum*, 2007/1. 43. o. Szabó Máté: Új problémák a köztéri gyülekezésekkel kapcsolatosan és civil párbeszéd az Európai Unióban. *Belügyi Szemle*, 2004/7-8. 218. o.

nyezetvédelem, LMBTQ jogok, vagy háborúellenes tüntetések a demokrácia fejlődésének bizonyítékaiként értékelhetők. Mindemellett Magyarországon ezt az agresszivitást a kétezres évek közepén felerősítette a polarizálódott közélet.¹² A tiltakozók és rendfenntartók közötti rendszerváltás-kori partnerség megszűnni látszott: „*míg akkor [2002-ben] a rendőrségnek csupán reagálnia kellett a jogsértésekre, addig 2006-ban folyamatosan a konfliktus előterében volt.*”¹³ A rendőrség korábbi prominens vezetői szerint, „*[a] demonstrálók jelentős része nem elégszik meg azzal, hogy politikai vagy más véleményét nyilvánosan kifejezésre juttassa, hanem olyan formáját választja a demonstrációnak, hogy az az adott körülmények között minél szélesebb körű publicitást kapjon.*”¹⁴

Ehhez képest 2010 után az látható, hogy ismét egy gyülekezési jogi szempontból nyugodtabb korszakban élünk. A gyülekezések egyik újabb jellemzőjeként talán az emelhető ki, hogy a gyülekezők sokkal tudatosabban építenek saját jogaikra,¹⁵ és emellett tudatosabban építenek a gyülekezések zavaró jellegére is, így például, ahogy az a 13/2016-os határozatból, majd egy másik indítványozó által visszavont alkotmányjogi panaszból is kiderült (3210/2016. (X. 17.) AB végzés), erőteljes jelenséggé értelmezhető a magánlakások előtt tartott gyülekezések.

Összefoglalóan tehát azt állítjuk spekulatív jelleggel, hogy a hazai tiltakozási kultúra három korszaka különíthető el. A 2000-es évek közepéig a Gytv., mint a békés rendszerváltás szimbólumként volt meghatározható, ami a „*demokratikus közösség átélési lehetőségét*” teremtette meg. Ezt követte „*az agresszió korszaka*”, amely belső és külső okokra vezethető vissza, és amelyet az infókommunikációs eszközök előretörése, valamint a tüntetés-ellentüntetésekben megnyilvánuló konfliktusstruktúra jellemez. Végül 2010 után egy újabb korszak vette kezdetét, amelyet a „*jogtudatos*

¹² Szabó Máté: A demokrácia stabilitása és a gyülekezés joga. *Rendészeti Szemle*, 2008/6. 5. o.

¹³ Schlett et al.: i.m. 41. o.

¹⁴ Bencze József - Gömbös Sándor - Majoros Róbert: Gyülekezési jog - a jogalkalmazás során felmerülő újabb problémákról. 2. [r.] Az Országgyűlési Biztos Hivatalában 2008. november 27-én rendezett műhelybeszélgetés anyagai. *Közjogi Szemle*, 2009/2. 21. o.

¹⁵ Időközben megjelent több, a témát átfogóan és érthetően bemutató könyv is. Ld. 7. lj.

gyülekezések” időszakaként aposztrofálhatunk. Az Alkotmánybíróság ebben a kontextusban állapította meg a Gytv.-vel kapcsolatosan mulasztásban megnyilvánuló alkotmányértést, és a következőkben röviden ezekre térünk ki.

Ütköző alapjogok méltányos egyensúlya

A Gytv. felülvizsgálata tekintetében az AB követendő vezérelvként az „*ütköző alapjogok méltányos egyensúlyát*” jelölte meg, amely az EJEB gyakorlatából a *fair balance*, a Német Szövetségi Alkotmánybíróság gyakorlatából pedig a *schonender Ausgleich* megfelelője. Az Alkotmánybíróság elsőként a magánszférához való jog védelmében látta indokoltnak megfogalmazni a Gytv. alulszabályozottságával kapcsolatos megállapításait, és azt a 14/2016-os döntésében tágabb horizontba helyezte. A testület szerint ugyanis a tiltó okok szabályozási körén kívül eső alapjogi kollíziók esetében is szükségesnek mutatkozik az, hogy a rendőrség egyeztessen a gyülekezések szervezőivel annak érdekében, hogy megtalálja a gyülekezés megtartását is lehetővé tevő, de az Alaptörvényben foglalt konkuráló jogok érvényesülését is biztosító egyensúlyt. Az Alkotmánybíróság megítélése szerint mindez elsősorban a törvényhozó felelőssége: „*[a] jogalkotónak kell gondoskodnia arról is, hogy a rendőrségi fellépés kellően differenciált szabályozás keretében történjen. A gyülekezéshez való jog korlátozása szükségességének és arányosságának megítéléséhez ezért a törvényi szabályozásnak egyértelműen kellene meghatároznia azokat a mérlegelési szempontokat, amelyek révén a rendőrség eljárhat, valamint azokat a tiltást el nem érő technikai jellegű korlátozásokat, amelyeket a rendőrség érvényesíthet. A jogalkotónak törvényi szabályozás útján pontosan meg kellene határoznia a bejelentő és a rendőrség közötti egyeztetési eljárás folyamatát, és azokat a törvényen alapuló szempontokat, amelyeket mérlegelni szükséges annak érdekében, hogy az arányosság követelményének érvényre juttatásával, az ütköző alapjogok méltányos egyensúlyát (fair balance, schonender Ausgleich) megőrizve a rendezvény megtiltásánál enyhébb korlátozások,*

illetve feltételek alkalmazhatók legyenek.” {14/2016. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [66]}

Az Alkotmánybíróság a jogalkotó figyelmét arra is felhívta, hogy a Gytv. felülvizsgálata során eleget kell tennie az Alaptörvényből fakadó védelmi kötelezettségének (Alaptörvény I. cikk (1) bekezdés), de ez nem eredményezheti az alapjogok szükségtelen és aránytalan korlátozását. Azaz az AB azt írta körül, hogy nem elégséges az az eszköztár, ami a tudomásulvétel – tiltás bináris logikájára épül, hanem lehetővé kell tenni a rendőrség számára azt, hogy tágabb körben mérlegelhesse a bejelentett gyülekezés kockázatait, és olyan technikai feltételeket írthasson elő a gyülekezők számára, amely mind a gyülekezési jog gyakorlását, mind pedig az egyéb érdekek, mások alapjogainak védelmét is lehetővé teszi.¹⁶ A gyülekezők ugyanis szükségszerűen zavarják közrendet és mások jogait, adott esetben alapjogait, hiszen így tudják elérni céljukat: felhívni a figyelmet az általuk közvetíteni kívánt véleményre, üzenetre. E tekintetben fontos szempont azonban az is, hogy mások jogainak csorbulását a gyülekezések ideiglenes jellege arányosítja: *„az arányosság érvényre juttatása körében kiemelt súlya van a gyülekezések ideiglenes jellegének*” {30/2015. (X. 15.) AB határozat, Indokolás [52]}.

A közterületi helyszínek jellege

Az Alkotmánybíróság a 3/2013-as határozatában megállapította, hogy *„Budapest néhány terének és utcájának kommunikatív funkciója van. A Hősök tere ilyen különleges terület, mert a politikai véleménynyilvánítás egyik emblemikus helyszíne.*” {3/2013. (II. 14.) AB határozat, Indokolás [67]} A mulasztást kimondó 13/2016-os határozatában pedig „továbbgondolta” az egyes emblemikus közterületek *public forum* jellegét, és hozzárendelt egy mérlegelésen alapuló tesztet: *„egyes közterületi helyszínek jellegadó módon a lakhatás és a pihenés helyszínei.*” {13/2016. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [53]} Jellegadó módon, egyértelműen nem a lakhatás és pihenés színtere a Hősök tere, a körutak

¹⁶ Küpper: i.m. 113. o.

vagy az Andrásy út sem. Ezzel szemben jellegadó módon a lakhatás és a pihenés színterei a lakónegyedek. Az Alkotmánybíróság jelezte, hogy *„[m]indez nem jelenti azt, hogy ezek a helyszínek elvesztik közterület jellegüket [...] A körülmények mérlegelése alapján akár itt is tartható tehát gyülekezés, de adott esetben szigorúbb technikai feltételek mellett: így figyelembe kell venni különösen a gyülekezők célját, létszámát, a rendezvény időtartamát, gyakoriságát, dinamikus vagy statikus jellegét, és azt, hogy a résztvevők milyen napszakban, milyen hangosítás mellett kívánják üzenetüket eljuttatni a gyülekezés címzettjéhez.”* {13/2016. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [53]}

A békés jelleg garanciái

Végül az utolsó szempont, amelynek tekintetében az Alkotmánybíróság mulasztást állapított meg, az a békés jelleg garanciái, amelyet szintén részben az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdéséből vezetett le a testület. A Gytv. 15. cikkéhez kapcsolódóan az Alkotmánybíróság a mulasztás indokolásában rámutatott arra, hogy a jelenlegi rendelkezések nem ölelik fel a veszélyes eszközök teljes körét, *„így például az emberben vagy dolgokban kárt okozni képes szűrő- és vágóeszközöket, a különböző gázokat vagy azokat a fegyverutánszatokat, amelyek a rendezvényen részt vevő békés tömegben komoly riadalmat, pánikot kelthetnek.”* {14/2016. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [64]} A Gytv. egy másik hiányossága, hogy nem rendelkezik az arc eltakarásáról,¹⁷ *„aminek főszabály szerint tilosnak kellene lennie megfelelő kimentési lehetőséggel (például ha a nonverbális kommunikáció eszköze).”* {14/2016. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [64]} Ha belegondolunk, ez azzal parallel szempont, hogy az állampolgár számára is fontos az intézkedő rendőr egyediesítésének lehetősége. Az álarc viselésének problematikája ugyanis éppen a gyülekezés jogellenessé válása esetén kerülhet

¹⁷ Jelenleg a szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 169. § (1) bekezdés c) alpontja a rendzavarás eseteként fogalmazza meg az azonosítás megghiúsítását.

előtérbe,¹⁸ ugyanakkor tekintettel kell lenni azon gyülekezésekre, ahol az anonimitás immanensen kapcsolódik a vélemény kifejezéséhez,¹⁹ ezért – az Alkotmánybíróság által is említett kimentési lehetőség beiktatásával – differenciált szabályozás indokolt.

A békés gyülekezéshez való joggal kapcsolatos alkotmányossági követelmények

Összefoglalva az elmondottakat megállapítható, hogy a valódi alkotmányjogi panasz bevezetése óta megsokszorozódtak az Alkotmánybíróság elé kerülő gyülekezési jogi tárgyú ügyek. Az Alkotmánybíróság a 3/2013. (II. 14.) AB határozatában megállapította azt is, hogy a korábbi Alkotmány és az Alaptörvény vonatkozó rendelkezései megegyeznek, aminek következtében az AB megerősítette az Alaptörvény hatályba lépése előtt meghozott alkotmánybírósági határozatokat is. [Például 30/1992. (V. 26.) AB határozat, 55/2001 (XI. 29.) AB határozat, 4/2007. (II. 13.) AB határozat, 75/2008. (V.27.) AB határozat] Ennek következtében egyre nagyobb az az alkotmánybírósági szövegkorpusz, amely a békés gyülekezéshez való alapjog alkotmányossági kérdéseit járja körbe. Az Alaptörvény hatályba lépése előtt előtérbe kerülő spontán és gyors reagálású tüntetések problematikája mellett így olyan további kérdések jelentek meg az Alkotmánybíróság esetjogában, mint a bírósági felülvizsgálat terjedelme, az egyeztetési eljárás követelménye vagy éppen a tiltó okok alkalmazásának kérdései. Mindezek alapján a

¹⁸ Ehhez hasonlóan a német gyülekezési törvény szerint is tilos a gyülekezés résztvevőinek „*olyan tárgyakat magukkal vinniük, amelyek alkalmasak lehetnek arcuk eltakarására, azonosíthatóságuk megakadályozására.*”

¹⁹ Ilyennek minősülhet, amikor a tiltakozók egy politikus gumimaszkját öltik magukra, vagy például az Amnesty International guantanamoi fogolytáborát idéző demonstrációja az amerikai elnök magyarországi látogatása idején. Hajas Barnabás – Láposy Attila: Gyülekezési jog - a jogalkalmazás során felmerülő újabb problémákról. 3. r. Az Országgyűlési Biztos Hivatalában 2008. november 27-én rendezett műhelybeszélgetés anyagai. *Közjogi Szemle*, 2009/3. 39. o.

következőképpen összegezhetők az alkotmánybírósági gyakorlat sarokkövei.²⁰

1. *A gyülekezési szabadság kiemelt szerepe.* Kommunikációs szempontból kiemelt jelentősége van a gyülekezéshez való jognak, hiszen az internethez hasonlóan anyagi ráfordítás nélkül teszi lehetővé a vélemény kifejtését, hozzájárul a demokratikus közélet kibontakozásához [75/2008. (V. 29.) AB határozat, ABH 2008, 651, 663.].
2. *Az állam intézményvédelmi kötelezettsége.* Az Alaptörvény I. cikk (1) bekezdése szerint az emberi jogok védelme az állam elsőrendű kötelezettsége. Ebből következik az a kötelezettség is, hogy meg kell védeni a tüntetőket az ellentüntetőktől, valamint a nem tüntetők érdekeit is megfelelő védelemben kell részesíteni {13/2016. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [49], [50]. 14/2016. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [65]}.
3. *Szükségesség és arányosság.* Az alapjogok korlátozásnak a szükségesség-arányosság tesztje az elsőrendű szempontrendszer. Nem lehet akármilyen okból korlátozni a békés gyülekezéshez való jogot, azt csupán egy másik alapjog vagy alkotmányos érték indokolhatja, és mindez nem vezethet az alapjog lényeges tartalmának korlátozására. A Gytv. tiltó okait is ez alapján vizsgálta az AB, amikor megállapította, hogy a jogállami működés és a közlekedéshez fűződő közrend lehetővé teszi a korlátozást, de a tiltó okok konkrét

²⁰ Lásd még Sólyom Péter: 62. § Gyülekezési jog. In: Jakab András (szerk.): *Az Alkotmány kommentárja*. Századvég, Budapest, 2009. 2304-2317. o. A kézirat lezárását követően az AB esetjogának elemzésére lásd: Orbán Endre: A békés gyülekezéshez való joggal kapcsolatos alkotmányossági követelmények. *Jogtudományi Közlöny*, 2017/4., 281-291. o. Hajas Barnabás: A kockázatokról és mellékhatásokról. Megjegyzések Orbán Endre A békés gyülekezéshez való joggal kapcsolatos alkotmányossági követelmények című tanulmányához. *Jogtudományi Közlöny* 2017/11. 500-509. o.: Sólyom Péter: *Alapjogok nyomában A magyar Alkotmánybíróság esete a gyülekezési szabadsággal*. https://jog.tk.mta.hu/uploads/files/2018_09_Solyom.pdf

alkalmazása nem történhet automatikus módon, annak során a rendőrségnek és a bíróságnak indokolási kötelezettsége van: körületekintően meg kell vizsgálni a konkrét ügy minden lényeges körülményét, és mérlegelni kell az enyhébb korlátozó intézkedéseket {Vö. 30/2015. (X. 15.) AB határozat, Indokolás [30]}.

4. *Fair balance követelménye.* Az ütköző alapjogok méltányos egyensúlya az a mérce, amit az AB a jogalkalmazók számára előírt a horizontális alapjogi kollíziók feloldására. A rendezvények során a gyülekezéshez való alapjog ugyanis szükségképpen kapcsolatba kerül más alapjogokkal, ha úgy tetszik, természeténél fogva „zavaró hatású”. Ezzel összefüggésben az AB azt a követelményt fogalmazta meg, hogy az ütköző alapjogok esetén mindkettő érvényesülését lehetővé kell tenni: azt is, hogy a gyülekezés létrejöjjön, de meg kell tudni védeni a konkuráló alapjogokat is {13/2016. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [52], 14/2016. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [66]}.
5. *Tartalmi semlegesség követelménye.* Az állam nem folyhat bele a gyülekezés konkrét céljának tartalmi elemzésébe. Mint a 14/2016-os döntésből is látszik, nem jó irány az, ha a rendőrség tartalmi alapon bírálja el a gyülekezést, és ezzel el akarja fojtani a társadalmon belüli szélsőséges hangokat. Az AB már régen is hangsúlyozta, hogy a demokratikus viták során bírálatra bírálat kell hogy feleljen, így a szélsőséges véleményeknek is meg kell mérközniük a demokratikus diskurzusban {30/1992. (V. 26.) AB határozat, ABH 1992, 167, 180., 14/2016. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [35]}.
6. *A gyülekezések békés jellege és határozott ideje.* A gyülekezések nem tarthatnak meghatározatlan ideig, illetve úgy is fogalmazhatunk, hogy az a súly, amivel a védelem illeti őket, egyre inkább elhalványul az idő előrehaladtával a konkuráló érdekekkel szemben.²¹ Ezért a bejelentésnek mindig határozott időre kell szólnia.

²¹ Küpper: i.m. 112-113. o.

Ezen kívül a gyülekezésnek az Alaptörvényből következőleg békés jellegűnek kell lennie. Ami nem békés ugyanis, az kívül marad az alapjog védelmi körén. Ezt azonban az államnak is elő kell segítenie intézményvédelmi kötelezettsége révén, vagyis olyan szabályozási környezetet kell kialakítania, ami megtiltja például a fegyver megjelenést, mert fegyver viselése esetében sokkal nagyobb a valószínűsége a békés jelleg elvesztésének {14/2016. (VII. 18.) AB határozat, Indokolás [62]-[64]}.

7. *Egyeztetési eljárás, in dubio pro libertate.* Az AB utalt arra is a döntésében, hogy kiemelt jelentősége van az egyeztetési eljárásnak, amely során a rendőrség eleget tehet tényállás tisztázási kötelezettségének, fel tudja mérni a gyülekezés kockázatait, azt, hogy milyen erővel képes a rendezvényt biztosítani. E tekintetben az AB gyakorlat az EJEB döntésekkel összhangban megfogalmazta az *in dubio pro libertate* elvet is, ami arra utal, hogy törekedni kell a gyülekezések alapjogbarát kezelésére, vagyis lehetővé kell tenni azok megvalósulását {Vö. 24/2015. (VII. 7.) AB határozatban, Indokolás [30]}.

Záró gondolatok

A gyülekezésekkel kapcsolatosan az Alkotmánybíróságnak csak kivételesen van teendője. Adott esetben a megsemmisítő döntések sem tudnak egyféle morális elégtételnél többet nyújtani az indítványozóknak, céljuk lényegében a hibás döntések jogrendszerből való kivezetése, és ami még fontosabb, a jövőre irányuló *erga omnes* orientáló jellegük, iránymutatásuk.

Ezzel szemben, mint azt a jelen tanulmány elején is említettük, a gyülekezésekkel kapcsolatban kiemelt szerepe van az alapjog gyakorlásával közvetlenül kapcsolatba kerülő rendőrségnek, valamint a rendőrségi tiltó határozatokat felülvizsgáló bíróságoknak. Ezért engedjük meg, hogy kifejezzük azt, hogy külön öröm számunkra, hogy a Rendőrségi Oktatási és Kiképző Központ a Rendőrség Tudományos Tanácsával közösen alapjogi tárgyú konferenciát szervezett.

NAGY MIKLÓS

A KÉSZENLÉTI RENDŐRSÉG TÖMEGKEZELÉSI MŰVELETEI TERVEZÉSÉNEK ÉS VÉGREHAJTÁSÁNAK TAPASZTALATAI

A Rendőrség tömegkezelési gyakorlatának a bemutatása

A rendőrség tömegkezelési gyakorlatát három időszakra lebontva mutatom be: az első a 2006-ig, a második a 2007-től 2010-ig, míg a harmadik a 2010-től napjainkig tartó időszak. Az elemzés során vizsgálom az állomány képzettségét, felkészültségét, a rendőrség tömegkezelési módszereit, valamint a vezetés, irányítás helyzetét.

2006

A tömegkezelési gyakorlat hosszú éveken át nem vette figyelembe a kor változásait, a tömeg viselkedésével foglalkozó tudományok vizsgálódásainak eredményeit, az európai rendőrségek tapasztalatait és új irányokba való elmozdulását a tömegkezelés területén. A fejlesztések elmaradása, a képzetlenség, a felkészületlenség és a több évtizedes berögzült rossz rendőrségi gyakorlat vezetett el a 2006 őszi események rendőri kezelésének hibáihoz.

Az állomány képzettsége, felkészültsége

A rendőrség csapatszolgálati feladatai ellátására létrehozott állandó szervezeti egysége a Készenléti Rendőrség, melynek állománya állandónak mondható képzésekben részesült, és összehasonlíthatatlanul képzettebb és felkészültebb volt a megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányságok ideiglenes csapatszolgálati századokba szervezett állományainál. Ezek a különbségek minden egyes olyan rendezvényen felszínre kerültek, ahol tömegkezelési

feladatot kellett végrehajtani. Ezek a feladatok döntő többségében egyes labdarúgó-mérkőzések során kerültek végrehajtásra, egyéb rendezvényeken, demonstrációkon – kivéve a 2002-es választásokat követő elhíresült Erzsébet híd lezárását – a rendőrségnek nem kellett közbeavatkoznia. Az ideiglenes csapatszolgálati századok állománya meghatározott időszakonként végrehajtotta a csapatszolgálati képzéseket, valamint megtörténtek a törzsvezetési gyakorlatok is, de ezeket a képzéseket többnyire csak kötelezően végrehajtandó feladatnak tekintették. A képzések a Csapatszolgálati Szabályzatban meghatározott taktikai elemek merev begyakoroltatásán alapultak, nem igazították hozzá a gyakorlatban előforduló helyzetekhez.

Tömegkezelési módszerek

A vizsgált időszakban a magyar rendőrség a Csapatszolgálati Szabályzatban leírt taktikai eljárásokat alkalmazta rendbontó személyekkel, csoportokkal szemben. A Készenléti Rendőrség eljárásai, módszerei nagymértékben hasonlítottak a Bajor Készenléti Rendőrség módszereihez, köszönhetően a több évre visszatekintő együttműködésnek. Ezek az eljárások a bevetési csoportra, mint legkisebb alkalmazandó erőre lettek kidolgozva és igen eredményesen alkalmazta őket és alkalmazza mind a mai napig a rendőrség.

A magyar rendőrség a hagyományos, több évtizede kidolgozott elvek mentén hajtotta végre a különböző rendezvények biztosítását. A feladatra való felkészülés és maga a végrehajtás is rutinszerűen, a szükséges információk ismerete nélkül történt.

Azt gondolom, hogy a magyar rendőrség a felszerelésbeli és megfelelő képzettségbeli hiányosságai ellenére a 2006 őszi eseményekig megfelelő szinten kezelni tudta a kisebb problémákat. Viszont a 2002 júliusi Erzsébet hídi blokádnak és az azt követő demonstráció kezelése felszínre hozott olyan problémákat, amelyeknek a megfelelő orvoslása esetén elkerülhető lett volna a négy évvel későbbi fiasco.

Vezetés, irányítás

A biztosítási feladatok során érvényesült a területi felelősség elve, az a megyei (fővárosi) rendőr-főkapitányság vagy rendőrkapitányság adta a parancsnokot, amelyiknek a területén a rendezvény volt. A helyi parancsnokok készültek fel a feladatra, ők készítették a biztosítási terveket és természetesen a biztosítás parancsnoki feladatait is ők látták el. A Készenléti Rendőrség feladatba bevont állományát, mint megerősítő erőt alkalmazták. Az előrelátó és felkészült parancsnokok tartalékba helyezték a bevetési csoportokat, de többször előfordult, hogy a saját állományát tartalékba helyezte, míg a megerősítő erőket járőröztette, vagy szétosztotta a területen.

A biztosítási feladatok végrehajtása során nem működtek a Csapatszolgálati Szabályzatban meghatározott Törzsek sem. A nagy tömegeket vonzó, főként a fővárosban megrendezett rendezvények biztosítása során a rendőrség működtetett ugyan Törzset, de annak sem a tevékenysége, sem a technikai ellátottsága, sem a Törzsbe beosztott rendőrök felkészültsége nem volt megfelelő. A feladatot többnyire a helyszínen tartózkodó parancsnok irányította, akinek néhány főből álló csapat segített meghozni a szükséges döntéseket.

2007-2010

A rendőrség tömegkezelési tevékenységének elemzése során megállapítható, hogy ezen időszak alatt minőségi változások következtek be minden területen. Ebben az időszakban a rendőrségi gyakorlat már a 2006. őszi események tapasztalatait is feldolgozva került átalakításra oly módon, hogy bár még mindig a helyi és a területi rendőri szervek voltak a rendezvények lebonyolításáért a fő felelősök, de már a végrehajtás időszakában a Készenléti Rendőrség feladatra vezényelt parancsnoka minden esetben a biztosítás parancsnokának csapatszolgálati helyettese lett. Amennyiben tömegoszlásra került sor, abban az esetben a Készenléti Rendőrség erőinek irányításáért felelős parancsnok átvette a biztosítás parancsnokától az irányítást, és a továbbiakban ő volt a tömegkezelés felelős vezetője. Azt gondolom, hogy

nem kell különösebb magyarázat ahhoz, hogy miért volt ez egy jelentős fordulat a Készenléti Rendőrség biztosítási feladatainak végrehajtásában. Míg régebben, a konkrét rendőri intézkedésen kívül semmilyen felelősséget nem viseltünk, addig mára ugyanolyan, néha nagyobb felelősséggel bírnak egy tömegrendezvény biztosításának a végrehajtásában, mint a területileg illetékes rendőri szerv. Így aktívan részt veszünk a biztosítások előkészületében és végrehajtásában egyaránt. Újabb változás 2012-ben történt, ugyanis ettől kezdve a Készenléti Rendőrség önállóan is végrehajtja a különböző sport és más tömegrendezvények rendőri biztosítását. Természetesen megmaradt az előző időszakra jellemző végrehajtás, csak kiegészült azzal, hogy az országos rendőrfőkapitány utasítása alapján bizonyos rendezvényeket a Készenléti Rendőrség önállóan biztosít, ami egyaránt vonatkozik mind az előkészületekre, mind a végrehajtásra.

A 2006 őszi események óta, melyek szeptember 17-én a balatonörszödi beszéd napvilágra kerülésével kezdődtek és egészen a 2007. március 15-i ünnepségéig bezárólag a rendőrség egy soha nem látott feladatmennyiséggel, váratlan kihívásokkal találkozott. Az a tanulási folyamat, amelyet a szervezet elvégzett és megtett abban a néhány hónapban, nagyon jelentős út volt. A Készenléti Rendőrségnél a kiképzés jelentősen megváltozott és megújult. Az eseményeket követően mindenki látta és tapasztalta, hogy a tömegkezelési feladatokra beosztott állomány egy speciális kiképzést és felkészítést igényel annak érdekében, hogy szakszerűen és hatékonyan végre tudja hajtani a feladatát. Ahhoz, hogy bármikor bevethető állapotban lévő rendőrök legyenek a szervezetben, nagyon komoly átalakításokat kellett végrehajtani a képzés területén. Jelentősen emelkedett a képzésre fordított idő, új taktikai elemeket sajátítottak el és gyakoroltak készségszintre a rendőrök, és ami szintén nagyon fontos volt, hogy mindezeket a gyakorlatokat rendszeresen végezték. A képzési rendszer átalakítása a gyakorlati feladatok során szerzett tapasztalatokon, az állomány javaslatain, valamint az európai rendőrségek tömegkezelési tevékenységének az elemzésén alapult. Mindez párosult a rendőrök fizikai állóképességének a növelésére kidolgozott programok bevezetésével, és nem elhanyagolható szempont volt a bevetési állomány pszichés állapotának a rendbetétele is.

Tömegkezelés módszerei

A tömegkezelésen belül a tömegosztatást, kiemelést, fedező-támogató biztosítást, ezeknek a dokumentálását a Készenléti Rendőrség állománya hajtja végre, amit úgy kell tervezni, hogy állományából saját tartalék erővel rendelkezzen. Ebben az időszakban számtalan, nagy tömegeket vonzó rendezvény került végrehajtásra és ezeknek a jelentős rendezvényeknek a biztosítására a Készenléti Rendőrség és a Budapesti Rendőr-főkapitányság nem rendelkezett megfelelő létszámú állománnyal, ezért több esetben a megyei rendőr-főkapitányságok állományából szervezett ideiglenes csapat-szolgálati századait kellett berendelni. Az előre tervezhető feladatok során ezeket a századokat minden esetben egy bevetési osztályhoz osztottuk be, akiknek a feladat helyszínének a zárását, a szigetelését, a végbiztosítás és a tömegből kiemelt személyek átvételét határoztuk meg. Ebben az időszakban magas profilú tömegkezelést hajtott végre a rendőrség, felvonultatva az összes újonnan beszerezett technikai eszközét és felszerelését. Minden lehetséges módszert és taktikát kipróbált és alkalmazott a rendőrség, ötvözve a régi módszereket az újabbakkal. Azt gondolom, hogy erre az időszakra mindenképp szüksége volt a magyar rendőrségnek, hiszen nem engedhette meg magának, hogy egy újabb 2006 bekövetkezzen. Ennek érdekében – folyamatosan okulva és tanulva a hibákból – vetett be minden lehetséges, de törvényes eszközt a rendőrség, illetve számtalan olyan új kihívásnak kellett megfelelnie, amikkel eddig nem találkozott. Ilyenek voltak az egy helyszínre bejelentett, de ellentétes célú demonstrációk is, ahol ellentétes érzelmű résztvevők jelentek meg, de ilyenek voltak azok a demonstrációk is, ahonnan tömeges előállításokat hajtott végre a rendőrség. Rendszeressé váltak az olyan rendezvények, ahol nagy számban jelentek meg olyan személyek, akik keresték a rendőrséggel való összecsapások lehetőségét és meg is tettek mindent, hogy ez bekövetkezzen. Felkészülten érkeztek ezek a személyek, több esetben Molotov-koktélokkal, botokkal, láncokkal, csúzlikkal, csapágygolyókkal és egyéb más, súlyos sérülések okozására alkalmas eszközökkel támadtak a rendőrökre.

Előre megtervezve, modellezve a lehetséges eseményeket és következményeket próbált a rendőrség felkészülni a feladatokra. Tömeges jogsértő cselekmények esetén pedig gyorsan, határozottan, a rendelkezésre álló létszámbeli és technikai fölényét kihasználva oszlatta fel a tömeget.

Ekkor dolgozta ki a Készenléti Rendőrség azokat az általános szabályokat, amelyek minden tömegkezelési feladat során érvényesek, és amelyek azóta is minden biztosítási és alkalmazási tervnek a részét képezi. Ezek a szabályok a rendezvényt megelőző időszakot, a rendezvény időszakát és a rendezvény követő időszak feladatait ölelik át.

Vezetés, irányítás

2007-től többszintű irányítási modell került bevezetésre. Ennek keretében működik a Törzs, melyben a rendőrség minden szakterülete döntésképes vezető személyében képviselteti magát. A Törzs feladata, hogy folyamatosan elemezze-értékelje a rendezvénnyel kapcsolatos információkat, gyűjtse a releváns adatokat, végrehajtsa a Törzs dokumentálással kapcsolatos feladatait, javaslataival segítse a biztosítás parancsnokát a döntések meghozatalában. Jelentősebb, nagy tömegeket vonzó rendezvények során a Törzs kiegészül a helyi közlekedési vállalat, az Országos Mentőszolgálat, illetve az Országos Katasztrófavédelmi Főigazgatóság munkatársaival is. A Törzsben tevékenykedik – a biztosítás parancsnoka mellett – a biztosítás parancsnokának bünyügyi és csapatszolgálati helyettese is. A képtovábbító technikáknak köszönhetően a Törzs folyamatos élő képet kap a helyszínről, így nemcsak a helyszínparancsnokok jelentései, hanem az általa látott képek is információkkal szolgálnak az adott rendezvényről. Az irányító Törzs mellett dolgozik a Készenléti Rendőrség Törzse is, ami a feladatban résztvevő bevetési osztályok tömegkezelési tevékenységét támogatja, valamint információkkal látja el a biztosítás parancsnokának csapatszolgálati helyettesét.

A helyszínen tartózkodik a helyszínparancsnok, aki szintén rendelkezik néhány fős törzsszel, akik a helyszínen segítik a parancsnoki munkáját. Szintén mellette van a bűnügyi és a csapatszolgálati (műveletirányító) parancsnok, akik egyben a helyszínparancsnok helyettesei is. A rendőri műveletet irányító műveletirányítót egy támogató csoport segíti a helyszínen, melynek tagjai egy csapatszolgálati ismeretekkel rendelkező rendőrtiszt, egy dokumentáló és egy gépkocsivezető. A műveleti törzsben folyamatosan vezetni kell a helyzetnyilvántartást, a helyzetelemzést, az erő-eszköz számvetést, a beállt változások feldolgozását és természetesen a műveleti naplót és a nyilvántartó térképet.

A biztosítás parancsnokának, a csapatszolgálati helyettesének, a műveletirányítónak és minden alárendelt parancsnoknak feladata folyamatosan vizsgálni azt, hogy azon rendezvényeken, ahol esetlegesen erőszakos, agresszív személyek vagy csoportok jelennek meg, azokat hogyan, milyen módon, milyen időszakban, milyen terepszakaszon választhatók le a békés, támogató magatartást kifejező tömegtől.

2010-től napjainkig

Alacsony profilú tömegkezelés

A magyar rendőrség 2010-től fokozatosan állt át az alacsony profilú tömegkezelésre. Ez az átállási folyamat még korántsem fejeződött be, hosszú ideig tartó munka lesz, mire sikerül az egész rendőrség tömegkezelési tevékenységét az új filozófiának megfelelően átalakítani. Az alacsony profilú biztosítás nem azt jelenti, hogy a rendőrség minden biztosítási feladatot kevesebb létszámmal és technikai eszközök bevonásával hajt végre, illetve nem készül fel az esetleges tömegoszlatás végrehajtására. Az alacsony profilú rendőri biztosítás már a feladatra való felkészülés, a tervezés, szervezés során megkezdődik és nem ér véget a biztosítás befejezésével, hanem szükség van minden esetben kiértékelésre is. Ahhoz, hogy a rendőrség az új filozófiának megfelelően tudjon felkészülni, rengeteg információra és folyamatos kockázatelemzésre van szüksége. Emellett olyan felkészült pa-

rancsnokokat kell kijelölni a feladatra, akik nyitottak az újszerű megoldásokra, tudnak rendszerben gondolkozni, előrelátók, gyors felismerési és döntési képességekkel rendelkeznek. Az alacsony profilú biztosítás menétét az alábbi felosztásban kell értelmezni.

Felkészülés időszaka

A felkészülés időszakában kell beszerezni a rendőrségnek azokat az információkat, melyek a rendezvény lebonyolításával és biztosításával kapcsolatban meghatározóak lehetnek. Ebben az időszakban nagyon fontos szerepe van a rendbiztosnak, aki kezdeményezi és lefolytatja az egyeztető tárgyalásokat a bejelentővel. A rendbiztos kijelölését és feladatait a rendezvények biztosításával kapcsolatos rendőri feladatokról szóló 15/1990. (V. 14.) BM rendelet határozza meg.

Nagyon fontos a bűnügyi szolgálat információszerző tevékenysége a felkészülés időszakában is. Ezen kívül a parancsnoknak minden olyan más információt be kell szereznie, ami a rendőri biztosítás megtervezéséhez nélkülözhetetlen, ugyanis az alacsony profilú biztosítás eredményes végrehajtásának alapja, a megfelelő mennyiségű pontos és megbízható, ellenőrzött információ. A felkészülés időszakában pontos információkat kell szerezni arról, hogy a rendezvény tervezett helyszínén milyen egyéb körülmények befolyásolhatják nemcsak a rendezvényt, illetve annak résztvevőit, hanem a tervezett rendezvény helyszínén élő, ott dolgozó vagy ott közlekedő emberek mindennapi életét, tevékenységét. Az előzetesen beszerzett információk alapján tudja a parancsnok megtervezni a rendezvény biztosításának koncepcióját és meghatározni a rendőri létszámot.

A végrehajtás időszaka

A kellő információk és megfelelő kockázatelemzés birtokában megszervezett biztosítás végrehajtása során alapvetően más koncepciót alkalmaz a rendőrség, mint a magas profilú biztosításkor. Abból kell kiindulni, hogy a

rendőrség fő feladata az állampolgárok békés gyülekezési jogának biztosítása, szükség esetén annak segítése. A rendőrségnek minden rendelkezésre álló eszközzel ennek az alaptételnek a végrehajtására kell törekednie mindaddig, amíg a demonstráció résztvevői jogkövető magatartást tanúsítanak. A szakirodalom és a gyakorlat is egyértelműen igazolja, hogy ha a rendőrség segítő jelleggel vesz részt a rendezvények biztosításában, és a tömeget nem ellenségnek tekinti, akkor képes lesz a tömeg tagjai szimpátiáját, valamint együttműködését elnyerni. Ezt a tevékenységet nevezzük facilitációnak (elősegítés), amely azt jelenti, hogy a rendőrség mindaddig, amíg a rendezvény békés mederben zajlik, minden tőle telhetőt megtesz annak érdekében, hogy a rendezvényen résztvevő állampolgárok gyülekezési jogukat szabadon és békésen gyakorolhassák. Magyarországon 2010 óta a rendőrség is ennek a gondolatnak a mentén biztosítja a rendezvényeket, melyre jó példa a 2012 végén és 2013 elején Budapesten lezajlott diáktüntetések sorozata, melyeket a rendőrség a fentebb leírt elvek alapján biztosított. Nem volt „túlbiztosítva” a rendezvény, annyi rendőr vett részt a feladatban, amennyi elengedhetetlenül szükséges volt a biztonságos lebonyolítás szavatolásához. A rendőrség alapvetően közlekedésirányítási, terelési feladatokat hajtott végre, ezzel biztosítva, hogy a résztvevők biztonságos körülmények között gyakorolhassák gyülekezési és véleménynyilvánítási jogaikat. A helyszínen lévő parancsnokok és rendbiztosok folyamatos kapcsolatban voltak a szervezőkkel, kiépült köztük egy kommunikációs csatorna, melynek segítségével mindkét fél tájékoztatta egymást a következő lépéséről. Ebben a kialakult bizalmi légkörben a rendőrség egyértelműen segítette a szervezőket a rendezvényük lebonyolításában. A rendőrség alacsony profilú biztosításokban már nem helyez ki kordonelemeket, ha szükséges inkább kordonkötelet alkalmaz, nem testvédőbe beöltözött rendőri alegységeket állít fel a demonstrálók mellé, hanem járőr felszereléssel ellátott rendőröket alkalmaz. Természetesen megfelelő helyeken, az adott rendezvénnyel kapcsolatban elvégzett kockázatelemzés segítségével meghatározott rendőri alegységet helyez tartalékba a parancsnok, akik védőfelszerelésben és a meghatározott technikai eszközökkel ellátva,

felkészülve várnak arra az esetre, ha jogsértő cselekmények elkövetése miatt a rendőrségnek be kell avatkoznia. A rendbiztosnak az alacsony profilú biztosítás során is fontos szerepe van. A rendezvényen jelen kell lenni, a szervezővel folyamatos kapcsolatot kell tartani, figyelemmel kell kísérni a rendezvény törvényességét, valamint azt, hogy a rendezvény a bejelentésben foglaltaknak megfelelően kerül-e megtartásra. A rendezvény törvényességét veszélyeztető magatartás észlelése esetén fel kell hívni a szervező figyelmét törvényi kötelezettségére. A fentiekben túl együttműködési és jelentési kötelezettsége is van a rendbiztosnak.

Az alacsony profilú tömegkezelés következő ismérve a parancsnok folyamatos elemző-értékelő tevékenysége, ami magában foglalja a differenciálást és a kockázatelemzést. Ez nem jelent mást, mint a parancsnok – a törzs információgyűjtő és elemző munkájára támaszkodva – a rendezvény során beérkezett információkat, jelentéseket elemezve meghozza a döntéseit. A tömeg feloszlításának kötelezettségét a gyülekezési jogról szóló törvény 14. § (1) bekezdésében foglaltak határozzák meg a rendőrség számára, ezekben az esetekben mérlegelés nélkül fel kell oszlatnia egy rendezvényt. Számtalan esetben fordult elő, hogy a rendezvényen megjelentek közül csak néhányan követtek el jogsértő cselekményeket. Ilyenkor felmerülhet a kérdés, hogy mit tegyen a rendőrség: feloszlassa-e az egész rendezvényt vagy más módszerek alkalmazásával oldja meg a kialakult helyzetet. Az alacsony profilú tömegkezelés során egyértelmű a helyzet. A parancsnok nem dönthet másképp, mint a rendelkezésére álló erőforrások és különböző taktikai eljárások alkalmazásával elszigeteli a résztvevők azon körét, akik jogsértő cselekményeket követtek el és velük szemben kezdeményez rendőri intézkedést. Természetesen a jogsértő cselekmények súlyától, illetve az elkövetők létszámától és további magatartásától függően a parancsnok hozhat olyan döntést is, hogy nem avatkozik be azonnal az események láncolatába, hanem megvárja a rendezvény végét, és az elvonulás időszakában teszi meg a szükséges intézkedéseket. Ebben az esetben jelentős szerep hárul a dokumentálásra és a bűnügyi szolgálat tevékenységére. Mindenképpen kerülni kell azt a hibát, hogy egy kisebb súlyú jogsértő cse-

lekményt elkövető személy vagy személyekkel szembeni rendőri intézkedés váltson ki sokkal súlyosabb helyzetet, ami akár az egész rendezvény feloszlatásához vezethet. Ezért fontos a kialakult helyzet folyamatos elemzése és a tömeg tevékenységének az állandó figyelemmel kísérése. Így eleget tehet a rendőrség azon feladatának, hogy biztosítsa az állampolgárok-nak a békés gyülekezéshez és véleménynyilvánítás gyakorlásához való jogot. Az elemző-értékelő tevékenység végzése elengedhetetlen ahhoz is, hogy a parancsnok a szükséges időben meg hozza azokat a döntéseket, melyek a biztosítási feladat végrehajtása során felmerülő problémákra, új helyzetekre ad megfelelő választ. Jelentősen befolyásolhatja egy rendezvény kimenetelét, ha a parancsnok nem a megfelelő időben és mértékben dönt az erők átcsoportosításáról, vagy éppen az alegységek tömeg közelében való felállításáról, vagy arról, hogy testvédben legyenek a rendőrök vagy sem.

Az alacsony profilú tömegkezelés következő fontos pillére a kommunikáció. A kommunikációnak át kell hatnia az egész folyamatot, annak a rendezvény bejelentésétől egészen a végéig folyamatosnak kell lennie. Csak így lehet megelőzni és elkerülni azokat a félreértéseket, amik akár oda is vezethetnek, hogy fel kell oszlatni egy rendezvényt. Természetesen ennek a kommunikációnak a kölcsönös bizalomra kell épülnie és nem lehet egyoldalú, hiszen akkor nem ér semmit az egész, és nem a rendezvény békés lefolyását fogja szolgálni. A Készenléti Rendőrségen megkezdjük azoknak a kollégáknak a kiválasztását és felkészítését, akik a nagy tömegeket vonzó rendezvények helyszínein, kommunikációs feladatokat fognak végrehajtani.

Vezetés, irányítás kérdése

A tömegkezelési feladatok eredményes végrehajtása nagymértékben függ attól, hogy milyen a vezetés és irányítás helyzete. A 2006 őszi események során láthattuk, hogy milyen súlyos következményekkel jár, amikor nincs kellően felépített irányítás, nem kellően felkészültek a parancsnokok és nem működik jól, vagy egyáltalán nem működik a Törzs. Nagyon fontos,

hogy mindig egy kézben legyen az irányítás, érvényesüljön az egyszemélyi vezetés elve. Ahhoz viszont, hogy az egy személyben kijelölt felelős vezető minden esetben gyors és megalapozott döntéseket tudjon hozni, szükséges egy jól felépített, megtervezett, a különböző szakterületekről vezényelt, felkészült szakemberekkel megtöltött testület, ahol egyértelmű feladat és felelősségi köröket kell meghatározni. Természetesen ahhoz, hogy a Törzs megfelelő információkkal, adatokkal tudja ellátni a parancsnokot, megfelelő technikai eszközök szükségesek.

A magyar rendőrség tömegkezelési stratégiája (magas profilú tömegkezelés)

A magyar rendőrség 2010-ig alapvetően csak az úgynevezett magas profilú tömegkezelést gyakorolta. Mit is jelent ez a gyakorlatban? Minden olyan nagy tömegeket vonzó rendezvényre, ahol csak egy kis esély is mutatkozott arra, hogy a résztvevők jogsértő cselekményeket követhetnek el, a rendőrség jelentős erővel hajtotta végre a rendezvénybiztosítási feladatokat. A feladatba bevont állomány teljes védőfelszerelésben és fegyverrel került vezénylésre. Ami azt jelenti, hogy minden egyes egyenruhás rendőr – bármely szolgálati csoportban is lát el feladatot – bevetési öltözetben, teljes védőfelszerelésben – protektorban, védősisakban, pajzzsal ellátva – szíjbi-lincsekkel megtűzdelve az övét, vállukon a könnygázgránát kilövő fegyverrel kerültek felállításra. A rendőrség ezeken a biztosítási feladatoknál felvonultatta az összes rendelkezésére álló technikai arzenált, és ezeket az eszközöket jól láthatóan ki is állította a tömeg közelében vagy a rendezvény helyszínére vezető útvonalakon, ahol mindezek láthatóak voltak a résztvevők számára is. Így több éven át szinte minden jelentősebb demonstráció helyszínén, illetve közvetlen környezetében láthatóak voltak a vízágyúk, az előállító járművek, a különböző műszaki akadálymentesítő gépjárművek, adott esetben torlaszbontó gépjárművek, híradást és dokumentálást támogató járművek, sorozatlövésre alkalmas könnygázkivető fegyverek. Jelen voltak a szintén védőfelszerelésbe öltözött lovas (a 2006 őszi eseményeket követően a lovas rendőrök nem vettek részt tömegkezelési feladatban) és

kutyás rendőrök. Ezekről a biztosítási feladatokról természetesen nem hiányozhattak a különböző méretű kordonelemek sem, melyekkel igyekezett a rendőrség az általa elgondolt keretek között tartani a tömeget, illetve területeket lezárt, vagy segítségével mozgási irányokat határozott meg a résztvevőknek.

Bizonyos sportrendezvények és demonstrációk biztosítása során nagy valószínűséggel borítékolható volt a tömegoszlatás. Ezeken a rendezvényeken nagyon sokszor olyan személyek is megjelentek, akik keresték a konfliktust a rendőri erővel, bizonyos mértékben ezért is jelentek meg. A rendőrség ezeken a rendezvényeken jelentős létszámmal jelent meg, arra törekedett, hogy elegendő rendőr legyen a helyszínen ahhoz, hogy biztonsággal végrehajtható legyen a tömegoszlatás. A fent leírt demonstratív módon elfoglalta a rendőri állomány a felállítási helyeit és várta az események alakulását. Ezek a rendezvények többnyire tömegoszlatással végződtek. A rendőrség kialakította a megszokott oszlatási alakzatát és kihasználva a létszámából adódó fölényt, bevetve az összes technikai eszközét, néhány perc alatt feloszlatta a tömeget és kiürítette a teret vagy utcát. A magas profilú rendőri biztosítás és tömegkezelés velejárója a sok esetben végrehajtott tömeges előállítások foganatosítása. Nem kommunikált, csupán reagált a tömegre, annak hangulatára, mozgására és a tömegben lévő egyes személyek jogsértő cselekményeire. Nem próbálta meg ellenőrzése alá vonni és irányítani a tömeg tevékenységét, és nem tudta megakadályozni a jogsértő cselekmények elkövetését. Az viszont tény, hogy amennyiben a tömegoszlatás elrendelésére került sor, a rendőrség nagyon határozottan és gyorsan végrehajtotta a feladatot. A magas profilú tömegkezelésnek több hátránya is van. A teljes védőfelszerelésbe öltözött rendőrök, mögöttük az összes technikai eszközzel azt az üzenetet mutatja a rendezvényen résztvevők számára, hogy a rendőrség felkészült arra, hogy bármikor közbelépjen, és erő alkalmazásával feloszlassa a tömeget. Köztudomású, hogy egy harcias oldalát mutató rendőrség hasonló érzelmeket fog kiváltani a másik oldalon lévőkből. A tömeg a rendőrökre fog figyelni, őket teszi felelőssé olyan eseményekért is, amihez egyébként semmi közük sem volt. A gya-

korlatban számos olyan eset történt, amikor felállított rendőröket provokáltak a rendezvényre tartó emberek, és ezek az esetek többnyire rendőri intézkedéssel zárultak. A nagyobb kötelékek mozgatása megzavarhatja a tömeget, akik adott esetben az irányukba történő támadásnak fogják vélni egy adott alegység mozgatását. Nem elhanyagolható körülmény, hogy hatalmas humán, anyagi és pénzügyi forrásokat kell biztosítani egy magas profilú tömegkezelési feladat során. A feladatra vezényelt állomány pedig hiányozni fog a közterületekről, ami azzal a veszéllyel járhat, hogy bizonyos területeken biztonsági deficit alakulhat ki.

A kommunikáció szerepe a tömegkezelésben

Az elmúlt években, szakmai berkekben sok szó esett a kommunikáción nyugvó tömegkezelésről. Ebben a témában számtalan kutatás, előadás és szakmai anyag keletkezett. Több európai ország azon rendőrségeinél, ahol szervezett keretek között működik a kommunikáción alapuló tömegkezelés, tanulmányutakat szerveztek, viszont a hazai rendőri gyakorlatban mégsem történt előrelépés. Az európai országok rendőrségeinél különböző elnevezéssel, de szinte azonos feladatkörrel, önálló vagy részben önálló szervezeti keretek között működő kommunikációs teameket hoztak létre.

A kommunikáció megjelenése a magyar rendőrség tömegkezelésében

A Készenléti Rendőrség 2012-től – az országos rendőrfőkapitány döntése értelmében – labdarúgás sportágban a kiemelt kockázatú, a magyar válogatott nemzetközi mérkőzéseit, valamint egyes gyülekezési törvény hatálya alá tartozó rendezvényeket önállóan biztosít. Az önálló biztosítás magában foglalja a rendőri biztosítás tervezését, szervezését és végrehajtását is. A Készenléti Rendőrség 2010-től kezdeményezte és egyben élére állt az új tömegkezelési filozófia kidolgozásának és annak gyakorlatban való alkalmazásának. Ebbe a filozófiába illeszthető a tömegkezelési feladatok végrehajtásakor a rendőrség tömeggel kapcsolatos kommunikációs tevékenysége is, amit a kezdetekben a svéd modell alapján párbeszédrendőrségnek

neveztünk. Az elmúlt években tudatosan készítettük fel a Készenléti Rendőrség rendészeti állományát arra, hogy biztosítási feladatok végrehajtása során mind a parancsnoki, mind a végrehajtói állomány szükség esetén kommunikáljon a rendezvényen résztvevő emberekkel. A gyakorlatban ez azt jelenti, hogy a feladatban résztvevő rendőrök szükség esetén adják meg a kellő információkat az embereknek, például tájékoztassák őket arról, hogy milyen intézkedések várhatóak a rendőrség részéről, milyen irányokban hagyhatják el a rendezvény végén a helyszínt. A legszembetűnőbbben ez a stratégia az úgynevezett diáktüntetésekben volt tetten érhető, amikor érzékeltük, hogy a demonstráció résztvevői kvázi partnerként tekintenek a rendőrökre, akik azért vannak jelen, hogy biztosítsák, illetve segítsék gyakorolni a szabad gyülekezéshez és szólásszabadsághoz való jogukat. A kialakult partneri kapcsolat nagymértékben hozzájárult a tüntetéssorozat eseménymentes lebonyolításához.

Partner Csoport megalakítása a Készenléti Rendőrségen

A Készenléti Rendőrség egyik legnagyobb szakmai kihívása a 2015 szeptemberében a Groupama Arénában megrendezett Magyarország – Románia válogatott labdarúgó-mérkőzés rendőri biztosításának megszervezése és végrehajtása volt. Számos más újítás mellett azt gondoltuk, hogy itt a legjobb lehetőség arra, hogy alkalmazzuk a párbeszédrendőröket a román szurkolók folyamatos tájékoztatására. A vendégcsapat szurkolóinak kialakított szurkolói zónába szervezett közös magyar rendőr és román csendőrrőreket mellé román nyelvet beszélő magyar rendőröket osztottunk be, párbeszédrendőri feladatok ellátására. Feladatukat civil ruhában, egy erre a célra gyártott láthatósági mellényben – melyen angol és román nyelven szerepelt a párbeszédrendőrség felirat – hajtották végre. Erre a tevékenységre kiválasztott és előzetesen felkészített kollégák a szurkolói zóna beléptető pontjainál, illetve a zónán belül láttak el szolgálatot. Feladatuk a román szurkolók folyamatos tájékoztatása és információkkal való ellátása volt a mérkőzéssel kapcsolatban. Különösen a stadionba való indulás időpontja,

módja, a stadionba való belépés szabályai, esetleges jogsértések esetén milyen következményekkel számolhatnak. Tehát minden olyan témában felvilágosítást és tájékoztatást tudtak adni a párbeszédrendőrök, ami egy másik állam szurkolóját érdekelheti. A szurkolókkal való közvetlen párbeszéd kialakítása és fenntartása terén nagyon pozitív tapasztalatokat szereztünk, ezért még két nemzetközi mérkőzés biztosítása során is eredményesen alkalmaztuk ezt a módszert.

Látva a pozitív tapasztalatokat és visszajelzéseket az a döntés született, hogy a Készenléti Rendőrség állományából létrehozunk egy olyan állandó csapatot, akik egy előre meghatározott kiválasztási folyamatot követő felkészítés után rendszeres jelleggel hajtanak végre párbeszédrendőri feladatokat. A létrehozással kapcsolatos döntést követően összehívtunk egy munkaértekezletet, melyre a szakembereken kívül pszichológusok is meghívásra kerültek. Ezen a megbeszélésen meghatároztuk, hogy konkrétan milyen feladatokra, milyen kiválasztási eljárást követő felkészítésen kell részt venni a jelölteknek.

A kiválasztás és felkészítés

A kiválasztást és a felkészítést pszichológus és személyiségfejlesztő tréner véggezték. Mire is kellett felkészíteni a kollégákat? Arra, hogy mi is történik egy olyan helyzetben, amivel majd feladataik végrehajtása során találkozni fognak. A kiválasztásnál az empátia és az EQ (érzelmi intelligencia) volt a középpontban, valamint a megfelelő intelligencia szint, problémamegoldó képesség, helyzetfelismerő képesség, stressz tűrés, diplomáciai érzék, rugalmasság, magabiztosság, egyfajta szilárd értékrend, vagyis a személyiségnek az érettsége. A kiválasztás során fontos szempont még a jó megfigyelő készség, a szókincs és a műveltség megléte. Mindezekhez társulni kell még jó szerepváltási készségnek és terhelhetőségnek. Egysszal nagyon fontos, hogy a személy alkalmas legyen, és ehhez legyen megfelelő eszköztára is. A harmadik összetevőként a nyitottság és a bizalom került korábban megjelölésre. A Partner Csoportba beosztott rendőrnek fontos, hogy a kommunikációs helyzetben az ő szerepe tisztázott legyen,

mivel attól tud hiteles lenni. Tisztázni kell, hogy meddig terjed a kompetenciája, mire van felhatalmazása, mert anélkül nem lesz magabiztos. Amíg „dróton próbáljuk rángatni” és gúzsba van kötve a keze és nem tudja, hogy milyen elvárásoknak kell megfelelni, addig ő nem tud hiteles és magabiztos lenni ebben a szerepben. Éreznie kell a háttértámogatást, mert ha csak kilöki egyedül ebbe a helyzetbe, akkor megint csak nem lesz hiteles és nem lesz magabiztos.

Azokban a helyzetben, ahol a Partner Csoport tagjai a feladatukat végzik, mindig nagyon heves érzelmek uralkodnak majd és először az érzelmeket kell kezelni, mert a kommunikációnak van egy furcsa működési módja. A nonverbális kommunikáció mindig sokkal erősebb, mint a verbális és addig nem tud az érintett racionálisan, logikusan, észérvekkel, higgadtan és diplomatikusan kommunikálni, amíg ezek az érzelmek jelen vannak, mivel ezek folyamatos zavaró tényezőként ott vannak egy gátként a kommunikációban.

A Partner Csoport feladata a sport és egyéb rendezvények biztosítása során

Egyetlen fő feladata van a Partner Csoportnak, ez pedig nem más, mint a konfliktusok megelőzése a rendezvényeken. Ahhoz viszont, hogy eredményesen elláthassa a feladatát, bizalmi kapcsolat kialakítására kell törekednie a csoport tagjainak. Az egész rendszernek ez a leendő bizalom az alapja, hiszen ha ez hiányzik, akkor nem lesznek őszinték a csoport tagjaival a rendezvényeken résztvevő személyek. Csakis ebben az esetben lehet érdemben kommunikálni, ekkor alakulhat ki a felek között párbeszéd, aminek mindig őszintének és kétoldalúnak kell lenni. Ha ez sikerül, akkor a rendezvények résztvevői, rendezői együttműködnek a Partner Csoport tagjaival a fő és a közös cél érdekében, ami csak a rendezvények békés lebonyolítása, illetve biztosítása lehet. A biztosítás parancsnoka a Partner Csoport tagjait nem használhatja bűnügyi hírszerzőként, nem alkalmazhatja őket intézkedő rendőrként, mert onnantól kezdve a rendezvények résztvevői nem a partnert látják a csoport tagjaiban, hanem ugyanolyan intézkedő

és beavatkozó rendőrt, mint az egyenruhás kollégákban. A Partner Csoport tagjainak információkkal, szükség esetén tanácsokkal, javaslatokkal kell segíteni a szervezőket és a rendezőket, ugyanakkor figyelniük kell a tömeg hangulatát, összetételét, további elképzeléseiket, szándékaikat és ezeket az információkat azonnal továbbítaniuk kell az irányító Törzsbe. Akkor dolgoznak jól, ha nemcsak a biztosítás parancsnokának a kérését tolmácsolják a szervezők, rendezők irányába, hanem fordítva, a tömegből érkező kéréseket, kérdéseket is azonnal továbbítják a parancsnok felé, akinek kötelessége lesz ezekre reagálni és rövid időn belül visszacsatolni.

Azt gondolom, hogy a Partner Csoport gyakorlatban való tevékenységének a felépítésére hosszabb időnek kell eltelnie. Nem lehet elvárni, hogy rövid idő alatt úgy működjön, ahogy működhet a későbbiekben a tapasztalatok megszerzése után. A hasonló szervezetekkel rendelkező európai rendőrségeknek is több év kellett ahhoz, hogy eredményesen és hatékonyan működjenek a kommunikációs csoportjaik, illetve az, hogy a rendezvények szervezői, rendezői és a résztvevők megismerjék a tevékenységüket, felismerjék a csoportban rejlő lehetőségeket.

A Partner Csoportba kiválasztott kollégák felkészítése nem fejeződik be a képzésüket követően, hanem egyfajta után követés keretében további felkészítéseken fognak átesni. Szükségesnek tartom, hogy a pszichológus szakemberek is lássák munka közben a Partner Csoport tagjait. A munkájuk során tapasztaltak alapján még korrigálható és továbbfejleszthető az egyén.

Összefoglalás

Tanulmányomban a magyar rendőrség tömegkezelési tevékenységét, annak fejlődési szakaszait elemezve mutattam be. A rendőrség – és a tömegkezelési feladatok terén meghatározó szerepet játszó Készenléti Rendőrség – tömegkezelési gyakorlata az elmúlt néhány évben alapvető változásokon ment keresztül, amit a különböző rendezvényeken résztvevő állampolgárok is tapasztalhattak.

A magyar rendőrség sem kerülhette el – az európai rendőrségekhez hasonlóan – azt a mélypontot, amikor be kellett látnia, hogy a tömegkezelést új alapokra kell helyezni, új struktúrát kell kialakítani és teljesen új szemléletet kell meghonosítani az állomány körében. Úgy vélem, hogy mindezeket azért sikerült gyorsan és zökkenőmentesen bevezetni, mert a társadalom elvárásain túl a szervezet belső kényszert is érzett arra, hogy ezen a területen gyökeres változást kell végrehajtani. Ezt felismerték a döntéshozók is, ezért a változásokhoz szükséges forrásokat soron kívül biztosították a rendőrségnek. A tárgyi feltételek biztosítása nélkülözhetetlen volt, hiszen láthatóan és érezhetően évtizedes lemaradásban volt a rendőrség a tömegkezelési feladatok eredményes végrehajtásához szükséges technikai eszközök terén. Természetesen a technikai eszközök pusztá megléte még nem garantálja a sikert, ugyanilyen fontos az állomány képzettsége, felkészítése és folyamatos trenírozása. Mint látható a rendőrség nem egyik pillanatról a másikra tudta megváltoztatni a tömegkezelési módszereit, hanem ez egy több éve tartó folyamatnak az eredménye, ami még napjainkban is tart. Meglátásom szerint ma már elmondhatjuk, hogy már nem csupán tömegkezelési módszerekről, hanem tömegkezelési filozófiáról is beszélhetünk. De mit is jelent ez a gyakorlatban? Az új típusú tömegkezelési filozófia nem egyenlő az alacsony profilú tömegkezeléssel. Újfajta megközelítésben vizsgálja a tömeg jellemzőit, tulajdonságait, viselkedését, amihez segítségül hívja a tudomány által megállapított tényeket is. A rendőrség minden egyes biztosítási feladatot úgy hajt végre, hogy megfelelően legfontosabb feladatának, ami pedig nem más, mint az állampolgárok szabad gyülekezéséhez és véleménynyilvánításához fűződő jogai gyakorlásának az elősegítése, biztosítása. A rendőrség tömegkezelési filozófiájának tehát része a dolgozatban kifejtett alacsony profilú biztosítás, része a tudomány világából érkező kutatások eredményeinek a vizsgálata, azok hasznosítása a feladatok végrehajtásában, és része a kommunikáción alapuló tömegkezelés. De ide sorolnám még azokat a taktikai eljárásokat, amiket a rendőrség az elmúlt években kidolgozott, és amelyeket az állomány a képzések során elsajátított. Nem hagyhatjuk ki a felsorolásból a feladat előkészületi és a

végrehajtás szakaszában végzett bünyügyi és egyéb információszerző tevékenységet sem, valamint az így beszerzett információkon is nyugvó folyamatos kockázatelemzést. Mint látható, a rendőrség által bevezetett, bevezetendő tömegkezelési filozófia összetett, komplex tevékenységek sorozata, de véleményem szerint csak így lehet megfelelni az Alaptörvény által szavatolt alapvető jogok biztosításának. Nincs és nem is lehet más út a rendőrség számára, mint az új típusú tömegkezelési filozófiának megfelelő, abba illeszkedő feladatok végrehajtása, mindig törekedve az új irányok vizsgálatára és azoknak a hazai viszonyok közötti adaptálására. Minden hatósági feladatot a törvényesség keretein belül kell végrehajtani, ami mindezekelőtt igaz a rendőrségre, azon belül is a rendőrség tömegkezelő tevékenységére.

Fontosnak tartom a magyar rendőrség új tömegkezelési filozófiájának a folyamatos fejlesztését, az új módszerek vizsgálatát és alkalmazását, nagyobb teret kell engedni a tudományos modelleknek és elméleteknek a jövőben. Ehhez a feltételek adottak, és a magyar rendőrség rendelkezik azokkal a humán és anyagi erőforrásokkal, melyek biztos támpontot adnak a fejlődéshez.

A kulturális sokszínűség veszélyei a német társadalomban a vendégmunkás programtól napjainkig

Bevezetés

Világszerte mintegy 60 millió ember számít menekültnek.¹ Becslések szerint minden második menekülő, aki Európában várakozik, Németországba akar eljutni. Közülük a szövetségi köztársaság sokakat befogadott „Willkommenskultur” politikájának meghirdetésekor, így nem véletlenül nevezi a Die Presse nevű osztrák lap Németországot 2015 augusztusában „Európa legnagyobb menekülttáborának”.²

Célom feltárni, hogy milyen változások történtek az őshonos populáció nyílt előítéletességének felszínre törésében a múlt század hatvanas éveiben tetten érhető eufórikus érzések (melyek oka a vendégmunkások érkezése volt) és a „Willkommenskultur” napjainkban érzékelhető visszahúzóódásának időszaka között.

Nem célom ismertetni a szövetségi köztársaság migráció elméleteit, irányait, modelljeit. Nem érintem a bevándorlás kapcsán a német humán biz-

¹ Vera Kemper (2015): 60 Millionen Flüchtlinge weltweit: Woher sie kommen, wohin sie wollen, wohin sie gehen? Spiegel Online/ 18.06.2015. <http://www.spiegel.de/politik/ausland/fluechtlinge-60-millionen-menschen-weltweit-auf-der-flucht-a-1039321.html>
Letöltés:2017.06.29.

² Kiemelve, mintegy példaként említi a festői szépségű bajor várost, Passaut, melyet régebben a három folyó városának is nevezték, most „Németország Lampedusája” csúfnevet viseli – hasonlítva a kis szigetet a városhoz, az ide érkező menekülők példátlanul nagy lélekszáma miatt. Az említett időszakban (2015 nyarán) ugyanis ebbe a városba naponta közel 500 menedékkérő érkezett Duygu Özkan (2015) : Deutschland: Das größte Flüchtlingslager Europas. Die Presse/ 2015.11.08.
http://diepresse.com/home/ausland/aussenpolitik/4797526/Deutschland_Das-groesste-Fluechtlingslager-Europas
Letöltés:2017.06.29.

tonságot érintő kockázatokat, veszélyeket, politikai, gazdasági, jogi, társadalmi, egészségügyi, munkaügyi, kriminológiai problémákat. Nem témája a dolgozatnak a menekültek németországi integrációja, asszimilációja, az ország beilleszkedést elősegítő politikája. Nem ábrázolom a menekülők által képviselt kultúrák általános jellemzőit, különbségeit. Nem vezérel politikai állásfoglalás, pusztán a megismert tények okait, gyökereit szeretném feltárni szubjektív nézőpont nélkül.

Történelmi visszatekintés

Németország a XX. század derekán vált bevándorlási célponttá, köszönhetően az erőteljes iparosításnak, valamint a nagymértékű háborús gazdasági igényeknek, melyek felszívták a hazai munkaerőt. A második világháborút követő időszakban a Német Szövetségi Köztársaság határain rendkívül nagy számban sokféle bevándorló, át- és visszatelepülő, menekült, vendégmunkás és egyéb munkavállaló kért bebocsátást, a más európai országba érkezett vándorok számához képest kimagaslóan nagy arányban.³

Az ötvenes évek közepének gazdasági fellendülése után rövidesen munkaerőhiány jelentkezett, amely viszonylag gyorsan megszüntette a második világhégés utáni magas munkanélküliséget. Az ország munkaerőpiacának nagymértékű kiszélesedése a munkabíró bevándorlók („vendégmunkások”) millióinak országba özönlését igényelte, főleg Délkelet-Európából.

³ Hárs Ágnes – Kovács András – Tóth Judit (2005): Két Európai Unió tagállam migrációs szakpolitikájának összehasonlító elemzése. Németország és Írország esete. Tanulságok a hazai migrációs politika számára. Budapest, 2005.20. https://nfsz.munka.hu/Lapok/sajtonak_kf/sajtonak_ket_eu_tagallam_migracios_szakpol_osszeh_.aspx
Letöltés: 2017.05.17.

A toborzás a földközi-tengeri országokkal kötött államközi szerződések keretében valósult meg.⁴

A migráns munkaerő verbuválása és alkalmazása a német „gazdasági csoda” időszakában, az 1960-as években kezdődött és az első szakasza, a „Gastarbeiter” (vendégmunkás) program volt. Az országba érkezett gazdasági migránsok 85 %-a török állampolgárnak született, legális bevándorlásukat a Törökországgal kötött államközi egyezmény biztosította. 1965-ben Erhard kancellár kabinetjének működése alatt a „külföldi-törvény” (idegenrendészeti törvény) értelmében korlátozott jogokat is kaphattak.⁵

A 60-as évek végén (Nyugat) Németország még mindig élvezte a bevándorlók nyújtotta előnyöket, mivel olcsó munkaerejükkel a gazdasági csoda hajtómotorjává váltak. A németek a törököket ideiglenes gazdasági bevándorlóként aposztrofálták, akik tartják magukat a kétoldalú szerződés jogi kitételeihez. A küldő országokkal kötött egyezmények értelmében, kezdetben a rotációs elv működött: a vendégmunkások néhány év után visszatértek hazájukba, és a német gazdaság igényeinek megfelelően újak

⁴ Olaszország: 1955-ben, Spanyolország és Görögország: 1960-ban, Törökország: 1961-ben, Marokkó: 1963-ban, Portugália: 1964-ben, Tunézia: 1965-ben és Jugoszlávia: 1968-ban kötöttek államközi szerződéseket munkaerő-toborzás céljából.

Németh István (2016): Migráció Németországban a 17-20 század között. Rubikon/2016.27. évf. 1. sz.15.p.

http://www.rubicon.hu/ma_files/2016_01_04.pdf, Letöltés:2017.05.19.

⁵ Az 1965-ös „külföldi törvény” jelentősen megkönnyítette a külföldi munkavállalók tartózkodási engedélyhez jutását. Ez a törvény még a náci Németországból örökölt AVPO rendelkezést váltotta le (Ausländerpolizei- Verordnung), amely nem sok jogot hagyott a bevándorlóknak az országban tartózkodásra, gyakorlatilag indoklás nélkül kitoloncolhatták őket. Martin Greve, Kalbrize nur Ohran (2008): „Berlin” Deutsch-Türkisch Einblicke in die neue Vielfalt. Mercedes Druck, 2008. 89.p.

érkeztek.⁶ A gazdasági válság 1973. évi kitöréséig a külföldi munkavállalók létszáma az országban 550 ezerről 2,6 millióra nőtt – amikor is „jelentkezési stopot” hirdetett meg a szövetségi állam.⁷

Az eufória dilemmái

A német állampolgárok idegenekkel kapcsolatos attitűdjei a gazdasági fellendülés a „Gastarbeite időszakában két arcát mutatta. Egyrészt a vendégmunkások által (is) produkált gazdasági expanzió és a képzettséget nem igénylő, betanított munkák elvégzése a német populáció megelégedésére szolgált, ugyanis a törökök az alulfizetett fizikai munkák átvállalásával a korábbi német kézgalléros munkaerő számára lehetővé tették a felfelé mozgást a társadalmi ranglétrán, így az idegen munkások tömegei munkavégzésük okán még hasznosnak is bizonyultak a németek számára.

Másrészt azonban egy 1966-os nyugatnémet felmérés kérdezetteinek 51 %-a a német gazdasági csoda élvezése mellett egyidejűleg már elítélően nyilatkozott az országukban tartózkodó vendégmunkás kolóniákról. A nagy tömegű, idegen identitású külföldi munkavállalók iránt a német lakosság kezdetben látens, majd nyíltan is egyre erőteljesebb elutasítást mutatott. Ennek gazdasági okai voltak, ugyanis az alacsonyabb végzettségű német munkavállalók úgy érezték, hogy a vendégmunkások elveszik előlük a munkát, utalván arra a tényre, hogy a „Gastarbeiter”-ek körében alacsonyabb volt a munkanélküliségi ráta, mint esetükben.⁸

⁶ Ily módon 1955–1973 között közel 14 millió külföldi érkezett az NSZK-ba, és 11 millió tért vissza ismét hazájába. Az országban maradók családjukat is áttelepítették, mert az első, 1973-as olajárrobbanásig fokozott igény mutatkozott a munkaerejük iránt. A beáramló vendégmunkásokat tárt karokkal fogadták; az országba érkező 1 milliómodik portugál vendégmunkást 1964-ben mopeddel ajándékozták meg, a kétmilliómodik jugoszláv munkásnőt 1972-ben pezsgővel és virággal üdvözölték. Németh István (2016): u. o.15-16. p. http://www.rubicon.hu/ma_files/2016_01_04.pdf, Letöltés:2017.05.19.

⁷ Németh István (2016): u.o.1.p., http://www.rubicon.hu/ma_files/2016_01_04.pdf, Letöltés:2017.05.19.

⁸ Herbert Ulrich (2001): Geschichte der Ausländerpolitik in Deutschland. Saisonarbeiter, Zwangsarbeiter, Gastarbeiter, Flüchtlinge. H: Beck, München, 2001. 190-210.p.

Mivel a németek arra számítottak, hogy a törökök jelenléte csak viszonylag rövid ideig fog tartani, így a törökök tartózkodása első időszakában szükségtelennek tartottak irányelveket lefektetni vagy bármiféle rendszert kiépíteni a török migránsok integrációjával kapcsolatban. Utóbbiak pedig nemcsak, hogy maradtak, hanem számuk megsokszorozódott a családegyesítések révén, így a toborzott migránsok mind gyakrabban váltak rövid távú vendégmunkásból hosszabb ideig ott tartózkodó munkavállalókká vagy maradni szándékozó bevándorlókká. A német társadalom a külföldi munkavállalók kezdeti üzemi integrációja és jogi helyzetének rendezése után mindinkább a családegyesítés keretében utánuk érkező családtagok társadalmi integrációjának, gyermekeik iskoláztatásának és szakmai képzésének gondjaival szembesült.⁹ A fokozódó gazdasági nyomás, melyben az idegen etnikumúak integrálási költségei súlyos összegekre rúgtak, okot adott a német populációnak az ellenséges érzületek felszínre törésére.

1973-ban a német kormányzat hivatalosan is felfüggesztette a munkaerő toborzást (Anwerberstop). Az 1978-ban létrehozott úgynevezett Integrációs Megbízott Hivatal a hetvenes évek végére erőteljes szigorításokkal csökkentette a bevándorlók lehetőségeit az országukba érkezésük után.¹⁰

Az 1980-as évek kezdetén egy nem teljesen új, de annál is inkább aktuális, napjainkig tartó folyamat vált mind nyilvánvalóbbá: megnőtt Németország vonzereje az európai és Európán kívüli válságövezetekben, onnan, ahol háború, nyomor és elnyomás uralkodott. Az előző évhez képest a nemzetközi válsághelyzetnek is köszönhetően megduplázódott a menedékjogot kérők száma, és a migrációs nyomás következtében a nyugat-német kormány egyfajta „korlátozási migrációs politikát” vezetett be, így 1998-ig az úgynevezett „elhárítási szakasz” nevű intézkedési sorozat volt érvényben.

⁹ Herbert Ulrich (2001): u.o.211-212.p.

¹⁰ A törökség létszáma 1973-ban 900000-re rúgott, azonban a permanens családegyesítési folyamatok következtében 1982-re meghaladta az 1 580 000 főt. Cornelia Schmalz Jacobsen (1995): *Ethnische Minderheiten in der Bundesrepublik Deutschland. Ein Lexikon*, München, 1995. 514. p.

A német bevándorlási politika eme szakaszában a szakpolitika mindinkább megfeledezett a migráns munkások integrációjáról, jóllehet fokozódott az ilyen irányú nyomás. A migránsok számának emelkedéséhez Németországban a kilencvenes évek elején, a délszláv háború elől menekülők, az etnika üldöztetés migránsai és kurdok példa nélküli létszámban özönlése járult hozzá. Felerősödött a „vendégmunkások” átváltozása „bevándorlónak”.¹¹ Következménye az lett, hogy a szövetségi köztársaság a korábbinál is nagyobb mértékben szigorította bevándorlási politikáját.¹²

A közép- és kelet-európai rendszerváltozás után az egyesült Németország ismét a kelet– nyugati migráció célországa lett, jelentősen növekedett az országban illegálisan tartózkodók száma, akik embercsempészek segítségével, illegális határátlépőkként jutottak Németországba, Gyakran legálisan, turistaként, ismerősök vagy rokonok látogatójaként, szezonális foglalkoztatottként, üzleti utazóként, menedék kérőként érkeztek és maradtak bizonytalan ideig.¹³ A nagymértékű, tömeges migrációs nyomás miatt a

¹¹1984-ben 30 %-uk kívánt az NSZK-ban maradni, 1995-ben már 47 %-uk, a második generációból pedig 52 %-uk. Németh István (2016): u.o.16.p.

http://www.rubicon.hu/ma_files/2016_01_04.pdf, Letöltés:2017.05.20.

¹² A szigorítás célját szolgálta az un. „Inlanderprimat” elve (1991), vagyis a hazai munkavállalók mindig előny élveznek a munkaerőpiacon az idegenekkel szemben. Hasonló az „Asylkompromiss” rendelet, mely alpból megtagadta a szárazföldön érkezőktől a menekültstátuszt, mivel a környező országok biztonságos országnak számítottak. Kivétel képeztek a háborús övezetből érkezettek. Ezzel a gazdasági okok miatt bevándorlók számát akarták visszaszorítani. Szántó Veronika: A moszlim kisebbség társadalmi integrációjának nehézségei és kihívásai az Európai Unióban Nagy-Britannia és Németország példáján keresztül bemutatva. In: Vincze Ferenc: A török kisebbség integrációs problémái Németországban. Budapesti Gazdasági Főiskola, Budapest, 2009.39. p.

¹³ Az illegális bevándorlást többnyire nemzetközi szervezettségű, néha maffiahálózattal rendelkező embercsempész szervezetek mozgatták. Itt jelentkeztek az adósrabszolgaság és az emberkereskedelem modern formái, mint a nemzetközi szervezettségű s főbenjáró bűncselekménynek számító leánykereskedelem.

Németh István (2016): u. o. 19. p., http://www.rubicon.hu/ma_files/2016_01_04.pdf, Letöltés:2017.05.20.

szövetségi köztársaság egyes tartományaiban újra fellángolt az idegenellenesség. Az évezredforduló előtti években már nyolcmillió külföldi élt Németországban, legtöbbször tartósan.¹⁴

Fokozódó aggodalom a német lakosság körében

Egy, a Konrad Adenauer Stiftung által 2003-ban publikált felmérés szerint a német lakosság kétharmada támogatja a muszlimok korlátozásmentes, szabad vallásgyakorlását. A kérdezettek több mint 50 %-a helyesli az iszlám vallásoktatás bevezetését az állami iskolákban, de kételkedik az iszlám toleranciájában. 46 %-uk nem hisz abban, miszerint az iszlám és a kereszténység ugyanazokat az értékeket képviselik. A környezetükben élő muszlimok általában nem zavarják a kérdezetteket, 67 % viszont elvárja a muszlimoktól, hogy vallásgyakorlásuk során tekintettel legyenek a német lakosságra.¹⁵

2005-ben életbe lépett az új német bevándorlási törvény, mely egyesítette az addigi összes idegenjogi és menedékügyi törvényt, rendelkezést, valamint intézkedései sorait gyarapította a bevándorlók integrálásának kibővített lehetőségeivel is.¹⁶

¹⁴ Az NSZK-ban 1988-ban a menedéket kérelmezők átlépték a 100 ezres határt, majd 1992-re közel 440 ezerre emelkedett a számuk. Míg 1986-ban 75 %-uk a „harmadik világból” érkezett, 1993-ban 72 %-uk már Európából. Németh István (2016): u.o.19. p. http://www.rubicon.hu/ma_files/2016_01_04.pdf, Letöltés:2017.05.20.

¹⁵ Ulrich von Wiliamowitz-Moellendorff: Was halten die Deutschen vom Islam? Ergebnisse einer Umfrage. Arbeitspapier/Dokumentation Nr. 109, Konrad-AdenauerStiftung, Sankt Augustin, 2003/05. 5-13. p., http://www.kas.de/wf/doc/kas_1924-544-1-30.pdf Letöltés:2017.05.20.

¹⁶ Szántó Veronika (2006): A moszlim kisebbség társadalmi integrációjának nehézségei és kihívásai az Európai Unióban Nagy-Britannia és Németország példáján keresztül bemutatva. Budapesti Gazdasági Főiskola,2006.29. p. <http://docplayer.hu/46962240-Budapesti-gazdasagi-foiskola-kulkereskedelmi-foiskolai-kar-gazdasagdiplomacia-es-nemzetkozi-menedzsment-szak-nappali-tagozat-eu-kapcsolatok-szakirany.html>, Letöltés:2017.05.20.

2005 és 2010 közötti időszak kutatásai alapján a Németországban már ott élő, a családegyesítés okán beszivárgó és permanensen növekvő bevándorló tömegek jelenlétének hatásait vizsgálva a Political Capital European Social Survey kutatási adatainak feldolgozása után bizonyossá vált az a tény, hogy az idegen etnikumú, kultúrájú tömegek vég nélküli áramlásának eredményeként újra felszínre tört és a kétezres évek első évtizedében maszszívan megerősödött a bevándorló csoportokkal szembeni ellenszenv.¹⁷

Az előítéletek, az „ellenségkép” megjelenése, a más identitással szembeni intolerancia nagymértékben hozzájárultak az idegen csoportok negatív megítéléséhez. 2006-ban a németek 58 %-a valószínűsített egy, a migránsok jóvoltából bekövetkező konfliktust (ami kétszeres növekedés 2004-hez képest), a kérdezettek 46 %-a tartott egy terrortámadástól és 42 %-uk gondolta úgy, hogy terroristák rejtőzhetnek a más kultúrájú bevándoroltak között. A megkérdezett németeknek mindössze egyharmada vélekedett pozitívan az országukba érkezett idegenekről.¹⁸

A Friedrich Ebert Alapítvány 2010-es kutatásai eredményeként a nyílt ellenesség a német pártpolitikai élet színterén is megjelent a migránsokkal szemben megfogalmazott politikai üzenetek képében. Egyes szélsőséges csoportok az emberek félelmeit és bizonytalanságát kihasználva agresszióra és erőszakos megmozdulásra buzdítottak a bevándorlók ellen.¹⁹

Wilhelm Heitmeyer, a németországi Bielefeldi Egyetem konfliktus és viselkedéskutató szociológusa három év idegenellenességének változását

¹⁷ A Political Capital European Social Survey adatain indexe szerint Németországban 2005 és 2007 között huszonöt százalékra emelkedett az idegenellenesség aránya az ESS adatbázisa alapján. Archive for category. Elemzések 2011. 04. 14.

<http://www.politicalcapital.hu/teszt/?cat=7&paged=7>, Letöltés:2017.06.18.

¹⁸ Rostoványi Zsolt (2010): Az iszlám Európában. Az európai muszlim közösségek differenciáltsága. Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézet, Aula Kiadó, Budapest 2010.

<http://docplayer.hu/4842326-Az-europai-muszlim-kozossegek-differencialtsaga.html>
Letöltés:2017.06.26.

¹⁹ Juhász Attila – Kiss Anikó (2011): A Sarrazin-vita rétegei és eddigi hozadéka. Lettre 81. szám, 2011. Nyár http://epa.oszk.hu/00000/00012/00065/juhasz_kiss.htm
Letöltés:2017.06.18.

hasonlította össze.(2002,2010,2011). A felmérés eredményeinek értékelését követően jelentésében úgy foglal állást, hogy bár az iszlámmal szembeni általános ellenségeségről nem beszélhetünk, de míg a 2002-ben kérdezettek több mint fele, 2010- 2011-ben a kérdezettek kevesebb, mint fele problémákat érzékelt azokon a vidékeken, ahol sok muszlim lakott. A megkérdezettek közel 50 %-a a muszlim vallási infrastruktúrájának erőteljes épülése okán, valamint a muszlim befolyás kiterjesztése miatt aggodalomra okot adó problémát lát.²⁰

A You Gov vezető brit közvélemény-kutató intézet 2011 áprilisában felmérést készített 2020 német lakos megkérdezésével a bevándorlók és az őslakosok attitűdjeiről az egymás mellett/egymással élésre fókuszálva. Németországban az évtizedes munkahelyi, iskolai kapcsolatok ellenére a nem muzulmánok és a muzulmánok inkább egymás mellett és nem együtt élnek. Ezt jelzi, hogy az őslakosság 62 %-ának baráti, ismerősi körében egy muszlim sincsen. A németek többsége jellemzően nem csupán muzulmán ismerősökkel nem rendelkezik, de az iszlámról sem tudnak sokat: a kérdezettek 52 %-a a saját bevallása szerint keveset, 20 % pedig semmit sem tud az iszlámvallásról, kultúráról. A 2020 fős, felnőtt lakosság körében végzett reprezentatív felmérés alapján a németek 60 %-a a muzulmánok számának növekedését fenyegetőnek érzékeli a mindennapi életben. A végzettségi szint emelkedésével lineárisan növekvő tendenciát mutat a nem muzulmán-muzulmán kapcsolat gyakorisága. Ennek ellenére a muszlimokkal való együttélés a megkérdezett német lakosság 39 %-ában ellenérzéseket kelt, és közel egyharmada gondolja úgy, hogy további bevándorlásukat meg kellene akadályozni.²¹ A vegyes házasságok alacsony száma is azt mutatja,

²⁰ Wilhelm Heitmeyer (2011): Deutsche Zustände. Das entscherte Jahrzehnt. Indikatoren zur Erfassung und Prozentwerte der Zustimmung Presseinformation. Universität Bielefeld, Berlin 2011.19.p., https://www.uni-bielefeld.de/ikg/Handout_Fassung_Montag_1212.pdf, Letöltés:2018.02.01.

²¹ A You Gov 2011.április 25. és 27. között készítette a felmérést 2020 ember megkérdezésével. 24. hu <http://24.hu/kulfold/2016/05/06/ha-legkozelebb-azt-mondja-onnek-egy-nemet-hogy-nekem-is-vannak-muszlim-barataim-ne-higgyen-neki/>, Letöltés: 2016. 05. 21.

hogy a németek és a muszlimok egyaránt zárt közösséget alkotnak, és saját etnikumukból választanak társat.²²

Az ellenesség okai között keresendő többek között a gazdasági helyzet, vagyis a német őslakosok egzisztenciájukat, munkahelyüket féltik, félelmet éreznek saját és országuk e szegmense helyzetének romlása miatt. A Frankfurter Allgemeine Wirtschaft 2013 novemberi cikkében konkrét említést tesz a jelenségről, miszerint a bevándorolt külföldiek gyakran jobban képzettek, mint a helyi lakosság, szaktudásukkal és alacsonyabb munkabér igényükkel veszélyforrást, konkurenciát jelentnek az úgynevezett „echte” (eredeti) németek munkahelyein.²³

Egy 2014 januári újságcikkben a Zeit Online körkérdest intézett a bevándorlók gazdasági elfogadottságáról a németek körében. Váratlan módon, meglepően a kétezredik év első évtizedében a németek inkább pozitívan értékelték a külföldiek munka világában vállalt tevékenységét, ugyanakkor, a külföldi munkavállalókra, mint gazdasági vetélytársakra is tekintettek egyúttal. Vagyis a német munkaerő piac, elismervén a konkurencia szaktudását, ha látenszen is, de rettegett az idegenek által teremtett versenyhelyzettől.²⁴

Egy 2015 elejei Euro Barometer keretein belül történt lekérdezés eredménye már kifejezetten elutasítja az országba érkező, magasabb képzettségű migránsokat is, akár európai területről, akár az EU országain kívülről

²² Annak ellenére, hogy az összes németországi külföldi állampolgár közel egynegyede török, a külföldiekkel házasságra lépő német nőknek csak 14 százaléka választ török férjet, a német férfiaknak pedig csupán 8 százaléka vesz feleségül török nőt. Krózszer Anna – Szentiványi Zsófia (2009): Muszlimok Németországban – együttélés vagy egymás mellett élés? Nemzet és biztonság/ 2009. 07.38. p.

http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/krozszer_anna__szentivanyi_zsofia-muszlimok_nemetszagban.pdf, Letöltés:2017.06.19

²³ Krise zieht mehr Zuwanderer nach Deutschland. Frankfurter Allgemeine Wirtschaft. 2013.11.12.

<http://www.faz.net/aktuell/wirtschaft/wirtschaftspolitik/suche-nach-stabilitaet-krise-zieht-mehr-zuwanderer-nach-deutschland-12674285.html>, Letöltés:2017.06.19.

²⁴ Deutschland, offen für Fremde? Zeit Magazin, Online/ 2014.01.10.

<http://www.zeit.de/wirtschaft/2014-01/einwanderung-deutschland-oeffentliche-meinung> Letöltés:2017.06.19.

érkezőkről van szó. A kérdésre, mely szerint további szigorítások bevezetése szükséges-e a bevándorlókkal szemben – az EU polgárok 61 százalékaival szemben a megkérdezett németek 81 %-ának válasza volt igenlő, vagyis, több mint kétharmaduk rossz érzéseket ápol a bevándorlókkal szemben.²⁵

Napjainkra a modern népvándorlással kapcsolatos nézetek, viták, vélemények a német nagypolitikában és annak sajtójában is napi szintű megjelenést követeltek ki maguknak. A német társadalom hajlamosnak tűnt bármely gazdasági és szociális atrocitásért a bevándorlókat okolni. Nyilvánvaló volt az is, hogy az erősnek mondható bevándorlás-ellenes közhangulat alapvetően hasonló irányba, az idegenellenesség felé tolta a politikusokat.

A bevándorlási szakpolitikák egyes attitűdjei (például vendégmunkásrendszer, hazatérésre ösztönzés) sokszor a leegyszerűsített bevándorlósztereotípiákra vezethetőek vissza, melyek szerint a migránsok célja a tartós társadalmi felemelkedés, ami azonban igen összetett folyamat. A németországi törökök és más nemzetiségű bevándoroltak példája azt mutatja, hogy az általuk elfoglalt társadalmi teret a származási és a befogadó országban betöltött társadalmi pozícióik kölcsönhatása alakítja. Mivel a német társadalomban – anyagi helyzetüktől függetlenül – többségük társadalmi státusa általában alacsonyrendű, az elérni kívánt felfelé irányuló társadalmi mobilitás valószínűbb helyszíne az anyaország lehet. Azaz a bevándorlók egy része számára a Németországban megszerzett gazdasági tőkéjük kulturális és szimbolikus tőkévé alakítása az anyaországban (például Törökországban) megvalósíthatóbbnak tűnik. A bevándorlókhoz kapcsolható előítéletesség ezért nem annyira az idegenek tradícióival, a kultúrájukkal, illetve anyaországhoz tartozásuk megváltoztathatatlanságával vagy azzal a kérdéssel függ össze, hogy valóban hazatérnek-e valamikor, hanem sokkal inkább társadalmi feltörekvésükkel, következésképpen ennek lehetséges következményeivel, a németek munkahelyeinek elvesztésével, az őshonos lakosság család, vallás, kultúra hármásának veszélyeztetésével,

²⁵ Mehrheit der Deutschen gegen Einwanderung aus Nicht-EU-Ländern. Zeit Online/2015.02.19., <http://www.zeit.de/gesellschaft/zeitgeschehen/2015-02/migration-euro-barometer-deutschland-ablehnung-nicht-eu-laender>, Letöltés:2017.06.26.

vagyis a magánszférájuk biztonságának a féltésével kapcsolatos – írja elemzésében a Juhász Attila – Kiss Anikó szerzőpáros.²⁶

A Szövetségi Statisztikai Hivatal (*Statistisches Bundesamt*) 2015. évi decemberi jelentése szerint pedig a Németországban tartózkodó külföldi állampolgárok száma már meghaladta a kilenc milliót, vagyis az egykori első-második generációs vendégmunkások és leszármazottaik a német populáció közel 10 %-át vagy az egyes tartományokra lebontva a tartományi lakosságszámhoz viszonyítva annál is nagyobb részét tették ki.²⁷ (Az euro zónában kb.338 millió ember élt ebben az időszakban.)²⁸

Az országban 2016-ig nyilvántartott nagyszámú külföldi döntő többsége az EU-n kívüli Európából származott, meghatározó többségben Törökországból.²⁹ A vendégmunkások és családtagjaik kétharmad része több mint 8 éve él az országban, 20 %-uk Németországban született; ez a két feltétel külön-külön is állampolgárságot biztosít nekik 7 év után a bevándorlási törvény szerint (*Zuwanderungsgesetz*).³⁰

²⁶Juhász Attila – Kiss Anikó (2011): u.o., http://epa.oszk.hu/00000/00012/00065/juhasz_kiss.htm, Letöltés:2017.06.17.

²⁷ Ausländische Bevölkerung. Statistisches Bundesamt, 2015.12. https://www.destatis.de/DE/PresseService/Presse/Pressemitteilungen/2017/11/PD17_413_12521.html Letöltés: 2017.05.17

²⁸ Publikationen im Bereich Migration. Europäische Union & Euro-Zone: Gesamtbevölkerung von 2006 bis 2016 (in Millionen Einwohner). Das Statistik-Portal/ 2017. <https://de.statista.com/statistik/daten/studie/14035/umfrage/europaeische-union-bevoelkerung-einwohner/> Letöltés:2017.06.29.

²⁹ A német társadalomban a török és az orosz vendégmunkás-családok vannak jelen legnagyobb számban, előbbieket létszámát 3-4 millióra lehet tenni, míg az oroszokét egyes statisztikák kicsivel 1 millió fölé helyezik. A balkáni ex-jugoszláv térségből érkezettek számát egymillió köré teszik, de ebben valószínűleg nincsenek benne a 2013-tól kezdődően Koszovóból kivándoroltak. Bevándorlás, kivándorlás és visszavándorlás. Nagypolitika, 2016., <https://nagypolitika.hu/2016/08/22/bevandorlas-kivandorlas-es-visszavandorlas/> Letöltés.2017.05.02

³⁰ Szintén nagyszámú német nemzetiségű bevándorló (*Aussiedler, Spätaussiedler, Abkömmling*) jött 1980–1999 között az országba a volt Szovjetunió területéről (1,7 millió), Lengyelországból (0,7 millió), és Romániából (0,3 millió). Ezeknek az embereknek nemzetiségükből adódóan egy hivatali eljárás és két év németországi tartózkodás után járt a német állampolgárság, és ezért nem jelennek meg a hivatalos bevándorlási statisztikákban.

Az 1. számú táblázat a Német Statisztikai Hivatal 2015.évi adatait ábrázolja. A táblázat a tartományokban élő lakosság számát hasonlítja össze az ugyanott tartózkodó bevándorlók számával, valamint a tartományonkénti ezer-ezer lakosra jutó külföldiek számával.

Tartományok	Lakosság száma	Bevándorlók száma	1000 lakosra jutó külföldiek száma ³¹
Baden-Württemberg	10 879 618	1 544 665	142,0
Bajorország	12 843 514	1 577 194	122,8
Berlin	3 520 031	572 801	162,7
Brandenburg	2 484 826	88 158	35,5
Bréma	671 489	106 693	158,9
Hamburg	1 787 408	275 995	154,4
Hessen	6 176 172	929 556	150,5
Mecklenburg–Elő-Pomeránia	1 612 362	650 004	40,3
Alsó-Szászország	7 926 599	663 817	83,8
Észak-Rajna-Vesztfália	17 865 516	2 270 248	127,1
Rajna-vidék–Pfalz	4 052 803	394 088	97,2
Saar-vidék	995 597	104 878	105,3

A más nemzetiségű kisebbségektől eltérően egyenletesen elosztva települtek le (pontosabban telepítették le őket) az országban. Nagy részük beszéli korábbi hazája nyelvét is. <https://www.destatis.de/DE/Publikationen/Thematisch/Bevoelkerung/MigrationIntegration/AuslaendBevoelkerung.html?nn=68748>

Letöltés:2017.05.17.

³¹ A Statistisches Bundesamt megjegyzése: Az 1000 lakosra jutó külföldiek aránya nem ugyanaz, mint a bevándorlókat regisztráló jegyzék, mert az adatok az utolsó népszámlálási adatok. Ford: a szerző, 2017.05.20.

Szászország	4 084 851	164 230	40,2
Szász- Anhalt	2 245 470	83 051	37,0
Schleswig-Holstein	2 858 714	191 327	66,9
Tübingia	2 170 714	76 188	35,1
Németország	82 175 684	9 107 893	110,8

1. számú táblázat ³²

A táblázat számsoraiból az az általános tendencia vonható le, mely szerint a volt nyugati tartományokban jelentősen nagyobb arányban tömörülnek az idegenek, mint a keleten fekvőkben. A német nagyvárosokban, főleg a nyugati tartományok centrumaiban, ugyanúgy, mint a világ más bevándorlási célországainak nagyvárosaiban tömörül össze jellemzően nagyobb számban az idegen enklávét.³³ Különösen a fővárosban, Berlinben, valamint Brémában, Hamburgban található kiemelkedően magas bevándorlói populációs szám.

A látens előítéletesség felszínre törése a „Pegida” mozgalmakban

Az Statistisches Bundesamt táblázata azt is megmutatta, hogy a közel két és félmillió Brandenburg tartományban (Potsdam) és Thüringiában (Erfurt), vagyis Németország keleti részein tartanak nyilván a lakosság számához képest legkevesebb bevándorlót. A mai napig számos szempontból, de gazdaságilag mindenképpen hatalmas különbségek figyelhetők meg a Berlin közeli és Berlintől távoli települések fejlettségében. A nyugati résztől eltérő, alacsonyabb gazdasági fejlettség és/vagy a volt kelet-német emberekben feltámadó és erősödő nacionalista érzület – emlékeztető az idegenek

³² Forrás: Ausländische Bevölkerung. Statistische Bundesamt, 2015, Letöltés:2017.06.18.

³³ A német tartományokban, 2015 júliusában a menedékkérők száma elérte az 1,147 milliót, közülük csak 38473-an kaptak menedékjogot (3,35 %). Mehr als eine Million Asylbewerber in Deutschland. Junge Freiheit / 2015.07.31.

<https://jungefreiheit.de/politik/deutschland/2015/mehr-als-eine-million-asylbewerber-in-deutschland/>, Letöltés:2017.06.29.

(orosz fennhatóság) jelenlétére a szűkebb és tágabb környezetükben – mind hozzájárult az idegenek iránt táplált indulatok, előítéletek megjelenéséhez a közbeszédben. A Németország keleti területein elhelyezkedő nagyvárosok őslakói a sajtóban adtak hangot ellenérzésüknek. A Hamburger Abendblatt német napilap 2017 februárjában tudósított a német város polgárai által szervezett civil kezdeményezésről, amely az idegenek számára létesítendő új emeletes házak építési tilalmát követeli.³⁴ A Berliner Zeitung 2017 augusztusi számában arról számol be, hogy a szövetségi köztársaság bevándorlási politikájába vetett bizalom a német lakosság részéről egyre csökken.³⁵

A keleti területek fokozott idegen ellenességét jól tükrözi a PEGIDA mozgalom gyors fejlődése – véli a Geiges Lars – Marg Stine – Franz Walter szerzőhármas. A mozgalomban résztvevők a „Mi vagyunk a nép” („Wir sind das Volk”) jelmondat alatt sorolták követeléseiket, amelyek a német bevándorlási és menekültügyi politika szerintük elhibázott lépéseit hivatottak korrigálni.³⁶

³⁴ Sorge in Klein Borstel (2017): Kommen mehr Flüchtlinge? 2017.02.23.
<http://www.abendblatt.de/hamburg/hamburg-nord/article209703493/Sorge-in-Klein-Borstel-Kommen-mehr-Fluechtlinge.html>, Letöltés:2017.07.28.

³⁵ Flüchtlinge in Europa „Das Vertrauen in den Staat wird weiter sinken”. Berliner Zeitung, 2017.08.28., <http://www.berliner-zeitung.de/kultur/fluechtlinge-in-europa--das-vertrauen-in-den-staat-wird-weiter-sinken--22806784>, Letöltés: 2017.08.28.

³⁶ Németországban 2014 őszén Drezdában alakult meg az úgynevezett Pegida-mozgalom (Patriotische Europäer gegen die Islamisierung des Abendlandes), a németországi – szélesebb értelemben európai – bevándorlási folyamatok, az iszlám jelenléte elleni társadalmi-politikai fellépésként. A szervezet a Nyugat iszlamizációja ellen áll ki (azaz arra a társadalmi félelemre épített, hogy a muszlimok többségbe kerülnek a német társadalomban). Kollektívan megvetik az általuk csak „hazug sajtónak” (Lügenpresse) titulált „mainstream” médiát. Elsődleges céljuk, hogy ezekkel a tüntetésekkel megváltoztassák a kormány aktuális menekültpolitikáját, a muszlimokat teljes integrációra sarkallják. A Pegida alapítói 2014. október 20-án, hétfő este tartották első felvonulásukat Drezdában, viszonylag kevés, 350 résztvevővel. Négy héttel később azonban már 3200 fős tábor jelent meg, további négy hét múlva pedig a felvonulók létszáma elérte a 15 000 főt. Lars Geiges, Stine Marg, Franz Walter: Drezda és az Európai Hazafiak a Nyugat Iszlamizálódása Ellen (Pegida) nevű mozgalom. Ford: Eperjesi Zoltán és Csikós Gábor. In: Klio Történelmi Szemlélő Folyóirat. Debreceni Egyetem Bölcsészettudományi Kar, 2016/3.104-105. p.
<http://real-j.mtak.hu/6772/13/Kli%C3%B3%202016%203%20sz%C3%A1m.pdf>

Az első empirikus kutatás, amelynek a célja a Pegida támogatói körének jobb megismerése volt, a drezdai Műszaki Egyetem (Technische Universität Dresden) professzora, Hans Vorländer és kollégái által, az Alkotmány- és Demokráciakutatói Központ segítségével valósult meg 2015 első felében. A kutatás eredményeire a Lars Geiges, Stine Marg és Franz Walter által írt könyv is utal, illetve saját kutatási eredményeiket is hozzátesszik. E két tanulmány eredményei empirikus adatok alapján rajzolják meg a Pegida támogatóinak profilját, vagyis a többségében tipikusnak mondható (volt kelet-német) őslakosság idegenek iránti érzéseit. A többség középosztálybeli, középkorú német férfi (a megkérdezettek 74,6 %-a férfi és 24,9 %-a nő, az átlagéletkor 47,6 év), aki vélhetően jól képzett (reáliskolát vagy főiskolát végzett), szászországi viszonyokhoz képest átlagon felüli jövedelemmel és munkahellyel rendelkezik, nagy valószínűséggel alkalmazotti pozícióban. Főként drezdai lakosok vagy a környékről valók, de szinte biztos, hogy szászországiak. Nagy részük nem tartozik semmilyen vallási felekezethez (71,8 %-uk), és nincs pártpolitikai hovatartozásuk sem (62,1 %-nak nincs pártkötődése). A kutatók a tüntetéseken részt vevők motivációira is kíváncsiak voltak, így megkérdezték őket az okokról, miért vesznek részt hétről hétre a hétfő esti sétákon. Több mint felük azt válaszolta, hogy elégedetlenek az aktuális bevándorlási politikával, nem akarnak a környezetükben migránsokkal élni, közel 20 %-uk a média tájékoztatását kritizálta, körülbelül 14 %-nak a bevándorlókkal és a menekültekkel szemben vannak fenntartásaik, és csupán 4,4 %-uk hozta fel indokként a vallási vagy ideológiai motivációjú erőszak elítélését. Fő követelésük a németországi muszlim közösségek teljes körű integrációja, vagy ennek hiányában az ország elhagyására szólítják fel őket. Mindenfajta vallási és politikai radikalizmust elvetnek, ők maguk pedig a polgári közepet erősítik. A háborús körülmények elől menekülők (a menekültstátuszt jogosan kérelmezők) befogadását elfogadják, hiszen ez emberi kötelességünk, a gazdasági bevándorlókat vi-

szont nem látják szívesen. Az integrációs hajlandóság függvényében lényegében az integrálódó „jó muszlim” – szegregálódó „rossz muszlim” dichotómia mentén osztják fel a muszlim közösségeket.³⁷

A Pegida az elmúlt egy évben látványos fejlődésen ment keresztül, hiszen egy lazán szervezett mozgalmából mára több tízezres támogatottságra tett szert.

A Pegida kezdeti sikere több okra vezethető vissza. A terület, melyen ez a tiltakozó mozgalom felütötte a fejét, Szászország, Drezda és az ebbe a tartományba tartozó több város. Mivel ez a terület a német megosztottság idején szinte teljesen mentes volt a bevándorlóktól, az itt élő németek nem tanultak meg együtt élni a külföldiekkel, így most nehéz befogadniuk ezt a tömeget, fenyegetve érzik magukat. Drezda polgársága hagyományosan jobboldali konzervatív beállítottságú. A szászok sokkal fogékonyabbak a politikára, aktívabban részt vesznek a politikai szférában, és jelenleg nem érzik úgy, hogy érdekeiket megfelelően képviselik a tartományi parlamentben. Az egész jelenség a szász szabadállam speciális politikai kultúrájának (Sachsen-Spezifikum) az eredménye lehet. Azonban érzékelhető a helyi társadalomban egyfajta megosztottság is, hiszen a megkérdezettek 20,4 %-a még a befogadást is elutasítja, kifejezetten ellenszenvvel viseltetik a menedékkérőkkel szemben. A megkérdezettek között a fiatalabbak voltak az elfogadóbbak, és az is feltűnő volt, hogy a magasabban képzetek kevésbé voltak menekültellenesek.³⁸

³⁷ Hans Vorländer – Lars Geiges – Stine Marg – Franz Walter (2015): Wer geht zu PEGIDA und warum? Eine empirische Untersuchung von PEGIDA-Demonstranten in Dresden, Schriften zur Verfassungs- und Demokratieforschung, 2015/1. Zentrum für Verfassungs- und Demokratieforschung, Technische Universität, Dresden, 2015. In: Elsaszer Vanda Katalin: Pegida – a szélsőjobboldal előretörése Németországban? Nemzet és Biztonság 2015/6. szám. 31. p.

³⁸ A drezdai résztvevők mellett már Köln és Würzburg Pegida felvonulások színtere lett. A résztvevők száma hétről hétre megduplázódott, a facebookon létrehozott profilt pár hét leforgása alatt több mint 100 ezer ember látcolta, és a megkérdezett német polgárok közel 30 %-a támogatja a szervezet célkitűzéseit. Elsaszer Vanda Katalin: u.o. 36. p. http://www.nemzetesbiztonsag.hu/cikkek/nb_2015_6_03_elsaszer_vanda_katalin_-_pegida-a_szelsojobboldal_eloretorese_nemetorszagban.pdf, Letöltés:2017.07.28.

A németek befogadási hajlandóságának földrajzi területek szerinti jelentős különbségére és eltérő mivoltára a történelmi gyökerekben kell keresnünk az okokat. A volt kelet-német tartományokban élő civilek kezdeményezése, mely egyre inkább jobboldali színezetet mutatott, hosszú távon nem lehet számottevő hatású a többi, nyugatabbra fekvő német tartományra. A mozgalmak megalakulásuk utáni sikeressége azonban mára csökkenőben van. Egy több mintegy 400 fős lekérdezés után világossá vált, hogy minden ötödik városlakó elutasítja a Pegida mozgalom törekvéseit – derült ki a Zeit Online által közzétett 2015 októberi cikkéből.³⁹ A Pegida támogatottságának mértéke és megítélése egy nagyon mélyen gyökerező társadalmi konfliktusra világít rá, amely megoldás hiányában egyre erőteljesebben tört a felszínre.⁴⁰ Bassam Tibi, a Németországban élő szíriai származású professzor vont párhuzamot a bevándoroltak és az őshonos populáció egymás mellett kialakult életterére jellemző modellek között.

Az euró- iszlám és a gettó iszlám

Az „európai vezérkultúra” (europäische Leitkultur) és az „euro-izslám” fogalmait a szíriai származású kutató vezette be a köztudatba. Rostoványi Zsolt 2010-ben „Az európai muszlim közösségek differenciáltsága” című munkájában a szíriai professzor állításaira hivatkozik, mely szerint „európai vezérkultúra” alatt Tibi egy olyan konszenzuson alapuló érték- és normakatalógust ért, amely összhangban van a kultúra modern értékeivel: pluralizmus, tolerancia, szekularizmus, demokratikus civil társadalom és individuális emberi jogok. Bassam egyértelműen amellett foglal állást, hogy az európai iszlámnak – az „euro-izslámnak” – is ezen az „európai vezérkultúrán” kell alapulnia. Az euro-izslám Tibi értelmezésében az európai iszlám diaszpóra európai identitása, amely felvilágosult, racionalista és az európai

³⁹ Mehrheit der Dresdner lehnt ab. Zeit Online/ 2015. 10. 21.

<http://www.zeit.de/politik/deutschland/2015-10/dresden-umfrage-tu-dresden-pegida-asylsuchende>, Letöltés:2017.08.05.

⁴⁰ Wittmann Edina: Mi is az a Pegida? Kitekintő online folyóirat. Kodolányisok Világa/ 2015. 01. 26.

értékeket elfogadó. Ellentétpárjának a „gettó-iszlámot” tartja, vagyis a sok helyütt kialakulóban lévő párhuzamos társadalmakat. Látható, hogy Tibi az identitás és közös értékek nélküli multikulturalizmussal szemben az integrációt támogatja. Az európai muszlimok eszerint az európai modernitás és nem az ummakollektivitás⁴¹ részei. A vitában megszólaló Jürgen Habermas véleménye az volt, hogy egy közös politikai kultúra létrehozása feltétlenül szükséges lenne, ugyanakkor hangsúlyozta, hogy a többségi kultúra nem válhat automatikusan általános politikai kultúrává, s a kulturálisan differenciált társadalmakban egyenlő kulturális jogokra van szükség.⁴²

Rostoványi Zsolt tanulmányában úgy véli, hogy a multikulturalizmus nem váltotta be az eredetileg hozzá fűzött reményeket, s egyre többen távolodnak attól. A megoldás mind inkább az integráció lenne, akár állampolgárságot is adva az azt igénylőknek. Ez azonban újabb, más jellegű problémákat vet fel, hiszen a többségi álláspont szerint, aki állampolgárságot kíván folyamodni, annak először integrálódnia kell, illetve bizonyítania „németiségét”. Aligha lehet azonban elvárni egy muszlimtól a német társadalomba történő teljes integrálódást állampolgárság és a részvételi jogok és lehetőségek teljes körű biztosítása nélkül.⁴³

Azok, akik a multikulturalizmus válságáról, alkalmatlanságáról beszélnek, a fogalmat – amint arra már utaltunk – a szeparációval, „gettóizációval”, az elkülönülten egymás mellett éléssel, ugyanakkor a közös értékek, a kulturálisan elkülönülő közösségeket összekötő közös társadalmi mező hiányával azonosítják. Ez a közös mező lehet a civil társadalom, illetve a

⁴¹ Umma: közösség; a muszlim közösség, a hívők együttese, az „iszlám nemzet”; az iszlám csak egyetlen közösséget ismer el, az ummát. Ferenczi D. Ebubekir (2010): *Iszlám Kislexikon*, Budapest, 2010.

⁴² A németországi Leitkultur-vita fő kiváltója az volt, hogy egyes politikusok a Tibi által használt „európai vezérkultúra” helyett „német vezérkultúráról” (deutsche Leitkultur) kezdtek beszélni. A kifejezés eleve negatív kicsengésű és számtalan félreértése adhat okot. A kirobbant vitában olyan kérdések merültek fel, mint a kultúrák hierarchiája, az integráció (Leitkultur) és a multikulturalizmus viszonya, ki és mi tekinthető németnek, a „keresztény Nyugat” értékei. Rostoványi Zsolt: u.o.130-131. p., <http://docplayer.hu/4842326-Az-europai-muszlim-kozossegek-differencialtsaga.html>, Letöltés:2017.08.27.

⁴³ Rostoványi Zsolt (2010): u.o.132-133.p., <http://docplayer.hu/4842326-Az-europai-muszlim-kozossegek-differencialtsaga.html>, Letöltés:2017.08.27.

Bassam Tibi által szorgalmazott „Leitkultur”, a domináns vagy iránymutató kultúra.⁴⁴

Fukuyama úgy véli, hogy ez a kultúra a közös liberális kultúra.⁴⁵ Németország az a nemzet-fogalom, amely különösen az állampolgárság esetében alapvető jelentőségű. A német nemzet-fogalom ugyanis a klasszikus „kultúrnemzet” eszméjére épül, meghatározóan etnikai kategória, hiszen tagjává – sarkítva – csupán beleszületéssel válhat valaki. Az országot érintő migrációs folyamat vetette fel a német identitás, a hagyományos német kultúra és nemzet koncepció újraértelmezésének a szükségességét is.⁴⁶

Fokozódik-e Németországban az ellenségesség a „mássággal” szemben?

A bevándorlók többsége számára még mindig megmaradt az idegen lét érzése mind az idegen etnikum, mind a németek körében. Ez az idegen lét a valóságban is létezik és kézzel fogható az elutasítása is, melynek következtében a bevándoroltak visszahúzódtak, és etnikai szigeteket alkottak. Az új, befogadó társadalomhoz való tartozás szándéka még csírájában sem mutat-

⁴⁴ “Európai iránymutató kultúra” (europäische Leitkultur) alatt Tibi egy olyan “konszenzuson alapuló érték- és norma-katalógust” ért, amely összhangban van a habermasi “kulturális modern”, illetve az európai felvilágosodás értékeivel: pluralizmus, tolerancia, szekularizmus, demokratikus civil társadalom és individuális emberi jogok. Tibi abból indul ki, hogy a különböző civilizációkhoz tartozó embereknek különböző a norma- és értékrendjük is. Az eltérő norma- és értékrendek közötti közös pontokban, a “közös nevezőben” való egyetértés maga az “iránymutató kultúra”. Európában ugyanakkor az iránymutató kultúra csakis olyan lehet, amely az európai felvilágosodás értékein alapszik. Tibi Bassam: Europa ohne Identität? Leitkultur oder Wertebeliebigkeit. Siedler Taschenbücher, München, 2002.180-183. p.

⁴⁵Rostoványi Zsolt (2011): Európai (euro-) iszlám vagy iszlám Európában. 28. szám.49.p. <http://www.grotius.hu/publ/displ.asp?id=FIQXWM>, Letöltés:2017.07.28.

⁴⁶ Rostoványi Zsolt (2011): A németországi iszlám közösségek. Grotius E-könyvtár.2011. 4-5.p., http://www.grotius.hu/doc/pub/TMMLIH/2011_11_rostov%C3%A1nyi_zsolt_%20a%20n%C3%A9metorsz%C3%A1gi%20iszl%C3%A1m%20k%C3%B6z%C3%B6ss%C3%A9gek.pdf, Letöltés:2017.09.08.

kozott. Rásegített a folyamat elmélyüléséhez, hogy a német törvények szemében az idegen nemzetiségűek nem érnek fel a hazai nemzetiségűekkel, sőt társadalmukat sem szociálisan, sem kulturálisan nem tekintik egyenrangúnak. Ez szintén a szakadék és az elválasztódás szélesedéséhez vezet a csoportok között, és lehetetlenné teszi az azonos lehetőségeket, valamint megnehezíti a beilleszkedési folyamatot – fejti ki véleményét Faruk Sen, a németországi törökök esseni centrumának vezetője, kettős állampolgár.⁴⁷

Az INSA közvélemény-kutató intézet által végzett 2016 májusában nyilvánosságra hozott lekérdezéséből kiderült, hogy a németek mintegy 60 %-a úgy gondolja: az iszlámnak nincs helye Németországban. Az intézet korábbi kutatásaihoz képest egyértelműen látható, hogy a migránsok befogadása nagymértékben módosította a németek idegen népekkel szembeni attitűdjeit és a belpolitikai erőviszonyokat. Korábban a német társadalom viszonylagosan megosztott volt a „menekültek” befogadásával kapcsolatban, és a nagy migrációs hullám előtt többségük még támogatta is a kormány befogadó politikáját. A német társadalom iszlámról alkotott képe azonban drámaian megváltozott, miután egy év alatt (2016-ban) több száz-ezer migráns érkezett Berlinbe, és a mindennapossá váló, migránsok által elkövetett bűncselekmények hatására a németek többsége már úgy érezte, többé nem biztonságosak az utcák.⁴⁸ A „Wilkommenskultur” modelljének sikere vitatott, következménye, hogy egyre több német állampolgár próbál más országokban új életet kezdeni. A Die Welt 2016.októberi információi szerint az utóbbi tíz év folyamán több mint 1,5 millió német hagyta el Németországot, és az elvándorlás növekvő tendenciát mutatott a migrációs válság fokozódása idején – idézi a cikket a Hídfő térségi online folyóirat.⁴⁹

⁴⁷ Faruk Sen (2003): The Situation of Turkish Migrants in Germany. Török bevándorlók történelmi helyzete Németországban. Ford: Bosznai Csaba (2003) In: Nemzeti tudat, nemzeti és etnikai folyamatok. 2003. 689-690.p., <http://epa.oszk.hu/00400/00462/00024/pdf/11szemle01.pdf>, Letöltés:2017.09.09.

⁴⁸ Német kétharmad: Az iszlámnak nincs helye Németországban. hidfo.ru 2016.05.09. <http://www.hidfo.ru/2016/05/nemet-ketharmad-az-islamnak-nincs-helye-nemetorszagban/>, Letöltés:2017.09.21.

⁴⁹ A migránsok miatt menekülnek a németek Németországból. Hídfő. Egy élő politikához. Térségi Hírek. 2016.10.26.

Mi következik abból, ha egy, a nyugati értékeket magában hordozó társadalom feladja a saját identitását, ha nem akarja megünnepelni a karácsonyt, vagy a kávéreklámról eltünteti a szerecsen gyereket?

Ez egyféle fokozatos meghátrálás, amely igen komoly veszélyt jelent a befogadó társadalmak részéről. A párhuzamos társadalmak létének tudomásul vétele, a problémáikról szóló építő jellegű és megoldást kereső egészséges párbeszéd vagy közvita hiánya, a bevándorlók okozta gazdasági, szociális, egészségügyi problémák szőnyeg alá söprése – mind a kiút hiányát mutatják. A német demokratikus hagyományok szerepe, a toleráns viselkedési kultúra, a jóléti társadalom eszméje, a kulturális pluralizmus elfogadottsága mind-mind olyan társadalmi környezetet teremtenek, amelyek jelentősen befolyásolhatják a befogadó készséget és ennek talaján megbúvó előítéletességet. A szociológiai háttérben végzett kutatások sora megmutatta az előítéletesség társadalmi beágyazottságát az iskolai végzettség alacsony volta adja, a szocializáció szintén fontos tényező, mivel az előítéletesség az idősebb (nyugdíjas) és inaktív férfiak között a leggyakoribb. A vallásosság szerepe viszont elhanyagolható.

Rostoványi írja azt is, hogy a muszlim kisebbségek – elsősorban a második-harmadik generációs fiatalok körében kétségkívül tapasztalható egyfajta radikalizálódás. A szélsőségesek az európai muszlim népesség 1-2 %-át teszik ki. Többnyire olyan fiatal, középosztálybeli férfiakra van szó, akiket „kulturális/szociális sokk” ért. Az okok kétoldaliak: egyfelől Európa „taszítása”, másfelől az iszlám „vonzása”. Sokkhatás lehet számukra az európai társadalom részéről a befogadás iránti készség hiánya, a „gettóizáció”, a szekularizmus, személyes krízis, identitás-válság, deklasszálódás, marginalizálódás, periferizálódás, a reislamizáció európai térnyerése, s

<http://www.hidfo.ru/2016/10/a-migransok-miatt-menekulnek-a-nemetek-nemetorszag-bol/>, Letöltés: 2017.09.21.

végül egyfajta menekvés, védelem, szolidaritás, útmutatás – amellyel a radikális iszlamista közösségek szolgálnak.⁵⁰

Komoly gondnak látszik a kibocsátó országból érkező utánpótlás, akár családegyesítés formájába, akár legális vagy illegális utakon. A frissen érkezők komoly kötőfékei lehetne társaik, a fogadó ország társadalmába való beilleszkedésének, ugyanis az integrálódás folyamatát a régi konzervatív közegből újonnan érkezők megakaszthatják, követelve a régi haza hagyományainak betartását az új országban is. Ezzel mintegy konzerválva a múltat, vagyis annak lehetőségét is kizárva, hogy a párhuzamos társadalmak nyissanak utat egymás felé.⁵¹

Következtetések

A német migrációs politika az elmúlt években a „Willkommenskultur” orszagaként határozta meg magát. Azonban a migránsokat üdvözlő befogadási kultúrát mára Németországban fenntartással fogadja a befogadó populáció.

Az előítéletesség struktúrája és társadalmi beágyazottsága jelentős eltéréseket mutat a német régiók, tartományok között. A bevándoroltak és az őslakosok között törésvonalak húzódnak, melyek csak részben civilizációs-kulturális jellegűek. Nagy szerepet játszik e szakadékok kialakulásában az ország korábbi gazdasági, szociális helyzete és nem kevésbé a politika. Németország szerte, de hangsúlyosan a keleti tartományokban az ismeretlentől való általános félelem és idegenkedés helyett konkrét ellenségkép jelent meg: a menekültek. A már megfogható ellenségképhez az eddigieknél súlyosabb félelmek kapcsolódnak: a terrorizmustól, bűnözéstől tartó polgárok százezreinek, millióinak a félelmei. Korábban ez a fóbia inkább azok

⁵⁰ Rostoványi Zsolt (2010): Az iszlám Európában. Az európai muszlim közösségek differenciáltsága. Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézet, Aula Kiadó, 2010, Budapest. 130. p.
<http://docplayer.hu/4842326-Az-europai-muszlim-kozossegek-differencialtsaga.html>
Letöltés:2017.06.26.

⁵¹ Interjú a bicskei Menekülteket Befogadó Állomás igazgatóhelyettesével 2015 nyarán.

ellen irányult, akik majd érkezni fognak, most az idegenellenesség jelen idejűvé vált, alanyai konkrétak és szemben jönnek az utcán.

Mindezek együttes következménye lett másik fél kölcsönös rossz megítélése. Muszlimok és nem muszlimok rendkívül eltérően ítélnék meg több kérdést. A nem muszlim megkérdezettek többsége szerint az iszlám és a modern társadalom nem fér össze, még egymás mellett élve, párhuzamban sem, a muszlimok többsége szerint viszont igen. Az integrálódás kérdését is különbözően látja az őslakos populáció, véleményük az, hogy az idegeket képteleneknek tartják a beilleszkedésre.

Németország közösségi fórumain az ott olvasható javaslatok többsége a bevándorlás feltételeinek szigorítását, az integráció akár szankciókkal való kikényszerítését, valamint a migránsoknak járó szociális juttatások csökkentését priorizálja. A szövetségi köztársaságban tehát formálódik az az intézkedéscsomag, amelynek lényege a bevándorlási kérdések megoldásának hangsúlyozása és annak beismerése, hogy az eddigi axiómák helyett új szakpolitikákra van szükség, melyek alakításában a nyilvánosság közérzete nem hagyható figyelmen kívül.

**„Az egész eljárásnak több a kára, mint a haszna” –
A kriminalisztikai fejlesztések dilemmái**

A címben foglalt idézet Csefkó Tamás, egykori bűnügyi technikustól származik, aki a szocialista időszak bűnjelek jelzésére szolgáló számozott táblák kapcsán állapította meg, hogy valójában sokkal több nem kívánt beavatkozást idéztek elő a bűnügyi technikusok, mint amennyi indokolt lett volna. Meglátásunk szerint az egykori félelmek ma, a mikro-anyagmaradványok, a különböző látens nyomok egyre részletgazdagabb feltárása idején rendkívül időszerűek. A következő alfejezetekben arra teszünk kísérletet, hogy bemutassuk a kriminalisztikai fejlesztések során milyen új lehetőségekkel, feltárható „világokkal” szembesülnek a kutatók, bűnügyi szakemberek, valamint mindezek milyen veszélyeket rejtenek magukban, ha bizonyítékként emberi életeket lehet vele hosszú évekre meghatározni.

Valóságok harca, avagy a bűnügyi munka és a művészet egymásra hatásának kérdései

H. G. Wells híres munkájának, a *Világok harcának* parafrázálásával azt kívántuk elérni, hogy szemléltethető legyen két, a szakirodalomban külön kezelt problematika együttes bemutatása, ezáltal pedig a két folyamat közötti összefüggésre való rámutatás. Az úgynevezett „*CSI effect*” (CSI hatás) valamint a „*Science in court*” (a tudomány a bíróság előtt) két egymástól függetlenül megjelenő már-már márkanév jelentőségűvé váló, rendkívül sok konnotatív jelentést magába olvasztó problematika, amelyeknek egymásra hatását a jelenlegi tudásunk szerint nem problematizálták.

A *Crime Scene Investigation: Las Vegas* (CSI: Helyszínelők) című sorozattal a tengerentúli, majd az európai nézőközönség viszonya a bűnügyi munkához örökre megváltozott. Amerikában 2000. október 6-tól vetítették a sorozat epizódjait, egészen 2015. szeptember 27-ig. Magyarországon mindez két év csúszással, 2002. szeptember 1-től 2016. április 22-ig tartott. Természetesen a sorozat a 15 teljes és egy befejező (két részes) évad ellenére számos országban továbbra is műsoron van. Csehország kivételével majdnem az összes európai országban megindult a sorozat sugárzása 2002-ig, így lényegében az általa kifejtett hatás Amerikában, valamint Európában szimultán következett be.¹

Maga a cím, a *CSI* önálló márkanévvé vált, amely után rengeteg amerikai (New York, Miami) vagy európai nagyváros (Párizs, Róma) neve került a címbe, önálló sorozatokat szentelve az adott város bűnözésének és bűnüldözésének. Továbbfejlesztették a bűnügyi munka koncepcióját az NCIS (*Naval Criminal Investigative Service*), vagyis az úgynvezett tengerészeti helyszínelőkkel foglalkozó műsorok. Az eredeti, Las Vegas-ban játszódó sorozat 14-dik évadjának egyik epizódja pedig megteremtett egy tematikus spin-off (egy időben korábbi sorozat végével az egyik szereplő főszereplőjévé válik egy új műsornak) sorozatot, a *Cyber* helyszínelőket, akik pedig már tabletekkel a kezükben rohannak a bűnügyi helyszínekre. Az utóbbi sorozat hatását még a magyar helyzet kapcsán elemezni fogjuk.

A felsorolt tévésorozatok rendkívüli népszerűsége tettek szert, amelyek alapos bemutatása nem is célunk, hiszen önmagában az egyre újabb hasonló tematikájú sorozatok megjelenése elegendő indokot szolgáltat arra, hogy a *CSI* sorozatokat komolyan számításba vegyük a bűnügyi munka kapcsán. Midnazonáltal röviden vázolni kívánjuk, hogy milyen szoros összefüggést vélünk felfedezni a bűnügyi munka professzionalizálódása valamint az irodalmi példák megjelenése között.

A populáris kultúra, a médiafelületeken megjelenő hírek hatása a bűnözésre, valamint a bűnüldözői munkára már jól ismert téma a kriminológiai

¹ IMDB - *CSI: Crime Scene Investigation* (elektronikus elérhetőség: http://www.imdb.com/title/tt0247082/releaseinfo?ref_=tt_ql_dt_2) (utolsó letöltés dátuma: 2017. 05. 23.)

irodalomban. A Stanley Cohen nevéhez fűződő morális pánik, mint szociológiai elmélet elsősorban a közhangulat fokozódása kapcsán mutatta be, hogy az autoritatív tettek miként transzformálódnak megoldássá szinte napok alatt.² A későbbiekben Luc Boltanski viszont a *Rejtélyek és összeesküvések* című munkájában részletgazdag módon mutatta be, hogy a detektív irodalom mennyire függött össze a modernitással, a racionalista világkép normatívvá válásával.

A francia filozófus mondatain keresztül pedig meglátásunk szerint érdemes összekapcsolni – legalábbis az angolszász kultúrkörben – a speciális nyomozati munka megjelenését az irodalmi példák megjelenésével. Edgar Allen Poe 1841-ben a *Graham's Magazine*-ban publikálta először a híressé vált *Morgue utcai kettős gyilkosság* című elbeszélését, amelyben megteremtette C. Auguste Dupin-t, az első nyomozót, aki autodidakta módon, elkötelezetten oldja meg a vele szembe kerülő bűnügyeket.³ Judith Flanders az *Emberölés kitalálása a Viktóriánus korban* című opuszában kiemeli, hogy 1842-ben London külvárosában, Roehampton egyik istállójában feldarabolva találták meg Jane Jones-t, egy fiatal nő holttestét. A véres torzó felfedezését követően a helyi lakosság, valamint a korabeli média képviselői egymást „letaposva” vették körbe a helyszínt. Az alapos szemrevételezést követően vitték a hírt a szörnyűséges eseményről végig Londonon, miközben a korszak fiatal rendőri szervezete, az 1829-ben létrehozott Metropolitan Police két vezetője, Charles Rowan ezredes, valamint Sir Ricard Mayne egyaránt nem tudták mitévők legyenek az esetet követően. A két személy a mai napig a rendőri munka két archetípusának tekinthető rendőranropológiai szempontból.⁴ Rowan ezredes korábban katonatisztként szolgált, Sir Mayne pedig ügyvédnek tanult, majd ő vált a London

² Stanley Cohen: *Folk Devils and Moral Panics: The Creation of the Mods and Rockers*. Paladin, London, 1973.

³ Luc Boltanski: *Mysteries and Conspiracies: Detective Stories, Spy Novels and the Making of Modern Societies*. Polity, Cambridge, 2014. 1–40.

⁴ Hazánkban jelenleg csak katonaanropológia létezik, amelynek egyik meghatározó alakja Harrai Dénes. Azonban a nemzetközi tudományos diskurzusban a police anthropology nem csupán a kurrens rendőri szerveknél szolgálatot teljesítők értékválasztásaival illetve identitásképződésével foglalkozik, hanem Harrai ez irányú munkáihoz hasonlóan a

Metropolitan Police leghosszabb ideig (39 éven át) regnáló vezetőjévé. Rowan ezredes, mint beosztott például úgy vélte, hogy várnia kell, amíg a gyilkost elkapják, hiszen az ő elsődleges feladata a megelőzés. Az egész rendőri szervezet szégyenére végül Daniel Goodot, a gyilkost a vasúti rendőrség egy alkalmazottja fogta le, miután egy állampolgár számára gyanúsan viselkedett a rendőrök jelenlétében. Sir Mayne szembesülve a helyzet tarthatatlanságával a korabeli kormányzati hivatalt (Home Office) megkeverte tervével, hogy létrehozna egy detektívekből álló szervezeti egységet (Criminal Investigation Department – CID), amely 1842. júniusától állt fel, majd még az évtized forduló előtt, 1848-49-ben alkalmasnak bizonyult polgári ruházatba öltöztetve megoldani Isaac Jermy és fia, valamint a Patrick O'Connor elleni emberölési ügyeket.

Mással bátran mondhatjuk, hogy az újító irodalmi alkotások, illetve a modern nagyvárosban jelentkező devianciák között erős kapcsolat fedezhető fel, hiszen az angolszász kultúrkörben egy évvel az irodalmi archetípus létrejöttét követően a valóságban is megjelentek a polgári ruházatban, a rendészeti feladatoktól eltérő munkarendben dolgozó modern nyomozók.

Alig kellett egy fél évszázadot várni, mire az öltönyös, a modern város labirintusát racionális okfejtéssel átlátó rendőrökből tudós nyomozók váltak. Újfent az irodalom, illetve a valóság szoros összekapcsolódásaként jelent meg mindez a 1900-as évek fordulóján az angolszász kultúrkörben. Sherlock Holmes karakterét a skót orvos, Sir Arthur Conan Doyle teremtetette meg, karakterének vegyész tanulmányai, illetve különböző kísérletei (dohányhamukról, bélyegekről) pedig megteremtették a diskurzust, amely szerint a technikai eszközök hadba állításával fékezhetőek meg a bűnelkövetők. A fikciós művekben valós kriminalisztikai tesztek szerepeltek, mint

korábbi rendőrök életútjai, visszaemlékezései alapján a több évtizedes tendenciák, visszatérő formák egyaránt megjelennek.

az úgynevezett guajak teszt⁵, ami az első Sherlock Holmes történetben kapott helyet.⁶ A vérszenyveződések megtalálásához hozzásegítő teszt, valamint Holmes nyomozati módszerei – Stanton O. Berg tanulmánya alapján – egyértelműen hatottak Edmond Locard lyoni laboratóriumának kialakítására, valamint Alphonse Bertillion munkájára csakúgy, mint Hans Grossra.⁷

A kriminalisztika fejlődésének szociológiai és irodalmi vetületei

Angyal egészen odáig megy Holmesról szóló tanulmányában, hogy a CSI hatást eredendően a Sherlock Holmes történetektől érdemes eredeztetni. Meglátást abszolút mértékben alátámasztja, hogy a fent említett guajak teszt, másnéven Schönbein próba a későbbiekben alapjául szolgált a lumineszáló eljárásoknak, amelyek további fejlesztéseinek köszönhetően pedig a CSI sorozatokban UV lámpák fénye alatt láthatóvá váló vérfoltokat azonosítanak a helyszínelő szereplők. Mindazonáltal Holmes egy további változással is járt, amely tanulmányunk gondolatmenetének is meghatározó része. Nevezetesen a megállapítások kérlelhetetlen racionalitása révén, egy zárt logikai láncot alkotva a következtetések a fikciós kalandokban elvesztették valószínűségi jellegüket és a mű végére determinisztikussá váltak. Holmes karaktere Boltanski meglátása szerint éppen a kiszámíthatatlan, bejósolhatatlan jövőben teremt plauzibilis választási lehetőségeket, amelyek közül a múltban megismert események és folyamatok alapján ki lehet választani a legvalószínűbbet.

⁵ Angyal Miklós: Gondolatok a kriminalista bíborszínű dolgozószobájából. *Ügyészek Lapja*, 2015. 5. sz. 87–97.

⁶ A szerzők részéről ezt a visszafogott tárgyyszerűséget az indokolja, hogy az eredetileg A Tangled Skein című novella később A Study in Scarlet néven jelent meg, ami magyarul egy lejtérjakabnak köszönhetően először A bíborszínű dolgozószoba, majd egy csokorra való novellával Brixtoni rejtély címmel jelent meg. Az új Sherlock sorozat készítője, Steven Moffat által újrakiadott írás pedig magyarul már Tanulmány vörösben címmel jelent meg.

⁷ Stanton O. Berg: Sherlock Holmes: Father of Scientific Crime Detection. *Journal of Criminal Law*, 1970. 3. sz. 446–452.

Paul Kirk, az amerikai kriminalisztikai kutatások egyik meghatározó, alapító figurája már az 1960-as években élesen különválasztotta a meghatározást (*identification*) valamint az egyedi azonosítást (*individualization*). Az előbbi révén az adott releváns tárgy a rá vonatkozó attribútumok alapján egy csoportba sorolható, aminek a kategorizációját általában a tudományos diskurzus hozza létre, mint a toxinok esetében, vagy a jogi szakterminusok teremtik meg, mint a mérgeknél. Viszont az egyedi azonosítás az egyedi nyomnak egy mással össze nem téveszthető, szinguláris tárgyra vagy nyomra való visszavezethetőségét jelenti, mint például egy ujjnyom esetében.⁸

A fentebb említett detektívtörténetekben a két típusú azonosítás összefügg, szinte már a meghatározás feltétele az azonosításnak. Noha a kriminalisztikai gyakorlatban a kétféle mód egymástól teljesen független is lehet, hiszen egy lábnyomot akkor is tekinthet a nyomszakértő egyedi azonosításra alkalmasnak, ha egyébként nem tud nyilatkozni a nyomhagyó cipő gyártójáról, illetve annak idejéről. Megfordítva az égésmaradvány alapján meg lehet határozni a gázolaj jelenlétét anélkül is, hogy azonosítani tudnánk a benzinkutat, amelyből a gázolaj származik.

Ennél a pontnál azonosítani tudjuk az első fontos különbséget a bűnügyi munka gyakorlata, valamint az ezt időnként meghatározó, máskor ezt leutánozva átalakító bűnügyi irodalom között. Amíg a gyakorlatban az azonosítástól még nem jutunk el egyenesen az adott személyig, addig ez a klasszikus detektívregényektől egészen a CSI-ig egy fontos meghatározó pont. A CSI hatás egyik folyton visszatérő jelene, ahogy a levett ujjnyomot a számítógépbe feltöltve az kidobja a származtató személy adatait.

Hiába léptünk át a posztmodern korszakba,⁹ a késő modernitás vagy a likvid modernitás időszakába,¹⁰ mivel a modernitás kiismerhetetlen, rendezetlen összességét a bűnügyi filmek és sorozatok hősei továbbra is értel-

⁸ Paul L. Kirk: The Ontogeny of Criminalistics; Journal of Criminal Law and Criminology, (2) 1963, 235-238.

⁹ Jesús Ballesteros: *Postmodernity: Decadence or Resistance*, Pamplona, Emise, 1992.; Perry Anderson: *The Origins of Postmodernity*. Verso, London, 1998.

¹⁰ Zygmunt Bauman: *Liquid Modernity*. Polity Press, Cambridge, 2000.

mes, narratív egységgé formálják. Metaforikus értelemben úgy fogalmazhatnánk, hogy a rejtélyek megoldása az isteni gondviselést elutasító ateisták heurisztikus reménye. A állításunk második felét éppen a detektívirodalom egyik modernkori klasszikusa, Frederich Dürrenmatt fogalmazta meg saját, anti-detektív könyvében, *Az ígéletben*. A regényben szereplő Dr. H. elmondása szerint sohasem szerette a bűnügyi regényeket, a történetekben szereplő bűnelkövetők mindig megbűnhődnek. Ezt azonban, mint államfenntartó mesét el is fogadja, de rendkívül bosszantotta a bűnügyi regények alapcselekménye, vagyis a a logikusan felépített történet. Úgy fogalmaz: „*mintha sakkoznának, itt a gonosztevő, ott az áldozat, emitt a cinkos, amott az orgazda; a detektívnek csak a játékszabályokat kell ismernie, és lejátszhatja a partit, már ki is ütötte a bűnöst, győzött az igazság. Dühöngők, amikor ezt a fikciót hallom. Mert logikával csak részben tudunk hozzáférközni a valósághoz.*”¹¹ A szerzővel való vitatkozást elkerülve Dr. H. ugyan hozzáteszi, hogy „*a tudományos módszeresség elvei szerint*”¹² éppen a nyomozóhatóság tagjainak kell eljárniuk, viszont „*a zavaró körülmények meghiúsítják számításainkat, oly gyakoriak, hogy a legtöbb esetben csak a vadászszerencse meg a véletlen hozza meg a sikert. Vagy a balsikert.*”¹³ A regényben szereplő vita Dürrenmatt és Dr. H. között lényegében egy a regény első, 1957-es megjelenését megelőző két évtizedben egyre meghatározóbb szociológiai probléma körül forgott, amelynek következményei kihatnak a kriminalisztikai megismerésre, a jogi keretek közötti érvényességére is.

Robert K. Merton amerikai szociológus a XX. század első felét a Columbia Egyetemen kutatva azzal töltötte, hogy a makroszintű szociológiai elméleteket (marxizmus, szociáldarwinizmus) érő érvényes kritikák miatt megroggyanó világképek összeomlása alól kimenekítse a szociológiát az úgynevezett középszintű elméletekkel, amelyek a világ makroszociális megközelítésével, illetve a pozitivizmus részletgazdagságra törekvő elvá-

¹¹ Friedrich Dürrenmatt: *Az ígélet. Három kisregény*. Európa, Budapest, 1983. 12. o.

¹² F. Dürrenmatt i. m. 12. o.

¹³ F. Dürrenmatt i. m. 12. o.

rásaival szemben egy kezelhető színteret jelentenek be a szociológia a satupadja számára. Merton Talcott Parsonssal vitatkozva a középszintű elméletek (middle range theories) révén azt próbálta elérni, hogy az absztrakt entitásokkal szemben konkrét társadalmi jelenségek aspektusait vizsgálják a társadalomtudósok.¹⁴

Ennek az elméleti megközelítésnek köszönhetően érthető, hogy Merton hogyan figyelt fel a társas viszonyok, illetve a társadalmi folyamatok során bekövetkező előre nem látható következmények tételére. Az egész alapját az úgynevezett Thomas tétel adja, ami a nevét az első igazolt felismerőjéről, W. I. Thomas szociológusról kapta. A tétel szerint: ha egy adott, nem valós helyzet valószínűnek tűnik az azt percipálóknak számára, akkor az észlelők cselekvései által kiváltott következményeknek köszönhetően a helyzet kezdeti nem valósága ellenére kényszerítő erővel bír a továbbiakban. Jól ismert példa erre az 1973-as olajválság, vagy amikor futótűzként elterjedt Japánból¹⁵ az áremelkedés miatti közelgő WC papír hiány, aminek köszönhetően olyan készleteket halmoztak fel az emberek, ami már valódi hiánycikké tette a WC papírt több hétre Amerikában¹⁶ és Japánban is.

Az előre nem látható következmények elméletét, mint inkább szociológiai felismerést éppen az teszi fontossá, hogy a Thomas tétel különböző szakszociológiai kutatásokban is felmerült, anélkül, hogy a munkaszociológusok eredményeit az oktatással foglalkozó társaik ismerték volna. Az 1930-as években megszületett úgynevezett Hawthorne hatás (*Hawthorne effect*) értelmében a munkások nem a megváltozott munkakörülmények miatt dolgoztak jobban, hanem az ennek a megváltozó technikai környezetnek a hatását meglesni kívánó kutatók figyelő tekintete miatt.¹⁷ Az 1960-as években Rosenthal és Jacobson közös kutatásai alapján rájöttek, hogy a tanárok által nagyobb értelmi színvonalra becsült hallgató fejlődése

¹⁴ Robert K. Merton: *Social theory and social structure*. New York, Free Press, 1968.

¹⁵ Yoshikuni Igarashi: *Bodies of Memory: Narratives of War in Postwar Japanese Culture, 1945-1970*. Princeton University Press, Princeton, 2000. 201.

¹⁶ Zachary Crockett: The Great Toilet Paper Scare of 1973. *Priceonomics*. (elektronikus elérhetőség: <https://priceonomics.com/the-great-toilet-paper-scare-of-1973/>) (utolsó letöltés ideje: 2017.05.23.)

¹⁷ Henry A. Landsberger: *Hawthorne Revisited*. New York, Ithaca, 1958.

fordított arányban áll, a butaként kezelt diák ellenséges és egyre rosszabb teljesítményével.¹⁸ Bátran állíthatjuk, hogy ugyanazt a társadalmi hatást a XX. század majd minden harmadában felismerték a kutatók, de a tudományos diskurzus lehatárolt specifikusságának köszönhetően minden esetben új eredményként lehetett elkönyvelni. Metaértelmezésben már önmagában az önbeteljesítő jóslat önbeteljesítő ereje is újra és újra jóslattá válik, mindazonáltal számunkra az a fontos, hogy Robert K. Merton kutatásaiból, hogy a Thomas-tételt követően kidolgozta az előre nem látható következmények elméletét.

Az 1936-ban írta meg *A szándékos társadalmi cselekvés váratlan következményei* című tanulmányát, amelyben úgy határozta meg a kigondolt cselekvés következményeit, mint minden olyan aspektus, amely a cselekvést követően születik meg vagy tűnik elő. Ezzel a közvetett és közvetlen hatást is kiemelte. Az így létrejövő látszólag számtalan következmény között úgy tett különbséget, hogy léteznek (a) a cselekvőre visszaható következmények, továbbá (b) a más emberekre közvetettségen keresztül, valamint (1) a társadalmi struktúrára, (2) a kultúrára illetve (3) a civilizációra ható következmények. A fentebbi betűkkel, valamint számokkal ellátott struktúra Merton értelmezését követi, aki érhető módon nagyobb hangsúlyt helyezett a makroszociális tényezőkre.¹⁹ A célzatos cselekvéseket is megkülönböztette formalizált háttérű, valamint informális keretek mentén megvalósuló esetekre, de mindezek a kissé hipotetikus, de ideáltípusizáltságot sejtető analitikus megkülönböztetések éppen azért voltak szükségesek, hogy az angol nyelvben a magatartásra vonatkozó két kifejezés, az adott helyzetbeni viselkedés (conduct), illetve a hosszútávon jellemző magatartás (behaviour) közötti különbségtevést megtegye. Saját kriminalisztikai gondolatmenetünkre lefordítva, illetve a fentebb megkezdett Dürrenmatt regényben szereplő vitát a regény szereplőivel illusztrálva így vált magyarázhatóvá, hogy

¹⁸ Robert Rosenthal - Lenore Jacobson: *Pygmalion in the Classroom*. Holt, Rinehart & Winston, New York, 1968.

¹⁹ Robert K. Merton: The Unanticipated Consequences of Purposive Social Action. *American Sociological Review*. 1936. 6. sz. 894-904.

egy professzionizált munkakörnyezetet megkövetelő, elhivatott magatartású rendőrtiszt miután nem találja a gyermekgyilkos elkövetőt, képes egy potenciális áldozatnak az édesanyjával összebarátkozni, majd a gyermeket egy találkozóra rábeszélni a gyilkossal. A hűvös, visszafogott magatartású embernek egy gyermeket veszélyeztető, kétes kimenetelű akcióba belehajszoló viselkedése megütközést kelt a kollégáiban. Mindazonáltal a Dürrenmatt és Dr. H. beszélgetéséhez visszatérve éppen az előre nem várt következmények, vagyis a gyilkos által elszenvedett baleset akadályozza meg, hogy a várt eredmény bekövetkezzen. Persze a helyi közösség örülne nyilvánítja a nyugdíjba kényszerülő nyomozót, mivel a magatartása és az adott helyzetbeni viselkedése között óriási eltérést percipiálnak. Noha a regény alapos olvasása alapján látható, hogy a nyomozó a gyermeket, mint csalit ugyanolyan hideg, végig gondolt számítással teszi bele az adott helyzetbe, ahogy a korábbiakban végezte precíz kriminalisztikai munkáját. Az eredményességben bekövetkező ordító ellentétek teszik próbára a közösséget, így válik látszólag sorsszerűvé, ami egy véletlen műve volt. Így válik érthetővé Dr. H.-nak Dürrenmatt ráolvasott mondatai: *„A maguk regényeiben viszont nincs szerepe a véletlennek, s ha olykor valami véletlennek látszik is, akkor az nyomban a sors és eleve elrendeltség szerepét kapja; mert maguk, írók, megszokták, hogy az igazságot odavessék a dramaturgia szabályainak martalékaúl. Dobják végre sutba ezeket a szabályokat. Valamilyen esemény már csak azért sem mehet végbe számtani feladvány módjára, mivel sohasem ismerjük valamennyi szükséges tényezőt, hanem csak néhányat, keveset, többnyire a mellékes jelentőségűeket.”*²⁰ Ezekkel a mondatokkal Dürrenmatt az előre nem látható következmények egyik legfontosabb aspektusát emeli ki, nevezetesen a célzatos cselekvés kiváltotta következményeknek a közvetett hatásait, amelyeket éppen az áttételes kapcsolatok megléte vagy erőssége miatt csak az esemény bekövetkeztét követően tudjuk felismerni. Dr. H. mondataival lényegében a modern detektívirodalomnak adja meg a kegyelemdöfést, amikor úgy fogalmaz, hogy: *„Az esetlegesnek, kiszámíthatatlannak, a felmérhetetlennek túl nagy a szerepe. Törvényeink valószínűségeken, statisztikán alapulnak, nem pedig az*

²⁰ F. Dürrenmatt i. m. 12-13. o.

*okság elvén; csak az általánosra alkalmazhatók, nem az egyes esetre. Az egyén kívül esik ezen a számításon. Kriminalisztikai eszközeink fogyatékosak, és mennél inkább fejlesztjük őket, annál fogyatékosabbakká válnak a lényeg tekintetében. De maguk, az írás mesteremberei, mit sem törődnek ezzel. Meg se kísérlik, hogy megküzdjenek a valósággal, amely minduntalan kicsúszik a kezünk közül, hanem felépítenek egy világot, hogy aztán térdre kényszerítsék.”*²¹ Dürrenmatt regényére valószínűleg visszautal a szövegünk címeként választott idézet, amely szerint a bűnjelszámok kihelyezésével éppúgy kontaminációt idézhet elő a technikus, ahogy látens anyagmaradványt visz fel a helyszín területére a kesztyűjével, vagy ecsetével, amiről adott esetben ő maga sem tud, és éppen az ő saját (azonosításra alkalmas) testnedve, biológiai szubsztrátuma. Ennek a veszélye a modern korban, amikor csupán a pusztá beszéddel, mint beavatkozó jelenléttel ki lehet mutatni valakinek a DNS-ét egy helyiségben, szignifikáns és először elkerülhetetlenül magukat az eljárást lefolytatni kívánókat kell a megtalált DNS lehetséges „gazdái” közül kizárni.

A kriminalisztika eszközök validitásának látenciája

Robert K. Merton az 1940-es évek végén az előre nem látható következmények gondolatvilágát vitte tovább a manifeszt és látens funkciók értelmezéséig. A kettő közötti megkülönböztetés lényegében úgy foglалható össze, hogy szét lehet választani a kollektív viselkedés során megmutatózó motivációkat a külső körülményektől, azok következményeitől. Így a látszólag irracionális társadalmi cselekvések is elemezhetővé válnak. Értelmezésében az minősül manifeszt funkciónak, amikor a külső körülményekkel összhangban a társadalmi cselekvés adaptálódik, vagy úgy állít be egy cselekvést, hogy az mindenki számára ismert, illetve ezeknek a személyeknek a részéről szándék is irányul a végrehajtásra. A külső, úgymond objektív körülmények azok, amelyek egy társadalmi rendszer alapjait, ugyanakkor a változásra képességét is erősítik.

²¹ F. Dürrenmatt i. m. 12-13. o.

A látens funkciók ezen típusú kollektív cselekvésnek a benne részt vevő által nem érzékelt következményei, más szóval a létrejövő külső következmények nem állnak megtörténésük ellenére sem senkinek a szándékában. Erre a funkcióra való fókuszálás teszi lehetővé, hogy rámutassanak a kutatók arra, ami senki számára nem adott, lényegében új megvilágításba helyezi a közbeszédben, a különböző diskurzusokban az adott tárgyakról vallott nézeteket, illetve ezek tarthatatlanságát is felvetheti, amikor szembeveti a korábbi képzeteinkkel. A funkciók közötti különbség érzékeltetésére az új-mexikói hopi indiánok rituális esőtáncának példáját alkalmazza Merton. Ezek az indiánok úgy vélik, hogy a szertartás teszi lehetővé az általuk kezelt növények termékenységét, ezzel alakul ki egyfajta manifeszt funkció. Ugyanakkor az esőtánc rendszerességének tudata, a részvétel folyamatossága visszahat a közösségszerveződésre, lényegében megerősíti azt látens módon. Így az manifeszttal szemben a nem látható, látens funkciónak köszönhetően érthető, miért éli túl az esőtánc a száraz időszakokat is.²²

A kulturantropológiai példa jelentőségét éppen az adja, hogy különböző célracionális kollektív cselekvések, legyenek akár azok termékenységet elősegítő folyamatok vagy információk előhívását célzó technicista processzusok, valójában inkommerzurábilisek egymással, hiszen a heurisztikájuk csak a rájuk vonatkozó aspektusokban és saját keretrendszerükben értelmezhető. Így Merton példája valójában egy analógia kíván lenni a forenzikus tudományok új módszereinek hatékonyságával kapcsolatban. Meglátásunk szerint a bűnügyi munkának az irodalommal fentebb bemutatott hosszú kapcsolata, majd a tévésorozatokkal és mozifilmekkel való ki egészülése idézte elő a kiemelt figyelmet a kriminalisztikai módszerek iránt. Az indiános példát felhasználva, mintha a hopik számára egyre több mese született volna az eső szükségszerű, és pontos időszakokban várható megjelenéséről.

A külföldi szakirodalmakat nyomon követve, valamint a nemzetközi tendenciákat figyelembe véve a kriminalisztikával foglalkozóknak az az

²² Paul Helm: Manifest and Latent Functions. *The Philosophical Quarterly*. 1971. 82. sz. 51-60.

érzése támadhat, hogy e diszciplína az ezredforduló idejére ostrom alá került. Ennek oka, hogy számos alkalmazott eljárás nem rendelkezett alapvető validáltsággal, hibaszázalékuk egyes esetekben máig sem ismert, akkreditációs sőt alapvető minőségbiztosítási hiányosságaik voltak; illetve egyáltalán, bizonyos területeken a tudományos normáknak megfelelő alaputak sem történtek meg. A krízis gyökere ugyanakkor leginkább az egyedi azonosítás (individualizáció) episztematológiai alapjai kimunkálásának hiányosságaiban keresendő.²³ Az Egyesült Államokban a mérőföldkönek számító Daubert-ítéletet követően élénk tudományos viták bontakoztak ki, amik lassan hatással lettek a jogalkalmazásra és a gyakorlati (szakértői) munkára is. A hosszú és máig nem lezárt folyamat újabb mérőföldköve a 2009-es úgynevezett NAS-jelentés²⁴, mely határozott javaslatokat fogalmaz meg a forenzikus tudományok megerősítése érdekében az Egyesült Államokban. Ilyen követelmények a kriminalisztikai módszerek validitásának, korlátainak, mérési bizonytalanságának tudományos igényű kutatása, az eredmények tudományos közleményekben történő megjelenítése; a szakértői laboratóriumok adminisztratív függetlensége a bünydöző szervektől; az akkreditáció, minőségbiztosítás, minőségirányítás; az etikai kódexek.²⁵ A javaslat alapján NIFS (National Institute of Forensic Science) néven önálló szövetségi szervet hoztak volna létre; ez a szerv végül 2013-ban az Egyesült Államok Igazságügyi Minisztériumának (U.S. DoJ) szerveként, National Commission on Forensic Science néven jött létre (Nemzeti Kriminalisztikai Bizottság).²⁶

Állításunk szerint a CSI hatásnak köszönhetően vált egyre problematikusabbá az igazságügyi tudományok között a kriminalisztika helyzete. A

²³ Lásd Pyrek, K.M. (2007) *Forensic Science Under Siege: The Challenges of Forensic Laboratories and the Medico-Legal Investigation System*. Academic Press, Amsterdam.

²⁴ *National Research Council of the National Academy of Science: Strengthening Forensic Science in the United States: A Path Forward*; (elektronikusan hozzáférhető: <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/228091.pdf>) (utolsó letöltés dátuma: 2017. 05. 23.)

²⁵ John M. Butler: U.S. initiatives to strengthen forensic science & international standards in forensic DNA; *Forensic Science International: Genetics*, 18 (2015) 4–20. old.

²⁶ Lásd <https://www.justice.gov/ncfs>; hozzáférés 2016. december 21.

tudomány éppen azért áll a bíróság előtt, mivel a bírók, csakúgy mint a közbeszédben résztvevő laikus elemek túlzott bizonyosságot, a Dürrenmatt által problematizált véletlent és a Merton értelmezése alapján vett előre nem látható következményeket kivették saját számításukból, amikor a kriminalisztikai eszközök megbízhatóságáról gondolkodtak. Vagyis a kriminalisztika sokkal inkább azért van ostromlott állapotban, mivel a korábbi évtizedekben a populáris kultúra úgy nyúlt a hóna alá, hogy túlnyerte magát, anélkül, hogy bármikor is meg kellett volna védenie magát.

A kriminalisztika jogi célok érdekében, jogi keretek között megvalósuló tudományos megismerés.²⁷ A XXI. századra elszakadt a büntető eljárásjogtól, eszköztára bevezethető a magánnyomozásoktól kezdve a szabálysértési jogon át a munkabalesetek kivizsgálásáig nagyon sok területen. A megismerés eszköztára rohamosan fejlődik, a szak-természettudományok alap kutatásainak megfelelően. A kriminalisztikai megismerési módszertan sok hasonlóságot mutat az orvosi diagnosztikával²⁸ vagy akár a régészettel is.

A modern kriminalisztika a XIX. századi megszületésekor nagyrészt gyakorlati módszerek összessége volt, híján a részletes elméleti megalapozásnak. A kriminalisztikával szemben támasztott jogalkalmazói igények alapján ez a gyakorlat-orientált megközelítés semmilyen problémát nem okozott. Természetesen a kriminalisztika háttérében létezett néhány axiomatikus állítás, például hogy minden érintkezés nyomot hagy, vagy hogy a múlt megismerhető. Ezek részletes kibontására, sőt explicit kijelentésére azonban, érdemi igény híján, nem került sor.²⁹ Tudományelméleti értelmezésben tehát ebben a korszakban a kriminalisztika még mint születő szak-tudomány (interdiszciplína), de semmiképpen sem mint önálló tudomány volt jellemezhető; a tudás (episztémé) és vélekedés (doxa) még élesen nem határolódott el egymástól.

²⁷ Lásd Angyal Miklós: A kriminalisztikai megismerés, avagy a kriminalisztika megismerése; in: A munkát nem lehet eltitkolni – Tiszteletkötet Tremmel Flórián professor emeritus 75. születésnapjára; PTE ÁJK, Pécs, 2016., 9-13.

²⁸ Lásd H.J. Swofford: The Emerging Paradigm Shift in the Epistemology of Fingerprint Conclusions; Journal of Forensic Identification, (3) 2015, 201-213

²⁹ Lásd Endrődy Géza: A bűnügyi nyomozás kézikönyve, Losonc, 1897.

Gyökeres változást hozott Európa keleti felében a második világháborút követő időszak, a szovjet hatásra elterjedő új filozófia, a dialektikus materializmus. Ez a szocialista országok kriminalisztikai elméletére pezsdítően hatott, talán túlzás nélkül állíthatjuk, hogy igényt teremtett az elméleti háttér kidolgozására, majd létre is hozta azt. Az ideológiailag erősen átszínezett filozófia beépítése a tudományokba tudatos, tervszerű tevékenység volt. A marxista természetfilozófia jelentette azt az előretolt éket ami az egyes szak-természettudományokba a marxizmus eszmei offenzíváját szolgálta.³⁰ Erre kifejezett politikai akarat is létezett.³¹ Az általános vélekedés szerint a szaktudományokat persze nem pótolja a dialektikus materializmus, „mindössze” a valóság megismerésének egyetlen általánosan érvényes eszközeként valamennyi szaktudomány elvi háttérét nyújtja.³² Erre azért van lehetősége, mert a dialektikus materializmus valamennyi tudomány eredményeinek általánosítása³³, a filozófia pedig deklaráltan nem csupán tudomány, hanem mindig ideológia is.³⁴

Azt részrehajlás nélkül meg kell állapítanunk, hogy a maga korában a dialektikus materializmus ismeretelmélete szilárd elméleti alapokat adott a kriminalisztikának. Az anyagi világ objektivitása, megismerhetősége, megismerésének módszerei, a fogalmi gondolkodás, a formális logika és annak meghaladásaként a dialektikus logika mind komoly alapot nyújtottak a kriminalisztikai gondolkodáshoz, lévén annak célja múltbeli események megismerése a jelenkorban hátramaradt nyomok alapján.

³⁰ Elek Tibor: A műszaki és természettudományok művelésének és oktatásának néhány filozófiai problémájáról; in: Elek Tibor (szerk.) A természettudományos megismerés ismeretelméleti kérdései, Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1972., 35. old.

³¹ Az MSZMP VIII. Kongresszusának határozata, 1962 ősze. Lásd Elek Tibor i.m. 38. old.

³² Kertész Imre: A tárgyi bizonyítékok elmélete a büntetőeljárás jog és a kriminalisztika tudományában; Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1972., 11. old.

³³ Bíró Gábor: Fizika és filozófia kapcsolata; in: Bíró Gábor – Tóth András – Szabó Piroska: Válogatott fejezetek a modern fizikából; Tankönyvkiadó, Budapest, 1983., 401. old.

³⁴ P. Kovácsné Dr. Wittmann Gizella: A filozófia metodológiai funkciója; in: Elek Tibor (szerk.): A természettudományos megismerés ismeretelméleti kérdései; Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1972., 74. old.

Azt is belátjuk azonban, hogy a világ megismerésének később feltárt pszichológiai illetve kognitív tudományos aspektusai időközben nem (vagy alig³⁵) kerültek beépítésre, a világtörténelem és világgazdaság pedig a gyakorlatban cáfolta a marxista történelemfelfogást és közgazdaságtant: a dialektikus materializmus sok tekintetben valóban egyfajta „bizantikus államvallás-pótlékká”³⁶ merevedett. Tulajdonképpen az 1961-ben megjelent *Kriminalisztika* a hatvanas évek elejéig keletkezett dialektikus materialista eredményeket megfelelően inkorporálta, az azt követő bőséges és magas színvonalú filozófiai, logikai, ismeretelméleti, ontológiai anyagot azonban nem (vagy alig) építették be a kriminalisztika tudományába a későbbi átfogó munkák sem.

Látnunk kell ugyanakkor azt is, hogy a pszichológiai, kognitív tudományos eredmények a rendszerváltás után sem épültek be a hazai kriminalisztika tudományába, holott szakirodalmi említésük megtörtént.³⁷ Hiányérzetünk – többek között – K. R. Popper munkássága kapcsán lehet, aki nem csak, hogy kritizálta a marxista filozófia számos nézetét³⁸, de falszifikáció elmélete Conan-Doyle abdukciós logikájú hősének gondolatait tette tudományos is értékelhetővé. Popper szerint a hipotéziseket a cáfolatok kísérletei alá kell vetni és mindaddig igaznak tartani, míg nem sikerül cáfolni (falszifikálni) őket. Conan-Doyle hőse, Sherlock Holmes szerint ha mindent kizártunk a hipotézisek közül ami lehetetlen, akkor ami marad – bármennyire is valószínűtlen – az a helyes. A falszifikáció sem tekinthető azonban a valóság megismerését lehetővé tevő általános módszerének.³⁹

³⁵ Lásd Ádám György: *A megismerés csapdái*; Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1987.

³⁶ Varga Csaba: *A bírói ténymegállapítási folyamat természete*; Akadémiai Kiadó, Budapest, 1992., 7. old.

³⁷ Angyal Miklós: *Episztémé és intuíció a helyszíni és halottszemlén*. Bűnügyi Szemle, Különkiadás, 2010/1. 72-74. o.; Angyal Miklós: *A kognitív tudományok jelentősége a post-mortem diagnózisokban*. Medicus Universalis, 2014/1. 15. o.

³⁸ Karl R. Popper: *A nyitott társadalom és ellenségei* (ford. Szári Péter). Balassi Kiadó, Budapest, 2001.

³⁹ Földesi Tamás: *A megismerhetőség modern problémái*; Kossuth Könyvkiadó, Budapest, 1971., 142-144.

A rendszerváltozást követően a „marxista filozófia” gyakorlatilag teljes egészében indexre került, holott a dialektikus logika, a dialektikus materializmusra épülő ismeretelmélet ideológiai semlegességgel szemlélve hordoz értékeket. Gyakorlatilag nem történt meg a dialektikus materializmus és a más, korábban polgárinak mondott filozófiai áramlatok (például a Wittgenstein vagy a fentebb idézett Karl Popper által képviselt neopozitivizmus) tudományos ütköztetése, versengése. Nem történt meg annak vizsgálata sem, hogy a modern természettudományok filozófiai megalapozására alkalmas-e a dialektikus materializmus (ahogy ezt saját magáról „fénykorában” állította), vagy egyáltalán nem alkalmas, vagy kevésbé alkalmas más, egyébként ugyancsak konzisztens és valid filozófiai eszmeáramlatokhoz képest.

Ez érződik a rendszerváltozást követően megjelent kriminalisztikai munkákon is, amik vagy nem tárgyalják a kriminalisztika filozófiai, ismeretelméleti alapjait; vagy ha tárgyalják, akkor azt dialektikus materialista alapon teszik (csak nem mindig nevezik meg).

Az Egyesült Államokban a kriminalisztika fejlődéséből kimaradt a dialektikus materializmus, és különösebb igény sem mutatkozott a „forensic science” elméleti megalapozására. A bizonyítással foglalkozó elméleti munkák döntő többsége a bizonyításra vonatkozó szabályok elemzésére, főleg a bizonyítékok kizárására koncentrál.⁴⁰ Természetesen az egyes szaktudományok vagy anyatudományok rendelkeztek saját metodológiával, tudományos módszertannal, például a vegyészet, a biológia. Magát a forensic science-t általában véve azonban alkalmazott tudománynak tekintették és tekintik, aminek gyakorlati művelése nem kötődik a filozófiához, feladata pedig a bíróság előtt felmerülő tudományos ténykérdések megválaszolása. Az elméleti háttér szerepét olykor a matematikai statisztika töltötte be, illetve a szerényen csak „tudományos módszernek” (scientific method) nevezett megismerési módszertan.

⁴⁰ Kármán Gabriella: Bizonyítás az angloamerikai büntetőeljárás rendszerben; Kriminológiai Tanulmányok 51., Budapest, 2014., 110-129.

A „tudományos módszer” lépései: a vizsgálat, a kérdés megfogalmazása, a hipotézis felállítása (azaz a lehetséges válasz), a tesztelési módszer kiválasztása, a tesztelés, és a következtetés (vagy analízis). A következtetés lehet a hipotézis elvetése vagy igazolása.⁴¹ A legutóbbi időkben kezdtek meg a kognitív tudományok beépítését a bűnügyi megismerés módszertanába.⁴²

A hazai „szocialista kriminalisztika” célként fogalmazta meg a tudomány tételes joghoz kötöttségét, abban ugyanis garanciális értékeket fedeztek fel. A „szocialista kriminalisztikában” a büntetőeljárás célja az objektív (materiális⁴³) igazság kiderítése, és a nyomozás a bírósági tárgyalással egyforma súlyú. Az Egyesült Államokban a ténykérdéseket laikus esküdtek döntenek el; a bizonyítási szabályok jelentős része avval foglalkozik, hogy az esküdteket ne befolyásolja hamisan az előterjesztett bizonyíték. A büntetőeljárás érdemi része, a bizonyítás a bíró és az esküdtek előtt zajlik, kontradiktórius eljárásban, az ügyész és ügyvéd „szócsatájaként”, a tanúk kereszt-kérdésével. Az eljárás során a bizonyítás jogszerű lefolytatásával az esküdtek meggyőzése a cél. Gyakorlatilag nem létezik a nyomozóhatóságok vizsgálati munkája: a „vizsgálati szakasz” a bíróság előtt zajlik. Ilyen körülmények között a bizonyítási eljárások egyszerűsödnek, hiszen lényegében a bíróság előtt mindenki tanú, aki vallomást tesz: legyen szó egy bizonyítási kísérlet eredményéről, a bűnrel szakértői vizsgálatáról, vagy a vádlott védekezéséről. Kutatott terület például a „helyszínelők-hatás”, azaz az esküdtek irreális elvárása a rendőri munkával kapcsolatban: a népszerű filmek és sorozatok alapján megvannak az elképzeléseik, hogy milyen bizonyítékoknak „kell” keletkezni egy adott bűncselekmény esetén, és esetleg hajlamosak felmenteni a vádlottat, ha ilyen bizonyítékok nem állnak rendelkezésre.⁴⁴

⁴¹ Robert J. Girod: Logical Investigative Methods; CRC Press, Boca Raton FL USA, 2015., 9-12. o.

⁴² Uo., 13-59.

⁴³ Lásd Elek Balázs: Az igazság és a jogerő összefüggései; hozzáférhető <http://www.unimiskolc.hu/~wwwdeak/Collegium%20Doctorum%20Publikaciok/Elek%20Bal%20zs.pdf> 2015. április 22.

⁴⁴ Petrétei Dávid: Gondolatok a helyszíni krimináltechnika egyes elméleti és gyakorlati kérdéseiről; Belügyi Szemle, 2013. 10., 35-38. old.

(Érdekességként említjük meg, hogy az utóbbi időben ennek ellenkezőjét, az úgynevezett „C.S.I. hatás hatást” is megfigyelték. Ennek lényege, hogy azok a tévénezők, akikről azt gondoljuk, hogy ki vannak téve a helyszínelők-típusú műsorok befolyásának, találkoznak azzal a média hisztériával, hogy őket ez befolyásolja, vagyis önbeteljesítő jóslatként működik. Ha pedig ennek hatására az esküdti székben elkezdene kompenzálni, azaz tudatosan nagyobb hangsúlyt fektetni a személyi bizonyítékokra, különösen pontosan mérlegelni a szakértők hibalehetőségeit, akkor éppen „önfelszámoló” jóslat, és így a végeredmény a vádnak kedvezhet, a tudományos bizonyíték értéke tehát devalválódik.)

A szakértők a bíróság előtt tett tanúvallomásukat megelőzően, egyfajta előzetes meghallgatáson számot adnak egyrészt saját szakértelmükről, másrészt az általuk használt módszerek validitásáról és tudományos elfogadottságáról.⁴⁵ Ennek alapján a bíró dönt, hogy az esküdtek elé engedi-e a bizonyítékot illetve a szakértőt; ez elvben szavatolja, hogy csak minősített szakember validált eredményei szerepelhessenek a bizonyításban.

A validáció kérdései a modern kriminalisztikában

Sok jel mutat arra, hogy világszerte a validitás lesz az új zsinórmérték a bűnügyek bizonyítása során, pontosabban az akkreditáció, azaz a minőségbiztosítás és a módszerek validitásának független, külső tanúsítása. A 2009/905/JHA számú EU tanácsi kerethatározat szerint daktiloszkópiai és genetikai személyazonosítást büntetőügyekben kizárólag akkreditált laboratóriumok végezhetnek. Az Európai Igazságügyi Szakértői Intézetek Hálózata (ENFSI) a tagság feltételül szabta, hogy a tagintézetek a laboratóriumukat akkreditáltatják. (A Bizottság 2009-ben az ENFSI-t a „forensic

⁴⁵ Thomas Buckles: Crime Scene Investigation, Criminalistics, and the Law; Delmar Learning, NY USA, 2007. 252. old.

science” monopol szervezetének⁴⁶ nyilvánította az Unióban.) 2011 decemberében a Tanács elfogadott következtetései⁴⁷ szerint 2020-ig fejleszteni szükséges a forenzikus tudományokat, és létre kell hozni egyfajta közös európai forenzikus térséget, mintegy „forenzikus Schengent”. E célkitűzésekben ugyan nem szerepel a bűnügyi helyszíni munka kötelező akkreditálása, de az középtávon (2020 után) valószínűleg várható.

Elképzelhető, hogy az „akkreditáció utáni” világ kriminalisztikájában a munka minőségét, és így a bizonyíték értékét elsőként egyetlen kérdés mentén fogják megítélni: az egység illetve a módszer akkreditált?

Az akkreditáció előkészítése szoros nemzetközi összefogással valósul meg. Az ENFSI-n és annak munkacsoportjain kívül az Europol, a CEPOL egyaránt összefogja a szakterület képviselőit Európa- (vagy világ-) szerte. Hatalmas lehetőség előtt áll a szakterület, ha az egyes országok, egyes intézetek összegyűjtött tudása, legjobb módszerei, bevált eljárásai megosztásra kerülnek. Természetesen akadnak nehézségek és (leküzdendő) akadályok: az eltérő jogszabályi környezet, az eltérő szervezeti struktúrák és kultúrák, és így tovább. Az akkreditált igazságügyi szakértők által végzett laboratóriumi tevékenységek eredményének egyenértékűként való elismerése ugyanis „egyenlő bánásmódot” is jelent, azaz az elfogadhatóság, a felhasználhatóság mellett az értékelhetőség egyenlőségét is.⁴⁸ Ez utóbbi már csak azért is fontos, mert önmagában az akkreditáció természetesen csupán jelentősen mérsékli, de nem szünteti meg a hiba kockázatát.⁴⁹ (E kockázat

⁴⁶ <http://www.enfsi.eu/projects/monopoly-programmes-mp/mp2009>, hozzáférés 2015. április 22.

⁴⁷ http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/jha/126875.pdf, hozzáférés 2015. április 22.

⁴⁸ Grósz Tamás: Kezdeti lépések egy Európai Forenzikus Tudományos Térség létrehozása felé. ELTE ÁJK Doktori Iskoláinak III. Konferenciája. Jogi tanulmányok. 1. kötet. 2012. 224. o.

http://epa.oszk.hu/02600/02687/00004/pdf/EPA02687_jogi_tanulmanyok_2012_01_215-225.pdf 2015. május 5.

⁴⁹ Richard Gill: Study on Obstacles to Cooperation and Information - sharing among Forensic Science Laboratories and other Relevant Bodies of Different Member States and between these and Counterparts in Third Countries (JLS/D1/2007/025) Final Report, Version 10. December 2008

további mérséklésére szolgálnak a rendszeres kötelező jártassági vizsgálatok illetve teljesítmény-értékelések és auditok, amik a modern akkreditált munkafolyamatok kötelező elemei.)

Az angolszász és a kontinentális „eltérő jogszabályi környezet” legáltalánosabb kérdésének megítéléséhez idézzük fel a már említettényt is, hogy a „szocialista kriminalisztika” szerint a büntetőeljárás célja az abszolút igazság megállapítása, mert minden más bírói önkényhez vezetne, az pedig a dolgozók elnyomásához. Éppen ezért a kriminalisztika a legszorosabban összefonódott a tételes joggal, mert abban ugyancsak garanciális elemeket fedeztek fel. Továbbá a kriminalisztika feladata nem „pusztán” a bíróság előtt felmerülő tudományos ténykérdések megválaszolása, hanem a múlt megismerése, a múltbéli tényállás feltárása. Az amerikai (és számtalan egyéb nyugati) büntetőeljárás processzuálisan igazságos: a törvényes bizonyítás célja a bűnösség vagy nem bűnösség megállapítása, nem pedig a teljes tényállás hiánytalan felderítése. Megjegyzésre érdemes, hogy a hazai polgári perrendtartás is hasonló elvű bizonyítást követ. A hatályos magyar büntetőeljárás (Be.) sok szempontból a „szocialista” állásponthez áll közelebb, jóllehet ezt már át-áttöri egy-egy rendelkezés (például az ügyész által nem indítványozott, vádat alátámasztó bizonyítást nem kötelező lefolytatni⁵⁰). A „korábbi Be.”⁵¹ 5. § (1) bekezdés határozottan a teljes igazság kiderítését írta elő, kiterjesztve a bűncselekmény okaira és az elkövetést lehetővé tevő körülményekre. A dualizmus-kori eljárási kódex, a Bp.⁵² evvel szemben még (?) kifejezetten előírta, hogy például a nyomozás csakis azokra az adatokra terjedhet ki, amik szükségesek a vádló tájékoztatásához, hogy vádat emeljen-e vagy ne.⁵³ (Szándékosan nem hozunk példákat a két eltérő megközelítés szerinti jogrendszerben előfordult justizmordokról, és főleg nem kezdünk azok alapján értéktartalmú összehasonlításba.)

A materiális igazság vagy az eljárási igazság elérése közti megkülönböztetés érzésünk szerint a büntetőeljárás tárgyalási szakaszában tehető

⁵⁰ Be. 75. § (1)

⁵¹ 1973:I. tv.

⁵² 1896:XXXIII. tcz.

⁵³ Bp. 83. §

csak meg elvi élel; ismert, egyedileg azonosított vádlott személy esetén. Az eljárás korai szakaszában, főleg az ismeretlen elkövető ellen folyó nyomozás során ez a distinkció nem tehető meg (illetve nem elfogadható); ekkor a tényállást a lehető legteljesebb mértékben kell felderíteni. Fokozottan igaz ez a feljelentés-kiegészítési eljárásra, illetve említhető a büntetőeljárás elrendelését megelőző bizonyos három nap⁵⁴ alatti adatszerezés, hogy egyáltalán bármilyen bűncselekmény gyanúja felmerül-e. Napjaink ijesztő tendenciája, hogy a „büntetőeljárás” felderítési szakaszra korlátozódik, a terheltek pedig életüket vesztik az elfogásukra tett kísérlet közben. Elsősorban a terrorcselekmények elkövetőire vagy az arra készülő szélsőségesekre gondolunk. Az ilyen cselekményeknél életbe vágó, hogy a (tervezett) büntett részleteit a lehető leggyorsabban és legpontosabban megismerje a hatóság, a résztvevők teljes körét feltérképezze, és őket elfogja, mielőtt a cselekményt elkövetik vagy megismétlik. A tipikus terrorista elkövető elfogása viszont nem ritkán az elkövető halálával végződik. Hangsúlyozzuk, hogy ezt a tényt sajnálatosnak tartjuk, és hangsúlyozzuk azt is, hogy a teljes igazság elérésére való törekvés is csak a jogszabályok keretei között, tehát igazságos eljárás során képzelhető el.

A magunk részéről tehát inkább a teljes tényállás hiánytalan felderítésének pártjára helyezkedünk. Lássunk egy hipotetikus példát! A vádlottal szemben processzuálisan igazságos bizonyítást folytatnak le, emberölés vádjával. Tanúk, szakértők, nyomozati iratok csatarendbe állításával. A vádlott hallgat, érdemi vallomást nem tesz. Ennek ellenére a vád a jogszerű bizonyítási eljárás során a teljes tényállás ismerete nélkül is bizonyítást nyer, és a vádlottat elítélik. Hipotetikus példánkban azonban a vádlott nem egyedül követte el a cselekményt. Az eljárásban azonban nem a tényállás hiánytalan tisztázása volt a cél, hanem a terheltet mentő vagy terhelő bizonyítási eszközök jogszerű összegyűjtése. Tegyük fel, hogy megtalálták a helyszínelők a sem sértetthez, sem terheltünkhöz nem köthető bűnjeleket is a helyszínen, azonban azokat az ügy szempontjából indifferensként interpretálták. A vádlott nem vallott a bűntársára. „Egyedül viszi el a balhét.” A szó szűkebb értelmében ez nem justizmord, hiszen rábizonyítottak egy

⁵⁴ Be. 170. § (3)

emberölést, amit valóban elkövetett. „Mindössze” egy másik elkövető úszta meg a felelősségre vonást.

Hasonló alapokon álló, súlyosabb következménnyel járó valódi justizmordot vázol fel Elek Balázs is.⁵⁵

Témánk szempontjából az is fontos, hogy a kriminalisztika szilárd ismeretelméleti és pszichológiai alapjai sokkal fontosabbak a teljes tényállást feltáró jogrendszerekben, mint a processzuálisan igazságos bizonyítást lefolytató jogrendszerekben. Talán nem túlzás azt állítani, hogy ezen alapok kialakulásához szükség is volt azokra a büntetőeljárás rendelőzésekre, amik a materiális igazság elérését tűzték ki célként.

Itt fontos azonban elvi élel leszögeznünk, hogy sem a materiális igazság keresése, sem a tényállás „teljes” tisztázása nem jelentheti álláspontunk szerint az irreleváns részletekre kiterjedő (vagy azokban egyenesen elvesző) túlbizonyítást. Éppen ezért elvetjük azt a megközelítést, ami a processzuálisan igazságos bizonyítást annak időszerűsége és gazdaságossága miatt célszerűbbnek vagy magasabb rendűnek minősíti.

Tremmel Flórián bizonyításról írt monográfiájában felvázolja a bizonyíték lényegének négyféle megközelítését. Lételméleti szempontból a bizonyítékok ontológiai jelenségek, önmagukban tények, objektív létezők, függetlenül a hatóság tudatától. Gnosszeológiai (a mi szóhasználatunk szerint episztemiológiai) szempontból a bizonyítékok lényege azok ismeretelméleti vonatkozása. Logikai megközelítésben a bizonyítékok a büntetőeljárásban logikai érvként (argumentumként) szerepelnek. A normatív megközelítés szerint pedig a bizonyítékok mint jogintézmények vizsgálhatók.⁵⁶ „A bizonyítás lényegi eleme a megismerés, mely folyamatban természetesen

⁵⁵ A jogerő és az igazság összefüggései, in: Deák Ferenc Állam és Jogtudományi Doktori Iskola által szervezett 2012. április 19-i Collegium Doctorum konferencia tanulmánykötete. Bíbor Kiadó, 2013, 1-10., hozzáférhető: <http://www.unimiskolc.hu/~wwwdeak/Collegium%20Doctorum%20Publikaciok/Elek%20Bal%e1zs.pdf>; 2016. december 23.

⁵⁶ Tremmel Flórián: Bizonyíték a büntetőeljárásban; Dialóg Campus, Pécs, 2006., 75-79.

jelentős szerepet játszanak a logika szabályai, különösen a közvetett bizonyításnál, valamint a bizonyítás eljárásrendje, a bírói meggyőződés, a pszichológiai tényezők is hangsúlyosak.”⁵⁷

Különösen a pszichológiai megközelítést kiegészíthetjük újabban a társas megismerésre vonatkozó kutatásokkal⁵⁸ és az argumentáció-elmélettel, gondolva akár a szemlebizottság tevékenységére, akár a bírói tanácsra, ahol társas megismerés és (ideális esetben) argumentáció zajlik.

A kriminalisztika, mint tudomány definiálhatósága

Összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a kriminalisztika fogalma, tárgya, módszertana nagyban függ a jogszabályi környezettől, ide értve a büntető-eljárás, a nyomozás és a bírósági tárgyalás célját; és a bizonyítás általános elveitől, így a bizonyítás jellegétől, céljától és megengedett eszközeitől is. Szélsőséges esetben a kriminalisztikát a jogtudomány részének, pusztán a büntető eljárásjog segédtudományának tekinthetjük, vagy olyan gyakorlati, alkalmazott szakterületnek, aminek egyetlen célja a bíróság előtt felmerült tudományos kérdések megválaszolása.

E két szélsőséges álláspont helyett mi azt valljuk, hogy a kriminalisztika önálló, keresztszakterület⁵⁹ és interdiszciplináris⁶⁰ tudományterület, sajátos módszertannal. Kereteit valóban az eljárási jogszabályok jelölik ki, irányát a jogi célok adják. Tartalommal a szak-természettudományok eredményei, az egyes releváns társadalomtudományok (pszichológia, szociológia, nyelvészet) és magának a kriminalisztika tudományának az eredményei töltik

⁵⁷ Háger Tamás: Gondolatok a büntetőeljárás fogalmáról és a bizonyítás elméleti háttéréről; *Iustum Aequum Salutare* X., (a Pázmány Péter Katolikus Egyetem jogtudományi folyóirata) (3) 2014., 51–64.

⁵⁸ Lásd Csanádi András - Harsányi Szabolcs Gergő - Németh Dezső: Társas megismerés és munkamemória; *Pszichológia*, (2) 2009., 145-163.

Andras Csanadi – Ingo Kollar – Frank Fischer: Scientific Reasoning and Problem Solving in a Practical Domain: Are Two Heads Better Than One?; *ICLS 2016 Proceedings*, 50-57.

⁵⁹ Angyal Miklós (2016) i.m.

⁶⁰ Fenyvesi Csaba: A kriminalisztika tendenciái. A bűnügyi nyomozás múltja, jelene, jövője; *Dialóg Campus Kiadó, Budapest-Pécs*, 2014., 35. old.

ki. Általános módszertanát a filozófia (lét- és ismeretelmélet; formális, dialektikus és modern logika; információ-elmélet), a matematika (valószínűség-számítás és Bayes-teoréma, matematikai és fuzzy logika, játékelmélet) és a kognitív tudományok adják. Gyakorlati műveléséhez számítógépekre van szükség; nem csak a sui generis digitális bűnjelek⁶¹ feldolgozásához, hanem gyakorlatilag bármilyen adatbázis kezeléséhez, számításhoz, méréshez; sőt a video- vagy fényképdokumentáció kezeléséhez is. A jogszabályi keretek mellett, egy másik dimenzióban a kriminalisztikát átszövi a minőségbiztosítás (eszközök kalibrációja, módszerek validitása, személyzet kompetenciája, a minőségirányítás akkreditálása), a környezetvédelmi és munkavédelmi szabályok; ideális esetben a menedzsment-szemlélet és a költséghatékonyság eszméje.⁶²

⁶¹ Fenyvesi Csaba (2014) i.m., 69-71.

⁶² A tanulmány 2018 tavaszán, még az új büntetőeljárási törvény hatályba lépése előtt lett lezárva.

A NIS irányelv és Magyarország kiberstratégiája

Bevezetés

A NIS irányelvek (Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/1148 Irányelvének (2016. III. 6.) a hálózati és információs rendszerek biztonságának az egész unióban egységesen magas szintjét biztosító intézkedésekről) megalkotását megelőzte egy olyan széles körű társadalmi párbeszéd és konzultáció, amelynek az volt a célja és fő kérdése, hogy a tagállamok együttes erővel hogyan tudják felvenni a harcot a kibertér elleni, de a társadalmat és a gazdaságot is érintő rosszindulatú támadások ellen. Tekintettel arra, hogy a létesítmények többsége be van kapcsolva a kibertér hálózatainak vérkeringésébe, az onnan érkező támadások nemcsak az érintett objektumot veszélyeztetik, hanem nemzetbiztonsági kockázatot is jelentenek. Ezek a támadások veszélyeztetik a létfontosságú szolgáltatásokat, jelentős veszteséget okozva ezzel a tagállamok gazdaságainak és negatív hatást gyakorolnak.

Az Európai Unión belül a határokon átnyúló kommunikációs szolgáltatások révén a tagállamok összeköttetésben vannak, így a digitális rendszerek nagy szerepet játszanak az áruk, a szolgáltatások, a személyek határon átnyúló szabad mozgásának elősegítésében. A hálózati rendszerek esetleges sikeres támadása az egész unión belül digitális katasztrófához vezethet.

A NIS irányelv (hálózati és információs rendszerek biztonságáról szóló dokumentum, amely geopolitikai alapon határoz szabályokat és együttműködést egyes intézmények számára)¹ megjelenése előtt az uniós tagállamok esetében önkéntes megközelítést alkalmaztak, amely azt jelentette, hogy az

¹ Nemzeti Kibervédelmi Intézet: http://www.cert-hungary.hu/nis_directive

egyres tagállamok saját hatáskörben alkalmaztak információ- és hálózatbiztonsági lépéseket. A hálózatok és a rendszerek egymáshoz kapcsolódása, így azok az országok, ahol a védelem nem megfelelő, részben és egészében is gyengíti az Európai Unió rendszer- és hálózatbiztonsági szintjét. Ez kihatással volt a piaci szereplők egymás iránti bizalmára, amely elengedhetetlen az együttműködéshez. Az irányelvek kialakítása előtt nem létezett olyan hatékony intézkedés és mechanizmus, amely lehetővé tette a tagállamok koordinált fellépését és együttműködését a kibertér fenyegetései ellen. Ma már az információ és hálózatvédelem nemcsak a vállalkozások versenyképességét csökkentheti, de azok teljes tönkretételéhez is elvezethet. A gazdasági károkon kívül jelentősek a társadalomra mért negatív hatások is, melyek mértéke ma nehezen mérhető számokban. Ezeket a veszélyeket az Európai Unió tagállamai már korán felismerték, ezért olyan mechanizmusokat és célkitűzéseket dolgoztak ki, amelyek hozzájárultak a NIS irányelvek egységes elfogadásához.

A NIS irányelv megalkotásának előzményei

A NIS megalkotását megelőzte egy nemzeti illetékes hatóság felállítására irányuló elképzelés, amely a hálózat- és információbiztonság területén jelentős előrelépés volt. Ezen túl a NIS javaslata tartalmazza hálózatbiztonsági veszélyhelyzetet elhárító csoportok (CERT-ek) felállítását is [NIS irányelv (34)].

A tagállamok közigazgatásának és a magánszférájának szereplői az irányelvek mentén kötelesek lesznek az illetékes hatóságoknak jelentést tenni a hálózati rendszereiket veszélyeztető eseményekről, az összehangolt információcserére, a fenyegetések és támadások elleni küzdelem és a közös kockázatkezelés érdekében. Így az irányelv biztosítja azt a közös kockázatkezelési struktúra kialakulását a tagállamokon belül, ami korábban nem volt jellemző a tagállamokon belül, a közszféra és a magánszféra vonatkozásában [NIS irányelv, IV. fejezet. 14. cikk].

Az Európai Bizottság 2012. július 23. és október 15. között egy online nyilvános konzultációt tartott „A hálózat- és információbiztonság javítása az EU-ban” címmel. A konzultáció legfontosabb tapasztalata az volt, hogy a

válaszadók nagy többsége (82 %-a) egyet értett azzal a felvetéssel, hogy az információbiztonság területén nagyobb együttműködésre van szükség az Európai Unión belül. A válaszadók a bankszektorban, az internetes szolgáltatások, valamint a közigazgatás területén is fontosnak tartották bevezetni szabályozási és hálózat- és információbiztonsági követelményeket. A konzultációt számos fórum, illetve egyes tagállamok közötti kétoldalú találkozó követte, ahol szintén a tagállamok véleményét kérték ki az ügyben. Az Európai Bizottság és az Európai Külügyi Szolgálat 2012. július 6-án összehívott egy kiberbiztonsági konferenciát, ahol szintén a tagállamok információcseréje volt a cél a témát érintően.

Az irányelv jogalapját az Európai Unió működéséről szóló szerződés adja, amely szerint az Európai Unió hatáskörrel rendelkezik a belső piac működésének biztosítása érdekében. A hálózati- és információs rendszerek az áruk, a szolgáltatások és a személyek szabad mozgásának érdekében fontos szerepet játszanak, mivel a hálózatok azon túl, hogy egymáshoz kapcsolódnak, a fizikális határokon átívelő, globális természetűek. Vagyis egy, a hálózatot érintő fenyegetés vagy zavar a belső piac működésére is hatással lehet. A NIS irányelv a szubszidiaritás elvén nyugszik vagyis, hogy a tagállamok közötti koordináció és közös fellépés érdekében egyeztetni kell, a kormányok által elfogadott hálózat- és információbiztonsági intézkedéseket össze kell hangolni, hogy a közös szakpolitikai fellépés kellő mértékben segítse elő a személyes adatok és a magánélet védelméhez fűződő jog hatékony érvényesülését. A nyilvános konzultáció során egyértelművé vált, hogy a kiemelkedő létesítmények védelme elengedhetetlen. Továbbá az is napirendre került, hogy a mikrovállalkozások esetében a hálózati- és információs rendszerek biztonsági követelményeit nem szabad alkalmazni, mert azokra aránytalanul nagy terhet jelentene az új rendszer bevezetése. Tehát azok a piaci és közigazgatási szereplők állapítják meg a kockázati tényezőket, akik a kockázatok enyhítésére alkalmas intézkedés kidolgozását is vállalni tudják [NIS irányelv (75)].

A NIS irányelvek hálózatbiztonsági intézkedéseket elősegítő célkitűzései

A NIS irányelvek célja egy olyan egységesen magas szintű hálózatbiztonság megteremtése, amely képes megfelelő szintű védelmet nyújtani az EU vállalkozásai és állampolgárai részére is. Ehhez meg kell erősíteni az egyes tagállamok társadalmi és gazdasági rendszereinek védelmét és biztonságát, különös tekintettel az internet és az információs rendszerek és hálózatok védelmére. Elő kell írni a tagállamok számára, az együttműködést és a védelmi felkészültség fokozását, az állandó nyomon követési mechanizmusok alkalmazását. A gazdaságon belül a kritikus szektorok (energiaügy, bankszektor) bevonásával olyan intézkedéseket kell elfogadni, amely lehetővé teszi a magas szintű védelemhez. Ezen túlmenően nagy gondot kell fordítani a kockázatkezelésre, illetve a rendkívüli események egy, az illetékes hatóságnak való jelentési kötelezettségre is. [NIS irányelv, II. sz. melléklet]

A stratégia biztosítja a megbízható digitális környezetet úgy, hogy közben figyelembe veszi az Európai Unió alapvető értékeinek megőrzését és védelmét. Az irányelv kiegészülve a tagállamok saját nemzeti kibertér biztonságára irányuló intézkedéseivel tudatos és határozott fellépést biztosítanak a számítástechnikai bűnözés elleni védekezésben. A hálózat- és információbiztonság jelentős mértékben a közigazgatási rendszerek felelőssége is. Ezért az irányelv kiemeli azt, hogy kizárólag közigazgatás ágazataira gyakorolt célzott motivációval lehet eredményt elérni a kockázatkezelésben, figyelembe véve az egyenlő versenyfeltételeket is. Ez a célzott motiváció pedig nem más, mint egy központi szabályozás kialakítása, ami az egyes tagállamokra lebontva épülhet be a közigazgatási rendszerekbe mint védelmi stratégia és kockázatkezelési gyakorlat. Kiemeli annak jelentőségét is, hogy a védelem megfelelően magas szintre emelése érdekében a magán- és az állami szektor között, az ediginél jóval erősebb együttműködés szükséges. Ösztönözni szükséges tehát a piaci szereplőket arra, hogy együttműködjenek az állami szereplőkkel és a sikeres kooperáció érdekében osszák meg egymással információikat és kockázatkezelési gyakorlatu-

kat. Az így kialakuló információcsere alapja egy biztonságos infrastruktúra. A kockázatos vagy támadó jellegű eseményeket pedig egy központi hatóságnak kell jelenteniük. A tagállamoknak rendelkezni kell tehát egy kiválóan működő, a veszjeleket korai szakaszban prognosztizáló és elhárító csoportnak, amely az együttműködést a különböző csoportok között megfelelő szintre hozva a lehető legerősebb védelmi mechanizmust tudja kidolgozni [NIS irányelv, (34)]. Ennek érdekében valamennyi tagállam az irányelvek mentén egy nemzeti stratégiát fogad el, amely tartalmazza a konkrét intézkedéseket a hálózat- és információbiztonság elérése és megtartása érdekében.

A tagállamok stratégiáinak tartalmaznia szükséges a kormányzati szervek és az egyéb érintettek konkrét feladatainak meghatározását, a veszélyhelyzetekre való felkészülést, a reagálás intézkedéseit, valamint a társadalom szegmensei közti együttműködés lépéseit is. Ennek érdekében minden tagállam stratégiájának tartalmaznia kell oktatási és képzési terveket, amely a társadalom tudatosságra ösztönzését szolgálja. Fontos eleme továbbá egy olyan kockázatkezelő és kockázatértékelő terv is, amelynek része a veszélyek azonosítása, illetve az érintett szereplők feladatainak a meghatározása. A tagállamok stratégiáinak ki kell térnie a megelőzést és reagálást szolgáló kommunikációs folyamatokra is, és rendelkezni szükséges a megfelelő hálózat és információbiztonsági gyakorlatokra irányuló elkötelezettségekkel, amelyek tesztelése után az eredményeket dokumentálás után be lehet építeni a kockázatkezelési tervekbe.

Minden tagállamnak ki kell jelölnie egy nemzeti illetékes hatóságot, amely az információs rendszerek biztonságáért lesz felelős, mégpedig úgy, hogy ezek a hatóságok az irányelvek betartását hivatottak nyomon követni az egyes tagállamokban [NIS irányelv, (34)]. A tagállamoknak biztosítaniuk szükséges, hogy a hatóságoknak a célok teljesítéséhez megfelelő műszaki, pénzügyi és emberi erőforrás álljon rendelkezésre [NIS irányelv, (31)]. Az illetékes hatóságok és a bizottság együttműködési hálózatot hoznak létre az információs rendszereket érintő támadások megelőzése és leküzdése érdekében. Az együttműködés keretében előrejelzéseket tesznek közzé a kockázatokról, gondoskodnak a megfelelő intézkedések kidolgo-

zásáról és végrehajtásáról. Közös honlapot üzemeltetnek, ahol nem bizalmas információkat tesznek közzé a válaszintézkedésekről és az előrejelzésekről. Fontos, hogy a NIS alapján együttműködnek a Számítástechnikai Bűnözés Elleni Európai Központtal, illetve más olyan szervezettel, amely az energiaszolgáltatást, a közlekedést, a banki szférát és valamely kulcsfontosságú szektort érint.²

A hálózatbiztonsági elhárító csoportok

A tagállamoknak a nemzeti stratégián túl fel kell állítaniuk úgynevezett hálózatbiztonsági veszélyeket elhárító csoportokat (CERT). Ezeknek a csoportoknak az a feladatuk, hogy biztosítsák a hírközlési szolgáltatások elérhetőségét a kapcsolattartás és az együttműködés érdekében. A CERT a hozzá érkező információkat bizalmasan kezeli, az információk sérthetlensége érdekében pedig fokozott biztonsági intézkedéseket hoz létre [NIS irányelv, IV. fejezet, 14. cikk]. Éppen ezért a CERT irodáit biztonságos helyszíneken szükséges felállítani, ahol adott a megfelelő rendszer és az infrastruktúra folytonossága, védelme, valamint a megfelelő számú és felkészültségű személyzet.

A CERT legfontosabb feladatai közé tartozik az események nyomon követése, a veszélyek előrejelzése, a riasztás, a bejelentések megtétele és az információ terjesztése az érintett csoportok vonatkozásában. Tevékenységi körükhöz tartozik még a rendkívüli eseményekkel szembeni válaszintézkedések megtétele, a helyzetmegfigyelés és a kockázatkezelés. Az oktatási kampányok megszervezésére és a széles körű ismeretterjesztésre is kiemelt figyelmet kell fordítaniuk.

A CERT-ek együttműködést alakítanak ki a magánszféra szereplőivel, még hozzá olyan szabványosított gyakorlatokon mint a kockázatkezelési eljárások, a kockázatok mérésére vonatkozó ismeretek, illetve az információcseréhez használatos formátumok [NIS irányelv, II. fejezet, 7. cikk].

² Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/1148 irányelve:
http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=uri-serv:OJ.L_.2016.194.01.0001.01.HUN&toc=OJ:L:2016:194:TOC

A CERT-ek tevékenységét az illetékes hatóság felügyeli és a tagállamok tájékoztatást nyújtanak a biztosságnak a CERT rendelkezésre álló forrásairól.³

A NIS és Magyarország nemzeti kiberbiztonsági stratégiájának összehasonlítása

Magyarország nemzeti kiberbiztonsági stratégiája a fent említett vonulatok mentén született, érvényesítve azokat a stratégiai alapelveket, amelyek az irányelv szabott az uniós tagállamok részére. Ezen kívül azokat a speciális feladatokat is, amelyek a NIS, illetve a kormányhatározat összevetése által célkitűzésként jelentek meg, mivel a NIS rendelkezései részben tükröződnek Magyarország nemzeti kiberbiztonsági stratégiájában.

Az irányelv öt fejezetben tárgyalja a hálózat- és információbiztonságnak az egész unióban egységesen magas szintjére vonatkozó intézkedéseket. Az érdekelt felekkel folytatott konzultációk és a hatásvizsgálatok eredményei alapján az „Irányelv” olyan intézkedéseket állapít meg a tagállamok részére, amelyek biztosítják a hálózat- és információbiztonság magas szintjét. Valamennyi tagállamra, így Magyarországra is olyan kötelezettségeket ír elő, mint például a hálózati és információs rendszereket érintő kockázatok és biztonsági események megelőzése, kezelése, valamint az azokra való reagálás.

A 1139/2013. (III.21.) kormányhatározat az alaptörvénnyel összhangban határoz meg nemzeti célokat, stratégiai irányokat, feladatokat és olyan átfogó kormányzati eszközöket, amelyek alapján Magyarország érvényesíteni tudja nemzeti érdekeit a magyar kibertérben is. Az irányelv okai és céljai között szerepel az információbiztonság, illetve a szolgáltatásokhoz szükséges megbízható környezet megteremtése azért, mert az információs rendszerek olyan eseményeknek vannak kitéve, mint a műszaki meghibásodások, illetve a rosszindulatú támadások.

³ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/1148 irányelve: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2016.194.01.0001.01.HUN&toc=OJ:L:2016:194:TOC

A kormányhatározatban alapvetés, hogy Magyarország nemzeti kiberbiztonsági stratégiája hatékony védelmi intézkedések útján a megelőzésre épül. Az irányelv meghatározza a hálózati és információs rendszerek biztonságáért felelős nemzeti illetékes hatóság kijelölését, a kormányhatározat feladatként említi ebben a tekintetben a Miniszterelnökség keretében megvalósuló kormányzati koordinációt.

Az irányelv vészhelyzeteket elhárító csoportok (CERT) felállítását írja elő a tagállamok számára. A CERT által akkreditált tagszervezet működő kormányzati eseménykezelő központok végzik a kiberbiztonsági eseményekkel kapcsolatos feladatok ellátását. Az „Általános rendelkezései” között kitér arra, hogy a tagállamok piaci szereplőire és a közigazgatásokra biztonsági követelményeket állapít meg.⁴

A kormányhatározat „Szabályozás” pontja kimondja, hogy a civil, tudományos, és a gazdasági élet szereplőivel együttműködési megállapodásokat kell kötni, amelyek alapot, nyújtanak egy hatékony kiberbiztonsági rendszer működtetéséhez.

Magyarország nemzeti kiberbiztonsági stratégiája a „Tudatosság” ponton belül kitér a hazai és nemzetközi szakmai fórumok szervezésével kapcsolatos feladatokra, amely a javaslatnak nem képezi a részét.⁵

Szintén különbség a két dokumentum között, hogy a kormányhatározat külön kitér az „Oktatás, kutatás-fejlesztés” pontban a közép- és felsőoktatásban, valamint a kormányzati tisztviselők képzésében, illetve a szakmai továbbképzéseken a kiberbiztonság szakterületének integrálódására az informatikai oktatásba. A „Gyermekevédelem” pont alatt a kormányhatározat rögzíti, hogy a kiberbiztonság lényegi elemének tartja a gyermekek és fiatalok számára biztonságos online környezetet, illetve a tudatosságnövelő és felkészítő intézkedések támogatását. Az irányelv erre külön nem tér ki.

Az irányelv fontos eleme a gazdasági szereplők motiválása a legmagasabb szintű kiberbiztonsági intézkedések megtételére, a kormányhatározat ezt külön a „Gazdasági szereplők motiválása” pontban fejti ki, kiegészítve

⁴ 1139/2013. (III.21.) Korm. határozat: <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK13047.pdf>

⁵ 1139/2013. (III.21.) Korm. határozat: <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK13047.pdf>

a nemzetközi tanúsítványoknak való megfelelést, valamint a gazdasági élet szereplőivel való közös ösztönző intézkedések kidolgozását.

Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/1148 Irányelvének legfontosabb célkitűzései

A NIS irányelv célja egy magas szintű és egységes hálózat- és információ-biztonság kialakítása. A tagállamok számára tehát elő kell írni azt, hogy milyen módszerekkel tudják a biztonsági készülségüket fokozni, fenntartani, az ebbéli törekvéseiket támogatni szükséges [NIS irányelv, (36), (42), II. fejezet 7. cikk]. Az irányelv hangsúlyozza, hogy ennek érdekében a tagállamok közigazgatásainak a megfelelő intézkedések meghozatalán túl a biztonsági kockázatok kezelésére is gondot kell fordítani [NIS irányelv, (56), 25. cikk]. A rendkívüli támadásokat, eseményeket pedig az illetékes hatóságnak azonnal jelenteni.

A NIS rávilágít, hogy nem elegendő az eddigi „önkéntes megközelítés” gyakorlata, mert ez nem nyújt megfelelő védelmet a támadások és a kockázatok ellen. A másik lényeges elem, amiért szükség volt egy egységes kockázatkezelési és védelmi arculat kialakítására, hogy a tagállamok különböző képességekkel és felkészültséggel rendelkeznek, ezért az Európai Unióban túl sokféle információbiztonsági megközelítés érvényesül. Ráadásul egyes tagállamokban gyengék a védelmi rendszerek, ami az együttműködésre és az információk áramlására és megosztására is hatással van, így kizárólag a magas szintű képességekkel rendelkező tagállamok tudnak hatékonyan együttműködni ebben a kérdésben.⁶

Fontos momentum továbbá, hogy a NIS irányelveket megelőző szabályozás kizárólag a távközlési vállalatok részére írta elő kockázatkezelési intézkedések megalkotását és a támadások jelentését, holott a gazdaság többi ágazatát (például a bankszféra, tőzsde, energiatermelés) is indokolt lenne

⁶ Az Európai Parlament és a Tanács (EU) 2016/1148 irányelve: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/HU/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2016.194.01.0001.01.HUN&toc=OJ:L:2016:194:TOC

bevonni a hálózat- és információbiztonságba, mivel ezen ágazatok információbiztonsága kiemelkedő jelentőségű. Összességében a szakemberek jól érzékelték, hogy egységes szabályozás és új védelmi módszerek megosztása nélkül a fejletlen elhárító technológiával rendelkező tagállamok könnyű célpontjai lehetnek a kibertérből érkező támadásoknak.

Összegzés

Jól látható, hogy a biztonságos és ellenálló hálózat, illetve az információs rendszerek feltétele a NIS irányelvekben meghatározott stratégiai lépések egymásutánisága, az egymásra épülő biztonsági lépések betartása. A biztonság kialakítása során a tagállamok különböző kormányzati intézkedésekkel biztosítják, hogy a közigazgatás és a piac szereplői az általuk használt hálózatok biztonságát veszélyeztető események ellen közösen lépjenek fel. Az illetékes hatóságoknak való bejelentési kötelezettség tovább növeli a tagállamok biztonságát, mivel a hatóság különböző utasításokat adhat a tagállam hálózatbiztonságának megerősítése érdekében. Tehát a rosszindulatú fenyegetések és támadások kivédése ellen egy hatékony és magas színvonalú védelem kialakítása biztosított.

A hálózatok kibertámadás elleni védelme költséges, és szükséges a kormányzati és piaci szereplők együttműködése is. Ennek hiánya veszélyezteti a társadalom különböző rétegeinek a biztonságérzetét, csökkenti az államba vetett bizalmat, de a gazdasági szereplők léte is függhet a megfelelő szintű biztonsági kritériumok elérésétől.

Megállapítható, hogy az irányelv és a kormányhatározat a kiberbiztonság fontosságának a hangsúlyozására épül, ennek összes elemét és célkitűzéseit számba veszi, de Magyarország nemzeti kiberbiztonsági stratégiája árnyaltabban részletezi a szabad és biztonságos kibertér fontosságát. Lényeges, hogy mindkét szabályozás alapos, és megfelelő védelmet nyújt azok számára, akik a rendelkezéseket betartják. Azt is fontos megjegyezni, hogy a védelem költséges, és a kisebb vállalkozásoknak irreálisan nagy terhet ró a teljes rendszer alkalmazása. A jövő egyik fontos feladata, hogy erre a kihívásra megfelelő választ keressenek a döntéshozók, továbbá a piac

szereplői is megértsék, hogy a XXI. század biztonságos gazdasági környezetének kialakítása elképzelhetetlen a kiberbiztonság folyamatos, magas szinten tartása, illetve az új védelmi mechanizmusok nélkül.

November 22, a Rendészettudományi Kar kari napja

A fegyveres szervezeteknél és a főiskolai, egyetemi életben is megszokott dolog a tradíció ápolása. Egy-egy képzési területen is fontos tudni, hogy milyen szakmai múlttal rendelkezik az adott terület, milyen tapasztalatok halmozódtak fel a kezdetektől.

Különösen így van ez a rendőrség, és a rendőrtiszt képzés esetén, ahol a szimbólumoknak, tradícióknak különösen jelentősége, ápolásuknak hagyománya immár több, mint egy évszázadra nyúlik vissza.

Az Országos Széchényi Könyvtár őrzi azt a „Három nyelvből készült Oskolai lexikont, vagyis Szókönyvet”¹, amelyben a „Polizei” szónál ott találhatjuk a „közbátorság”, illetve a „Polizei wissenschaft” szónál a „közbátorsági rendtartás tudomány” kifejezéseket. Később 1833-ban került kiadásra a „Diák magyar műszókönyv”² amelyben a „Politia” szó mellett megtalálhatjuk szótári alakban először a „Ren-dőr” szavunkat. Valószínűleg a nyelvújításnak, illetve a reformkornak köszönhetően a XIX század közepétől a rendőr szó használata magyarul elterjedt, és már az 1840-től a rendőrség³ kifejezés a magyar jogtárban is megtalálható.

Ugyanebben az időben még állami rendőrségről nem beszélhetünk, ezért városonként, falvanként a rend őreit más-más néven illették.

A központosított magyar közigazgatás megszervezésére, és az első állami (fővárosi) rendőrség⁴ felállítására a kiegyezés után kerülhetett csak sor. Ezt követően jelentek meg jogszabályok, BM rendeletek, amelyek az

¹ Márton József 1816

² Fogarasi D. János kiadásában

³ 1840. évi IX. törvénycikk a mezei rendőrségről

⁴ 1873-tól

állami rendőrségre vonatkozóan megszabták a tevékenység határait, szabályozták az öltözetet, képzést, szolgálatellátást. Ugyanezt a városokban, az „*ahány ház, annyi szokás*” elv alapján különféle módon hajtották végre. A vidéki rendőrségeken eltérőek voltak az elnevezések, az egyenruhák, a fizetések, és saját rendőrségi szabályzattal rendelkeztek az adott városok.

A magyar rendőrség történetében meghatározó kezdeti mérföldkőnek bizonyult 1881, amikor megszületett a Fővárosi Rendőrségről szóló első törvény. Ekkor azonban magyar rendőrtisztképzés még nem rendelkezett önálló oktatási intézménnyel. A rendészeti szaksajtóban folyamatosan napirenden volt a rendőrképzés, rendészetoktatás iránti igény, ám a gyakorlatban nem valósult meg semmi. *„Önálló fejlődésének első fontos állomása az 1883. évi I. törvénycikkhez kapcsolódik, amely az állami – így köztük az államrendőrségi – tisztviselők képesítési követelményrendszerének komplex szabályozását tartalmazta.”*⁵

Ezt követte az 1884-ben a miniszterelnök által jóváhagyott szolgálati utasítás, amely tartalmazta a rendőrség képzésére vonatkozó elképzeléseket. A próbaszolgálatos rendőrök oktatását 6 hónapos időtartamban határozták meg, melyet követően csak az alkalmasnak tartott rendőröket lehetett szolgálatba vezényelni.

Ebben az időszakban 1920-ig az ország városaiban, a városi vezetésnek alárendelt rendőrségek voltak. A székesfehérvári rendőri szabályzatból ismerjük, hogy az ország többi városában is a Budapestihez hasonló tartalommal folyt a rendőrök képzése.

A rendőrség felkészítésére vonatkozólag folyamatosan születtek új-, új elképzelések, illetve a rendőrség tevékenységét, így az oktatási rendszerét is érték kritikák a rendészeti lapokban, és más hazai napilapokban. Így például a Rendőri Lapok 1894. 4. számában Zlinszky Károly vett fel a rendőrtisztviselők szakképzésével kapcsolatos aggályait. Zlinszky szerint a rendőrség akkori helyzetében rövid tapasztalat (ekkor 21 éves még csak az állami rendőrség) és néhány általános hiányosság mellett a fő problémát az okozza, hogy a testület fiatal kinevezett alkalmazottai nem ismerik kellő

⁵ Androvicz Gábor: A fővárosi rendőrség, m. kir. rendőrség képzési, előmeneteli rendszere, ruházati ellátása. 1873–1944. kézirat. Budapest 2018. 16. oldal.

mélységben a közrendészet, közbiztonság, közigazgatás ismereteket. Ezen ismeretek pótlására megoldásként szükségesnek látta önképzőkörök, szaktanfolyamok bevezetését a rendőrség egyik fő épületének tantermében. Természetesen az szaktanfolyamoknak, amelynek idejét kb 3 hónap időtartamban tartotta helyesnek megszervezni, csak akkor látta értelmét, ha a testület szakemberei előtt az ott tanult tisztviselők vizsgát tesznek. A vizsga fő témaköréit a következőkben jelölte meg: helyi körülmények ismerete, helyhatósági szabályok, rendőrség szervezete, beosztása, többféle felügyeleti szolgálat, közigazgatás körül fogatosító rendőri szolgálatok, preventív intézkedések alkalmával való fellépés, modor, jogok, kötelezettségek.

A fenti megjelent cikke gyorsan reagált Rédey Miklós, rendőrség elméleti és gyakorlati szaktekintélye, jelentős számú rendészeti lexikon, könyv és tanulmány szerzője. Rédey mag is fontosnak tartotta a rendőrtisztviselők felkészítését, tovább képzést. Az akkor felkészületlenségnek az okát abban látta, hogy a jogi egyetemen csak 10-20 órában tanították a rendészetet (amely nagyon csekélynek bizonyult) és a kihágás rendészetet pedig csak egy-egy kollégiumban adják elő. Ezen kívül a büntetőjogot és a büntető eljárást is csak kollégiumban tanítják, ami a szükséges idő hiánya miatt csak megjegyzésekre korlátozódik. Rédey ezen túl szükségesnek tartotta egy rendőrségi könyvtár felállítását, amelyben a hazai és nemzetközi rendészeti, bűnügyi szakkönyvek egyaránt helyt kaphatnának, és a könyvtárban felolvasásokat tarthatnának. Ám Rédey az igazi megoldást az egyetemen felállítandó közigazgatási tanfolyamokban látta, amelyre a közigazgatás és a rendőrség államosítása után sor kerülhetne. Ebben talán jelentős szerepet kaphatna rendészet, és nem zárta ki egy rendészeti tanszék felállítását sem.

A magyar rendőrség, és a rendőrtisztképzés történetében kiemelkedő fordultra 1920-ban⁶ került sor, amikor a vidéki rendőrségeket államosították, és létrehozták a centralizált Magyar Királyi Rendőrséget, majd szabályozták⁷ az állományviszonyokat és a feltölthető létszámot és kezdetét

⁶ 5047/1919. sz. kormányrendelet. A rendőrség államosítása

⁷ 102.837/1922-es B.M. r. Az 1922. VII. t.c.-nek a m. kir. államrendőrségre vonatkozó rendelkezései végrehajtása

vette a rendőri szakoktatás belügyminiszteri rendeletek útján történő teljes körű, tervszerű kiépítése. Az 1922-ben kiadott 3720/1922. sz. miniszterelnöki rendelet⁸ szerint a rendőrség felügyelői és fogalmazói karában⁹ csak a rendőrtisztviselői tiszti vizsgát tett személyeket lehetett véglegesíteni. a tiszti vizsgához az eredményes egy éves próbaszolgálaton, és az egy éves tanfolyamon keresztül, felvételi vizsga után vezetett az út. A 3720/1922. M. E. rendelet végrehajtására Gróf Klebelsberg Kunó belügyminiszter 1922. április 27-én kiadta a 66.898. B. M. rendeletét, a segédfogalmazók, és segédfelügyelők próbaszolgálatára végrehajtására vonatkozó intézkedések tárgyában. A próbaszolgálat célja volt, hogy „a próbaszolgálatos segédfogalmazók, és segédfelügyelők a rendőri szolgálat minden ágáról gyakorlati tájékozódást nyerjenek.”¹⁰ A próbaszolgálat sikeres teljesítése után a szaktanfolyamok következtek, melyek valamelyikének elvégzése feltétele volt a kinevezésnek, véglegesítésnek. A belügyminiszter rendeletében a következő négy féle, országos szintű szaktanfolyamot¹¹ határozta meg:

1. Rendőrtisztviselői tiszti tanfolyam;
2. rendőrtisztviselőket továbbképző tanfolyam;
3. detektív és detektívfelügyelői tanfolyam;
4. országos törzstisztképző tanfolyam.¹²

⁸ 3720/1922. M. E. r. A rendőri szolgálat fogalmazói és felügyelői szakában való alkalmazáshoz szükséges kellékek és ezek joghatálya

⁹ A M. E. rendelet előképzettséggel kapcsolatosan szigorú feltételeket szabott. A fogalmazói karba való bekerüléshez jog, vagy államtudományi államvizsgát, jog, vagy államtudori oklevél megszerzését. A felügyelői karhoz való bekerüléshez közép, szak, vagy hadapród iskolai végzettséget írt elő a rendelet.

¹⁰ 66.898. B. M. r. A 3720/1922. M. E. sz. rendeletnek az ideiglenes próbaszolgálatos m. kir. állami rendőrség segédfogalmazók, és segédfelügyelők próbaszolgálatára vonatkozólag tett Intézkedések végrehajtás

¹¹ Sallai János: Rendőr altiszt- és tisztképzés a m. kir. állami rendőrségnél az államosítás (1920) után. In: Varga János (szerk.) A határrendészeti tisztképzés negyedszázada. 270 p. Budapest: Dialóg Campus Kiadó, 2017. pp. 239-253

¹² A BM rendelet által említett országos törzstisztképző tanfolyamra nem készült végrehajtási rendelet. A szakirodalom a törzsképzést később továbbképző tanfolyam címen tartotta nyilván.

Az első szaktanfolyam ünnepélyes megnyitójára Budapesten, 1920. november 22-én szerdán az (Üllői úti) Mária Terézia laktanya nagytermében került sor.¹³ Az ünnepségen a rendezvény jelentőségéhez illően a résztvevő rendőrök díszegyenruhában jelentek meg. Az ünnepség helyszínére elsőként Dorning Henrik¹⁴ országos szaktanulmányi felügyelő, Laky Imre¹⁵ főfelügyelő a szaktanfolyamok parancsnoka és a tanári kar vonult be. Ezt követően a következő meghívott vendégek foglalták el a helyüket: Pekáry Ferenc ny. miniszteri tanácsos, Máriássy Barna BM államtitkár, Tóth Géza, Tomcsányi Kálmán, Szentgyörgyi Kálmán, Vecsey József, Vay Kázmér, Siket Andor, BM miniszteri tanácsnokok, Marinovich Jenő Budapesti államrendőrség főkapitánya, továbbá kerületi kapitányok, és a számvetőség főnöke.

Az ünnepségen a kormányt Rakovszky Iván belügyminiszter képviselte, aki Nádosy Imre országos főkapitány kíséretében érkezett meg. Az ünnepségen megjelent Nádosy Imre országos főkapitány és Dorning Henrik országos szaktanulmányi felügyelő¹⁶ beszédeikkel emlékeztetést tették ezt a napot, amellyel kezdetét vette a rendőrtisztképzés, *„egy új és korszakos jelentőségű kulturális szervezet, más szóval rendőrfőiskola, a rendőr akadémia.”*¹⁷

Ezzel intézményesített keretek között kezdetét vette Magyarországon a felsőfokú rendőrtisztképzés, amely a jövő generációit felkészítette a rendészeti, vezetései, rendőri szakmai feladatok végrehajtására. Ennek érdekében a korszak jeles rendőrtudósai a korábbi szakmai tapasztalataikra, külföldi tanulmányúton szerzett ismertekre támaszkodva tankönyveket írtak,

¹³ Az országos szaktanfolyam megnyitó ünnepe. in.: A Rend. II. évfolyam 176. szám. 1. oldal

¹⁴ Sallai János: Dorning Henrik rendőrségi szakíró, a rendőrség országos szaktanulmányi felügyelője és zoológus. In: Boda József, Felkai László, Patyi András (szerk.) Ünnepi kötet a 70 éves Janza Frigyes tiszteletére = Liber amicorum in honorem Friderici Janza septuagenarii. Budapest: Dialóg Campus Kiadó; Nordex Kft., 2017. pp. 483-493.

¹⁵ Több tankönyv szerzője.

¹⁶ Az országos kapitány a szaktanfolyamok jelentőségéről, megszervezéséről, míg a szaktanulmányi felügyelő a magyar rendőrség történeti fejlődéséről tartotta előadását.

¹⁷ Az országos szaktanfolyam megnyitó ünnepe. in.: A Rend. II. évfolyam 176. szám. 1. oldal

és adtak ki. A rendőri vezetői állomány a leendő rendőrtiszteket az önképzésre, általános és szakmai önművelésre buzdítottak. A rendőrtisztviselő szaktanfolyamok, más néven rendőr akadémia vezéreszme fonalát a következőkben összegezte a „Rendőr akadémia” vezércikk¹⁸ írója: *„ami tapasztalatot, tudást, gyakorlati ismeretet egy hosszú munkás pályán összegyűjtött, azt csokorba kötve, készen adja át, az új generációnak, mely ilyenformán ismereteinek bővítését ott kezdje el, ahol az idősebb, tapasztaltabb, bölcsességben érett generáció elhagyta. Így érjük el a hősín magasságban ragyogó eszményt, a bölcs és kész rendőrideált.”*¹⁹

A fenti gondolatok véleményem szerint kiállták az idők próbáját, és szaktanfolyamokon végzett rendőrtisztviselők hosszú ideig rendészeti, rendőri szakértelmiségként szolgálták a hazát. A szaktanfolyamok részére elkészített tankönyvek jegyzetek a mai napig időtállóan bizonyultak. A szaktanfolyamok során leoktatásra került tantárgyak idővel lerakták a rendőrtisztképzés alapjait, amelyre a második világháború után, és a Rendőrtiszti Főiskola megalapítást követően is lehetett építkezni. Az évek elteltével a rendőrség és a kultúra „ellentétesen rágalalmazott fogalom” is egyre közelebb került. A magas követelményeknek megfelelt szaktanfolyami hallgatók, általános és szakmai, rendészeti ismeretekkel bővülve kerültek ki a vizsgát követően álltak helyt a Rendőrség, Határrendőrség tiszti, vezetői beosztásaiban.

Az 1922. november 22-én megtartott szaktanfolyami tanévnyitó tehát egy lassan 100 éves folyamat első meghatározó állomásának bizonyult, amely a magyar rendőrtisztképzés alapjait megteremtette.

¹⁸ Rendőr akadémia: in.:A Rend. II. évfolyam 176. szám. 1. oldal

¹⁹ Uo.

A forradalom főkapitánya és a rendőrség¹

Történelmi, rendészettörténeti szempontból nagyon rövid, mindössze tizenegy éves időszakot vizsgáltam egy rendőrtiszti karrier, Kopácsi Sándor – Magyarország történelme szempontjából jelentős esemény egyik meghatározó személyiségének – életútja tükrében. Fontosnak tartottam azonban a forradalom főkapitánya rendőri pályafutásával párhuzamosan a magyar rendészettörténet jelentős, – a II. világháború és az 1956-os forradalom közötti – viharos eseményeit, eredményeit is elemezni

Egy olyan rendőrtiszt szakmai életútját szeretném bemutatni rendőrtisztként, aki a karrierje végén egy rövid ideig – a sors szeszélye okán – a történelem formálója lehetett.

Pályája a forradalom napjaiig

Kopácsi Sándor 1922. március 5-én született Miskolcon. Édesapja, Kopácsi József vasesztergályosként dolgozott a diósgyőri vasgyárban, édesanyja Simon Ilona volt.

Szülvárosában négy reál gimnáziumi osztályt, majd vas – és fémipari szakiskolát végzett. 1940-től a DIMÁVAG² vasesztergályosa, majd műszaki rajzolója. 1930-tól – a családi hagyományokat követve – részt vett a szociáldemokrata ifjúsági mozgalomban. Saját szavai szerint „*játékos természetességgel nőttem bele a munkásmozgalomba*”³ 1937-ben, 15 évesen esett át a „tűzkeresztségen”, amikor a Nyilaskeresztes Párt elleni röplap

¹ A 70 éves a Rendőrtiszti Akadémia című tudományos konferencián, 2018. március 8-án, elhangzott előadás bővített változata

² Diósgyőri Magyar Állami Vas-, Acél és Gépgyár

³ Kopácsi Sándor: Életfogytiglan (Bibliotéka 1989.) 17. o.

terjesztése miatt kialakult verekezésben meglőtték. Ekkor hallotta a többször is idézett mondatot az ügyet vizsgáló egyik nyomozótól: „Vigyázz kölyök! Túl korán kezded, túl magasan fogod végezni!”⁴

1944-ben – a német megszállással szembeni ellenállás Miskolc és Diósgyőr területén megalakult szervezett formája, a MOKÁN Komité⁵ megalakulásakor tagja lett a szervezetnek. 1945-ben felvették a Magyar Kommunista Pártba. A Nemzeti Emlékezet Bizottsága oldalán található életrajz⁶ tényként közli, hogy ebben az évben belépett a szerveződő új rendőrség kötelékébe. Visszaemlékezése szerint: „A MOKAN egység legtöbb ellenállóját 1945 januárjában automatikusan besorolták az új, demokratikus rendőrség kötelékébe. Így lett belőlem rendőr ...”⁷

„Az Államrendőrség működésének megindulásával a MOKAN karhatalom szervezetileg vált feleslegessé. Létezése a város szempontjából csak ideiglenes volt a rendfenntartás érdekében. Megszűnése persze nem egyik pillanatról a másikra történt, de február végére teljesen átadták az összes feladatkört a hivatalos rendőröknek, ezáltal a MOKAN karhatalom megszűnt. Volt tagjai közül többen az új rendőrség szervezetébe nyertek felvételt.”⁸

Ennek az új rendőrségnek a szervezeti modelljét Budapest főkapitánysága adta. 1873-tól ennek a szervezetnek „– amikor Buda, Pest, Margitsziget és Óbuda egyesítésével létrejött Budapest, Thaisz Elek lett a főváros első főkapitánya. Nevéhez fűződik a polgári rendőrség megszervezése”⁹

1945 rendészeti¹⁰ szempontból is a változások éve volt.

⁴ Kopácsi Sándor: im: 19.o.

⁵ Magyarországi Kommunisták Antináci Komitéja

⁶ www.neb.hu (letöltés: 2018. január 24.)

⁷ Kopácsi Sándor: im: 26. o.

⁸ Majzik Dávid: A MOKAN-KOMITÉ SZEREPE A KOMMUNISTA HATALOMVÁLTÁS ELŐKÉSZÍTÉSÉBEN MISKOLCON /A Hermann Ottó Múzeum évkönyve 2015. 464.o./

⁹ Balla Zoltán: Monográfia a rendészetről, Rejtjel Kiadó 2016. 18.o.

¹⁰ A rendészet fogalmáról lásd Balla Zoltán meghatározását: „A rendészet - mint a közigazgatás része – makroszinten a politika által motivált, közfeladata a biztonság társadalmi garantálása, amit a legitim erőszak monopóliumának birtokában speciális végrehajtó-rendelkező szervező tevékenységet lát el, joghoz kötött hatósági jogalkalmazást végez, sajátos intézményrendszerrel és szervezettel” im. 57. o.

Elsőként kell megemlíteni az ideiglenes nemzeti kormány 1945. május 7-én kiadott 1945. évi 1690. M. E. számú rendeletét a Csendőrség feloszlásáról és az államrendőrség megszervezéséről.

Ezt követte – szintén május 7-i dátummal – az ideiglenes nemzeti kormány 1945. évi 1700. M. E. számú rendelete a Magyar Államrendőrség felállításáról. A Csendőrség teljes személyi állományát elbocsátották.

Kopácsi első négy szolgálati évét Miskolcon töltötte. Meghatározó csatlódások érték. *„Az ellenállásban a szociáldemokraták és a kommunisták kéz a kézben harcoltak. A felszabadulás után a rendőrség politikai osztályának vezetői (mind gondosan összeválogatott kommunisták) furcsa háborút kezdtek el. Még hallottuk a front ágyúdörejét, de ezek az elvtársak nem a fasiszták elleni harcot, hanem a szociáldemokraták üldözését tekintették fő feladatuknak.*”¹¹

Amikor ezt szóvá tette, vidékre helyezték, majd néhány hét múlva benyújtotta leszerelési kérelmét. Ekkor visszahelyezték Miskolcra.

1949 januárjában a Kommunista Párt Központi vezetőségéhez, annak Katonai - és Karhatalmi osztályára helyezték. Egy titkos minisztériumi megbeszélésen értesült „Rajk László és bandája” ügyéről. Közvetlen főnöke, Szilágyi József ezredes meglepetésére arról tájékoztatta, hogy az ügyből, miszerint Rajk az imperialisták ügynöke és Rákosi elvtárs meggyilkolására szerveztek összeesküvést, semmi nem igaz. Az igazi elhivatott kommunistákra jellemző módon, miszerint az istenített vezető nem lehet bűnös, meggyőződésük, hogy Rákosi elvtársat félrevezették. Szilágyi ezredes feltárta előtte a szovjet típusú koncepciók perének menetét is.

Rajk László után Kádár János lett a belügyminiszter, aki megerősítette Kopácsit beosztásában, biztosítva arról, hogy szükség van rá. Kádárt Zöld Sándor váltotta a Belügyminisztérium élén.

1949 közepén nevezték ki a Belügyminisztériumba – miközben *„a tanácsrendszer 1950-es bevezetésétől kezdődően 1957-ig létrejött a mai rendőrségi struktúra, a belügyminiszter által irányított országos rendőr-főkapitányság alá 19 megyei és a (fővárosi) budapesti rendőr-főkapitány-*

¹¹ Kopácsi Sándor: im: 26. o.

ságok és (előbb járási, majd 1948-tól) városi rendőrkapitányságok tartoznak”¹² – a rendőrhatósági őrizettel – az internálásokkal – foglalkozó alegység helyettes vezetőjének. Ez a szervezeti egység a Belügyminisztérium IV. Közrendészeti Főosztály IV/4. Ellenőrzési Ügyosztálya néven működött.¹³

Visszaemlékezése szerint: „Tudtam arról, hogy nálunk is vannak internáló táborok, ahová azokat rakják be, akiket soha nem ítélték el, de akiknek szabad mozgása kínos volt a hatóságok számára. Rendőrtiszti iskolát¹⁴ végeztem és ott megtanultuk a jog alapelemeit. Teljesen elleneztem ezt az intézményt. Miért nem lehet minden ügyet a bíróságok elé vinni? De mert a párt kérte tőlem ezt a szolgálatot, elvállaltam az internálási ügyek vezetését.”¹⁵ A kistarcsai internáló táborban tett ellenőrzése után – saját döntésével – számos internáltat (akik többsége 10-30 kilogramm gabona ellopásáért, vagy hasonló jelentéktelen ügyek miatt, töltött hónapokat a táborban ítélet nélkül) helyezett szabadlábba. Néhány nap múlva szabadságra, majd, hogy ilyen ostobaságot többé ne kövessen el, két éves pártfőiskolára küldték.

1951 júliusától a Belügyminisztérium Közrendészeti Főosztály Politikai Osztályát vezette. Az MDP Titkársága 1951. július 11-én tartott ülésén döntöttek az egy és kétéves pártfőiskolások elhelyezéséről. Eszerint „Kopácsi Sándor r. századost alezredesi rangban A Rendőrség Politikai Osztály vezetője”¹⁶ beosztásba nevezik ki.

¹² Balla Zoltán im. 19. o.

¹³ Botos János: A Belügyminisztérium története a második világháborút követő években (1945 – 1950) In.: Fejezetek a Belügyminisztérium történetéből (BM Kiadó 1996.) 24. o.

¹⁴ Kopácsi Sándor tiszti végzettségéről konkrét dokumentumot, okiratot nem találtam. A következő forrás alapján behatárolható a tiszti iskola elvégzésének ideje:

„1945. januárjában beállt az új miskolci rendőrség kötelékébe, ahol négy évet szolgált. 1947-ig a nyomozó a politikai rendészeti, illetve az államvédelmi osztályon rendőr alhadnagy rendfokozattal. 1949-ig a miskolci rendőrtanostálánál volt állományvezető.” (Trojai faló a Belügyminisztériumban Az ÁVH szervezete és vezérkara 1953 – 1956 szerk: Gyarmati György és Palasík Mária /L’Harmattan Kiadó Budapest 2013. www.scribd.com/document/325932122/Trojai-Falo-a-Belugyminiszteriumban 296. oldal) letöltés. 2018. június 28.

¹⁵ Kopácsi Sándor: im. 40. o.

¹⁶ Az MDP Titkárság 1951. július 11-i du 5 órai üléséről (3. pont) www.eleveltar.hu

Az 1951-es esztendőből, rendészettörténeti szempontból két fontos eseményt kötelező megemlíteni. Egyrészt a szovjet mintájú, acélkék színű egyenruha bevezetését. Másrészt a szintén szovjet mintára alapozott területfelelősi rendszert, ami új szolgálatszervezési formát jelentett a közrendvédelmi szolgálatban. Ez a rendszer jelentette a későbbiekben alkalmazott körzeti megbízotti (KMB) szolgálat alapját.¹⁷

Az egyik életrajza¹⁸ szerint 1952 júniusában nevezték ki a Budapesti Rendőrkapitányság élére. Az tény, hogy az MDP Titkárság 1952. április 9-én tartott üléséről készített jegyzőkönyv¹⁹ szerint a pártvezetés hosszan foglalkozott az április 4-i ünnepség biztosításának hibáival. Kopácsi kinevezéséről nem rendelkezik. Kopácsi Sándor emlékiratai szerint elődjét, Moravetz Lászlót az április 4-i ünnepség biztosításának súlyos hibái miatt még aznap leváltják.²⁰ A május 1-jei felvonulás rendőri biztosítását már Budapest rendőrkapitányaként Kopácsi szervezte meg – sikeresen.

A belügyminiszter, Házi Árpád később megosztotta Kopácsival kiválasztása körülményeit. „*Mondja csak, és a maga jelöltje magas növésű? 182 cm magas, Rákosi elvtárs. És ... hogy is mondjam csak – árja? Az északi országrészből származik, Rákosi elvtárs. Szakmája vasmunkás, apja is, nagyapja is az volt.*”²¹ Később Rákosi azt mondta, hogy csináljanak belőle ezredest.

A Minisztertanács Elnökségének 1953. március 27-én tartott ülésén ez megtörtént.²²

Azt gondolom, a rövid idézet nem igényel magyarázatot, de tökéletesen jellemzi a Rákosi időszak személyzeti, káderpolitikáját, valamint meglepő a kérdés Rákosi elvtárs részéről.

Tehát Kopácsi Sándor már 1952 áprilisában Budapest rendőrkapitánya volt.

¹⁷ Lásd bővebben: Buzás Gábor. A körzeti megbízotti szolgálat /Közrendvédelmi alapismeretek (Rejtjel Kiadó Budapest 2004.) 76. o./

¹⁸ www.neb.hu, Letöltés: 2018. január 24.

¹⁹ www.eleveltar.hu 15. jkv. 1-2. o.

²⁰ Kopácsi Sándor: im. 50. o.

²¹ Kopácsi Sándor: im. 49. o.

²² 0483/13/1953 Mt. számú határozat

Kinevezését követően megismerte a szovjet tanácsadóit is. Mindketten álnéven szerepeltek természetesen. Az egyik szovjet tiszt Petőfi Alex, a másik Magyar Mihály néven dolgozott a budapesti rendőrségen.²³

Az 1953-ban bekövetkezett politikai fordulat eredményeképpen az Államvédelmi Hatóságot a Belügyminisztérium szervezetébe olvasztották. A BM Kollégium 1953. augusztus 25-i határozata szerint Budapesten és a megyékben létre kellett hozni a BM egységes megyei főosztályait, az államvédelem, a rendőrség, a tűzrendészet, a légoltalom és a büntetés-végrehajtás szerveiből. Ennek következtében a megyei főkapitányságok és a budapesti rendőrség neve is megváltozott, így a fővárosban BM Budapesti Főosztály működött, de lényegében ez volt a Budapesti Rendőr-főkapitányság.

Fontos megemlíteni, hogy a Belügyminisztérium átszervezése körében – Gerő Ernő belügyminisztersége alatt – jött létre a BM Országos Rendőrkapitányság.²⁴ Első főkapitánya Pöcze Tibor volt.

Az 1953. 09. 16-i, 08.sz. Belügyminiszteri parancs²⁵ szerint Kopácsi Sándort, a Budapesti Rendőrkapitányság vezetőjét kinevezték a BM Budapesti Főosztály vezetőjének.

Drábik János jogász, újságíró szerint²⁶ Kopácsi Sándor 1956. október 23-án nem volt Budapest rendőrfőkapitánya. Ez a főosztályvezetői beosztásából következik. Szerinte Budapest főkapitánya Kiss István volt. Álláspontom szerint a kialakított szervezet alapján a főosztály volt a Budapesti Rendőr-főkapitányság, tehát nem vitatható el Kopácsi Sándortól a budapesti főkapitányi tisztség.

Kopácsi vezetése alatt a következő, rendőri szakmai szempontból fontos átalakítások történtek:

- 1953-ban állítottak föl a főkapitánysági törzs keretében az ügyeleti alosztályt,
- irányításával visszaállították a lovas rendőrséget,

²³ Kopácsi Sándor im. 51. és 52. oldal

²⁴ 10-2517/1963 BM Parancs (07.22)

²⁵ www.eleveltar.hu, Letöltés: 2018. február 11.

²⁶ Drábik János: A magyarok harmadik útja (www.mek.oszk.hu)

- megszervezték az első gépkocsizó-járőr (URH) szolgálatot,
- 1954-ben a Mosonyi utcai laktanyában megalakult a 350 fős rendőrségi karhatalmi zászlóalj.²⁷

Megjegyzem, hogy ekkor, 1954-ben vezették be a személyi igazolványt. Ennek kiadása a városi, illetve kerületi rendőrkapitányságok feladata volt, ami jelentősen növelte a rendőrség feladatainak számát.

1956. március 27-én a budapesti rendőrség pártaktíva gyűlést szervezett. Fontos megjegyezni, hogy ez Hruscsov híres 1956. február 24-i, a személyi kultusz borzalmairól szóló beszéde után történt. Ezen a gyűlésen Kopácsi bírálta Rákosit. Visszaemlékezése szerint: „*Most jött el az ideje, hogy felvessem a párt első titkára ... Rákosi elvtárs felelősségének kérdését.*”²⁸

Kopácsi Sándor életútja, karrierje tipikus kommunista pályafutás. Munkás származású, megbízható, elhivatott párttag, akiből nyilvánvalóan csak kiváló vezető lehet. A forradalmi napokig teljesítette is a párt elvárásait.

1956. október 23-a után – a forradalmi napokban

Írásomnak nem része a forradalmi események elemzése, csak annyiban térek ki azokra, amennyiben Kopácsi Sándor főkapitányi tevékenységének megértéséhez fontosak.

Október 23-án a belügyminiszter, Piros László rendelte magához. A már szerveződő tüntetés miatt kellett megjelennie. Ekkor találkozott az új szovjet miniszteri tanácsadóval. A párt vezetése a tüntetés betiltásáról döntött.²⁹ Nyilvánvaló, hogy a gyülekezések bejelentése, azok hatósági kezelése nem a ma ismert jogelvek szerint történt. Kopácsi Sándor – álláspontom szerint szakmai szempontból – azt a kérdést tette föl, hogy mi történik, ha a tüntetést a tiltás ellenére mégis megtartják. Ismertette, hogy a rendőrség semmiféle tömegoszlatáshoz használható felszereléssel, de még gumibottal sem rendelkezik, csak lőfegyverrel. Az új szovjet tanácsadó nem volt elégedett

²⁷ Sas Ferenc: A 125 éves fővárosi rendőrség története 2006. (www.limarnet.com/web)

²⁸ Kopácsi Sándor: im. 87. o.

²⁹ Lásd bővebben: Merkl Zoltán: A gyülekezési jog hatása a rendőri intézkedésekre, a változtatások indokai. /Belügyi szemle 2010. 5. szám 61-73. o./

a megbeszélésen elhangzottakkal: „*A fasiszták és imperialisták csapatai kimerészkednek Budapesten az utcára és önök között még van vezető, aki azon töpreng, szabad-e ellenük fegyvert használni!*”³⁰

A főkapitány reakciója, miszerint az új tanácsadó elvtárs nem kellően tájékozott, feldühítette az akkor még ismeretlen tanácsadót. Kopácsi Sándor forradalom utáni sorsában fontos szerepe volt annak, hogy az egyszerű tanácsadónak tartott szovjet elvtárs a KGB³¹ elnöke, Szerov tábornok volt. Kopácsi egy későbbi interjúbán azt nyilatkozta, hogy másképp beszélt volna, ha tudja ki a tanácsadó.³²

A Politikai Bizottság délután engedélyezte a tüntetés megtartását. Érdekes felvetés, de lehet legenda, hogy volt-e szerepe a tüntetés megszervezésében annak, hogy Kopácsi Sándor, aki ekkor az ELTE esti tagozatos joghallgatója volt, megüzente, vagy valamilyen módon az egyetemisták tudomására hozta, hogy a rendőrség nem fog erőszakosan fellépni a tüntetőkkel szemben.³³

23-án este az első lövöldözések hírére elővették a féltve őrzött M-tervet, ami lényegében az előírt létszám és felszerelés hiánya miatt használhatatlan volt. Amikor fegyvert, segítséget és utasítást kért a belügyminisztertől, Piros Lászlótól, aki dührohamot kapott, majd a következőt mondta: „*Cselekedjen a legjobb belátása szerint! Időnként jelentsen!*”³⁴

24-én nagy létszámú, tízezer fő körüli tömeg gyűlt össze a főkapitányság Deák téri épülete előtt. A nagy részük fegyverrel rendelkezett. A tüntetők a szabadságharcosok szabadon engedését követelték. Kopácsi Sándor egyenruhában ment a tüntetők közé és egy székre állva röviden beszélt hozzájuk. Lehetővé tette, hogy a tüntetők egy csoportja megnézze a főkapitányság fogdáját. Meggyőződhetek arról, hogy ott nincs forradalmár. Amikor távoztak a „*Vesszen Piros, éljen Kopácsi!*” kiáltás töltötte be a teret.³⁵

³⁰ Kopácsi Sándor: im: 98. o.

³¹ A Szovjetunió Állambiztonsági Bizottsága (Комитет государственной безопасности)

³² Kopácsi Sándor: Jól tettem, amit tettem – Ötvenhat arcai (otvenhatarcai.pestisracok.hu)

³³ Sas Ferenc: A 125 éves fővárosi rendőrség története 2006. (www.limarnet.com/web)

³⁴ Kopácsi Sándor: im. 114. o.

³⁵ Az eseményekről – természetesen – Kopácsi Sándor is beszámol a már sokszor idézett könyvében. (Életfogytiglan 132.o.) Emellett a budapesti főkapitányság akkori beosztott tisztje, Székely János, aki a forradalom napjaiban a Bűnüldözési Osztály vezetője volt,

Az ekkor már leváltott Piros László, amikor tudomást szerzett a történetről, kikapcsoltatta a főkapitányságot és a Belügyminisztériumot összekötő telefonvonalakat. Kopácsi szavai szerint: *„Az a tény, hogy tárgyalásokat kezdtem a tömeggel, elég volt a BM vezetői szemében, hogy törvényen kívül helyezzenek.”*³⁶

25-én délután, telefonon megállapodott a forradalmárok néhány vezetőjével, hogy másnap tárgyaló asztalhoz ülnek a főkapitányság épületében. A tárgyalásokhoz megkapta a katonai bizottság jóváhagyását. E testület részéről Váradi és Kovács vezérőrnagyok, míg a felkelők részéről a Pongrátz testvérek – akik a Corvin közben harcoltak – valamint Angyal István, a Tüzoltó utcai csoport parancsnoka vettek részt. Megállapodásuk lényege az volt, hogy a felkelő csoportok és rendőrök nem lépnek fel egymás ellen, valamint együttműködnek a rend helyreállításában. Később ez a gondolat a Nemzetőrség felállításával megvalósult.

27-én az új belügyminiszter, Münnich Ferenc a Nagy Imre kormány tagja, visszakapcsoltatta a telefonvonalakat. Az új miniszter személyével kapcsolatban fontos adalékokat tudhatunk meg Kádár János későbbi, 1958. július 25-i mondataiból.

„A Nagy Imre ügyről magáról olyan belső titkokat is szeretnék elmondani, amiket én velem közöltek az illetékes elvtársak. A vádlottak viselkedéséről; mert azért az érdekes kérdés az elvtársak számára. Az történt, hogy volt a vádlottak között egy bizonyos személy, az a Szilágyi nevű ember, aki végig következetesen azt a vonalat vitte, hogy ha még egyszer olyan helyzetben lenne, újra ugyanazt tenné. Tehát itt nem csak arról van szó, hogy nem érzi magát bűnösnek, hanem egyszerűen és eltökélten mondja, hogyha még egyszer ugyanaz lenne, ugyanazt tenné. Szilágyiról elég sokan nem tudják, hogy kicsoda, micsoda, de ez az ember annak idején fontos szerepet játszott az ellenforradalmi felkelésben, mert ő foglalkozott rendőri, katonai ügyekkel, mégpedig nem október 23-án, hanem már jóval korábban. Annak idején, valamikor október 24-én vagy mikor Nagy Imre ki

megerősíti a történetet. (Székely János: Kopácsi, a főkapitány /Rendészeti szemle 2008/12 103.o./)

³⁶ Kopácsi Sándor: im: 133. o.

akarta erőszakolni, hogy ez legyen a belügyminiszter, amikor már Piros nem volt tartható. Akkor azt találtuk ki, hogy Münnich elvtársat ajánlottuk, mert politikailag támadhatatlan volt. Nagy Imre nem is tudott mit csinálni ez ellen, de ha nincs véletlenül ilyen jelöltünk, hogy partizán, meg régi elvtárs, meg ne rákosista, stb. akkor valószínűleg keresztül erőszakolta volna Szilágyit.”³⁷

Ezen a napon a Szakszervezetek Országos Tanácsa által szervezett megbeszélésen határozták el, hogy az 1848-as Nemzetőrség mintájára a BM Budapesti Főosztály, vagyis a főkapitányság bázisán egy új szervezetet, rendőri segéderőt hoznak létre.

28-án hangzott el a rádióban Budapest rendőrkapitányának a Nemzetőrség szervezésére vonatkozó felhívása: „*A Minisztertanács elnökének nyilatkozata alapján a budapesti rendőrség megkezdte a Nemzetőrség szervezését. A rendőrség vezetője kéri a budapesti üzemek dolgozóit, hogy az üzemi tanácsok útján, minél nagyobb számban jelentkezzenek nemzetőri szolgálatba.*”³⁸

Október 30-án a Parlamentbe hívták Kopácsit egy megbeszélésre, amelyen a Nemzetőrség ügye is szóba került. A megbeszélésen Kádár János közölte a főkapitánnyal, hogy a párt megújul MSZMP néven. A főkapitány az új párt hét fős Intéző Bizottságának tagja lett.

Az, hogy Kádár János vezető szerepet játszott a forradalom időszakában feltétlenül megérdemel néhány mondatot. Már 1956 nyarán, amikor indokoltá vált az MDP Politikai Bizottsága kibővítése, felmerült „ingatag” jellege – és ez a legenyhébb kifejezés a későbbi pártfőtitkárra. „*Kádárt illetően Rákosi elvtárs mindenekelőtt azt emelte ki, hogy Kádár hosszú évek során ingatag embernek mutatkozott. Amikor a Horthy-időkből letartóztatásba került, kiadta a titkosrendőrségnek illegalitásbeli társait. A háború éveiben egyike volt azoknak, akik meghozták a Magyar Kommunista Párt*

³⁷ Jegyzőkönyv a Központi Bizottság 1958. július 25-i üléséről (14.o.) www.eleveltar.hu

³⁸ Horváth Miklós: A nemzetőrség szervezése és felállítása 1956-ban (epa.oszk.hu)

felosztatásáról szóló provokációs határozatot. Kádár ezenkívül, meglehetősen dicstelen szerepet játszott a Rajk-perben, segített Farkas Mihálynak hamis nyomozati dokumentumok előállításában.”³⁹

Kopácsi visszaemlékezései szerint a tárgyalásokat követően Nagy Imre a következőket mondta a rendfenntartó erővel, tehát a Nemzetőrséggel kapcsolatosan: „*Nem kívánom önöket kinevezni. Nyerjék el maguk a demokratikusan megválasztott tanácsok és forradalmi bizottságok bizalmát...*”⁴⁰ A miniszterelnök döntése szerint a Forradalmi Karhatalmi Bizottság létrehozását el kellett halasztani. Ez azért fontos, mert később ez a szervezet választotta meg – legálisan vagy nem – a Nemzetőrség parancsnokát és helyettesét.

November 3-án a Forradalmi Karhatalmi Bizottság megszavazta, hogy Király Béla legyen a Nemzetőrség parancsnoka, Kopácsi Sándor a helyettese. Sem a miniszterelnök, sem a Minisztertanács kinevezését nem kapták meg. Véleményem és jog szerint nem voltak a Nemzetőrség vezetői. Álláspontomat megerősíti Drábik János és az általa idézett Bokor Imre is.⁴¹ Kiss István⁴² rendőr alezredes – aki Kopácsi helyetteseként a budapesti rendőrség irányításában és a Nemzetőrség megszervezésében is fontos szerepet játszott – visszaemlékezése szerint a parancsnokot és helyettesét nem a nemzetőr szervezetek, hanem odarendelt személyek szűk csoportja választotta meg.

Nem akarom elvitatni Kopácsi Sándor szerepét a Nemzetőrség felállításában, szervezésében. Tény, hogy az aláírásával 18362 nemzetőr igazolványt osztottak ki, valamint ténylegesen megkezdődött a nemzetőrök szolgálatellátása. Ezt a folyamatot Budapest november 4-i szovjet megszállása szakította meg. A rendőrség készletéből több mint húszezer fegyvert osztottak ki a nemzetőrök részére.

³⁹ B. Andropov távirata 1956. április 29. (Jelcin-dosszié, Századvég Kiadó – 56-os Intézet Budapest 1993. 22.o.)

⁴⁰ Kopácsi Sándor: im: 146. o.

⁴¹ Drábik János: A magyarok harmadik útja (mek.oszk.hu)

⁴² Kiss István alezredes – mivel Kopácsi Sándor tényleges beosztása a BM Budapesti Főosztály vezetője volt – a főosztály-vezető helyetteseként irányította a Budapesti Rendőr-főkapitányságot.

November 3-án sem a belügyminisztert, sem Kádár Jánost nem lehetett elérni. Később tudta meg mindenki, hogy miért. November 4-én Nagy Imre utolsó rádióbeszéde előtt érkezett a hír, miszerint *„Kádár Münnichhel együtt ellenkormányt alakított és a szovjet csapatok fedezete alatt érkeznek az országba.”*⁴³

Andropov nagykövet 1956. november 2-i táviratában beszámolt arról, hogy Nagy Imre tudni akarta, hol van Kádár és Münnich. *„A beszélgetés végén Nagy ingerült hangon arra kért, adjak magyarázatot Kádár és Münnich eltűnésére.”*⁴⁴

Kopácsi Sándort november 5-én Szerov tábornok letartóztatta, felemlegetve az október 23-i tiszteletlen szavait: *„Budapest legmagasabb fáján fogsz lógni!”*⁴⁵

Mintegy kiegészítve az előző mondatot: *„Foglyul ejtették Kopácsit, a lázadás egyik vezetőjét, aki azt vallotta, hogy ő volt az ország forradalmi bizottságának helyettes elnöke, és hogy Budapesten állítólag húsz parancsnokságot hoztak létre a lázadás irányítására.”*⁴⁶

A forradalom után

Elsőként néhány rendészettörténeti szempontból fontos eseményt vázlok, amelyek közvetlenül a forradalom után, nyilvánvalóan az események hatására következtek be:

- 1956. november 7-én jelent meg az Országos Rendőrkapitányság vezetőjének – aki az 1953-as megalakuláskor Pöcze Tibor volt – 1. számú napiparancsa⁴⁷, amely elrendelte az Országos Rendőrkapitányság Karhatalmi Ezred felállítását. Első parancsnoka Falus

⁴³ Kopácsi Sándor: im: 178. o.

⁴⁴ Andropov jelentése, Budapest, 1956. november 2. (Jelcin-dosszié, Századvég Kiadó – 56-os Intézet Budapest 1993. 82.o.)

⁴⁵ Kopácsi Sándor: im: 195. o.

⁴⁶ Zsukov jelentése a Magyarországi helyzetről 1956. november 6. 21 óra (Jelcin-dosszié, Századvég Kiadó – 56-os Intézet Budapest 1993. 99.o.)

⁴⁷ www.eleveltar.hu, Letöltés: 2018. január 24.

György rendőr alezredes volt. Az ezred fő feladatai: az Országgház és a munkás-paraszt forradalmi kormány munkájának biztosítása; valamennyi nagykövetség őrzése; a rendőrségi objektumok őrzése; a budapesti járőrszolgálatok biztosítása; nyomozókból és közrendvédelmi rendőrökből gyorsan mozgó alakulatok létrehozása.

- Az Országos Rendőrkapitányság vezetőjének 1956. november 20-án kiadott 17. számú parancsa a Vasútbiztosító Zászlóalj felállításáról. Ennek első parancsnoka Beszédes Antal rendőr ezredes volt. A zászlóalj fő feladata a Budapestről kiinduló fontos vasútvonalak harminc kilométeres sugárban történő biztosítása volt a vasút dolgozóival közösen.⁴⁸
- A belügyminiszter és a legfőbb ügyész – 1956. december 17-én kiadott – 6. számú közös utasítása a törvényellenesen kiszabadított elítéltek elfogása és a börtönbe való visszaszállítása tárgyában.⁴⁹

A főkapitány nem írt arról, hogy a vizsgálati fogság ideje alatt megkínózták. A vele készült interjúkban sem olvastam erről. Azt viszont többször említette, hogy egyszer eljátszották – elhitették vele – hogy kivégzik.⁵⁰ Ez hosszú időn át visszatérő rémálma lett.

Az első tervek szerint a Maléter-Kopácsi per lefolytatása külön történt volna. Később a két tiszt ügyét egyesítették a Nagy Imre és társai ügygel. Nem kétséges, hogy egy különálló perben halálos ítélet született volna.

„Maléter Pált a szovjet hatóságok a november 3-án történt letartóztatását követően 1957. január 24-én adták át a Belügyminisztérium illetékes szerveinek. A szovjet hatóságok a törvénytelenül lefolytatott vizsgálat végén, a Maléter Pál árulása címmel elkészül anyagban már leverik a Maléter elpusztításához vezető út cövekeit. A Politikai Nyomozó Főosztály Vizsgálati Osztálya a szovjet fogság idején felvett jegyzőkönyvek, valamint a

⁴⁸ www.eleveltar.hu, Letöltés: 2018. február 12.

⁴⁹ www.eleveltar.hu, Letöltés: 2018. február 12.

Az utasításoknak a jogalkotás keretei közt ez időszakban elfoglalt helye kapcsán lásd részletesebben: Szilvássy György Péter: A jogalkotásra vonatkozó magyar jogi szabályozás történeti áttekintése. /Pro Publico Bono Online, 2011. 1. szám, 6-10. o./

⁵⁰ Kopácsi Sándor: im: 210. o.

legfelsőbb vezetés instrukcióinak figyelembe vételével kezdte meg a vizsgálatot Maléter Pál és hat társa – köztük Kopácsi Sándor rendőr ezredes, a BM Budapesti Főosztályának vezetője – ellen.”⁵¹

„A fent nevezett letartóztatottak vizsgálata során megállapítást nyert – olvasható a vizsgálati tervben – hogy cselekményük okozta a kormány jobbra tolódását, a fasizmus kezdeti fokon történő kialakulását hazánkban s jelentős mértékben elősegítették azokat a terrorcselekményeket, gyilkosságokat, fosztogatásokat, törvénytelen letartóztatásokat, amelyeket Budapesten és néhány nagy vidéki városban különösen az 1956. október 30-ával kezdődő periódusban történtek.”⁵²

„A Maléter Pál és társai elleni pert a fentiekben megjelölt formában nem folytatták le. A letartóztatottak közül Maléter és Kopácsi ügyét a Nagy Imréék peréhez csatolták.”⁵³

Az eljárásban kijelölt védője dr. Vadas György közölte Kopácsi feleségével, hogy férje egy áruló. Rendkívül „tisztességes” módon, kétezer forintért lemondott a védelemről. Ezután dr. Bajor László látta el Kopácsi Sándor védelmét. A vizsgálat során belátták, ha a főkapitány mindent beismer és elismeri a bűnösségét, akkor életben maradhat. Ezt a magatartást alátámasztják a per során elmondott utolsó szavai is.⁵⁴

⁵¹ Horváth Miklós: Kádár János és a hatalom ára (1956-1958) /Segédanyag a Magyarország XX. századi története az új külföldi és hazai kutatások, valamint a szakmunkák tükrében című pedagógus-továbbképzéshez 20. o./ Közép – és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásért Közalapítvány, 2016.

⁵² MOL, Nagy Imre és társai per – XX-5-h. Vizsgálati iratok, 2. doboz, 6.kötet, 71-80. o. (Idézi: Horváth Miklós: Kádár János és a hatalom ára (1956-1958) /Segédanyag a Magyarország XX. századi története az új külföldi és hazai kutatások, valamint a szakmunkák tükrében című pedagógus-továbbképzéshez 20. o./ Közép – és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásért Közalapítvány, 2016.

⁵³ Horváth Miklós: Kádár János és a hatalom ára (1956-1958) /Segédanyag a Magyarország XX. századi története az új külföldi és hazai kutatások, valamint a szakmunkák tükrében című pedagógus-továbbképzéshez 20. o./ Közép – és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásért Közalapítvány, 2016.

⁵⁴ www.youtube.com

Az ítélet szerint: „Az igazságügyi hatóságok befejezték az eljárást ama személyek vezető csoportja ügyében, akik 1956. október 23-án, az imperialisták aktív közreműködésével, ellenforradalmi fegyveres felkelést robbantottak ki a Magyar Népköztársaság törvényes rendje megdöntésére.

A Magyar Népköztársaság legfőbb ügyésze vádiratában Nagy Imrét és bűntársait: Donáth Ferencet, Gimes Miklóst, Tildy Zoltánt, Maléter Pált, Kopácsi Sándort, Szilágyi Józsefet⁵⁵, Jánosi Ferencet, Vásárhelyi Miklóst a magyar népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés bűntettével, ezenkívül Nagy Imrét hazaárulás, Kopácsi Sándort és Maléter Pált katonai zendülés bűntettével vádolta meg.”

Az ítélet indokolásának Kopácsi Sándorra vonatkozó része szerint: „Kopácsi Sándor esküjét megszegve, főkapitányi beosztásával visszaélve, s alárendeltjeit megtévesztve, az illegális központ által kidolgozott feladatokat hajtott végre. A felkelő, népi demokrácia-ellenes erők felfegyverzése, s ugyanakkor a szocializmushoz hű fegyveres erők bomlasztása érdekében a kerületi kapitányságoknak parancsot adott arra, hogy a lázadókkal szemben ne fejtessenek ki ellenállást, ellenkezőleg: adják át nekik fegyvereiket s a rendőrségi épületeket. Ily módon Kopácsi a rendőrség készleteiből a zendülők részére több mint 20000 darab lőfegyvert osztatott ki.⁵⁶ Ezért Nagy Imrét halálra, Donáth Ferencet 12 év börtönre, Gimes Miklóst halálra, Tildy Zoltánt 6 évi börtönre, Maléter Pált halálra, Kopácsi Sándort életfogytiglani börtönre, dr. Szilágyi Józsefet halálra, Jánosi Ferencet 8 évi börtönre, Vásárhelyi Miklóst 5 évi börtönre ítélte.”

Az ítéletnek rendhagyó módon volt egy fontos előzménye:

„Biszku elvtárs közlése szerint ebben az ügyben az ellenforradalmi lázadás 74 aktív résztvevőjét tartóztatták le. Közülük 11 személyt különítettek el, mint az összeesküvők vezető magját. Ezek: Nagy Imre, Losonczy Géza, Donáth Ferenc, Gimes Miklós, Maléter Pál, Kopácsi Sándor, Tildy Zoltán, Jánosi Ferenc, Vásárhelyi Miklós, Szilágyi József, továbbá Király Béla, aki

⁵⁵ Szilágyi József ügyét elkülönítették és Vida Ferenc tanácsa, egyszemélyes perben, április 22-én halálra ítélte. Az ítéletet két nappal később végrehajtották.

⁵⁶ Mint korábban említettem, ez volt a nemzetőrök részére átadott készlet.

nyugatra szökött, s aki ezért csak távollétében vonható felelősségre. A Politikai Bizottság úgy határozott, hogy a csoport ellen ez év szeptemberének végén zárt tárgyaláson kell az eljárást lefolytatni. A Politikai Bizottság utasította a belügyminisztert, hogy a Nagy Imre és csoportja ügyében elkészítendő vádindítványban 3 fő vádpontot emeljenek ki. Ezek: a hatalom erőszakos megragadása, a népi demokratikus rend megdöntésére irányuló összeesküvés szervezése és az imperialistákkal való szövetkezés. A BM-nek komoly bizonyítékok állnak rendelkezésére, amelyek alapján a fenti vádat lehet emelni Nagy és társai ellen. Biszku elvtárs közlése szerint az MSZMP KB Politikai Bizottsága jóváhagyta a vádindítvány tervezetét, amelyet Kádár elvtárs korábban már megküldött Moszkvába. A Politikai Bizottság megbízta a BM-et, hogy készítse el a vádindítványt, amelynek alapján az ügyészség majd rövid vádiratot állít össze. A Politikai Bizottság nem hozott határozatot a Nagy Imrére és csoportjára kiszabandó büntetések mértékéről, de e kérdés megvitatása során olyan vélemények hangzottak el, hogy a vádlottak között differenciálni kell, s bűnösségük fokának megfelelően a legsúlyosabb büntetést kell kiszabni Nagy Imrére, Losonczyra, Donáthra, Gimesre, Maléterre, Szilágyira és Király Bélára. A többi vádlott esetében enyhébb büntetéseket lehet alkalmazni, attól függően, hogy milyen vádak vannak ellenük, s milyen a magatartásuk a vizsgálat és a per folyamán.”⁵⁷

Természetesen az ítélet kihirdetése és végrehajtása után felmerült, hogy Kopácsi Sándor hogyan úszhatta meg a halálbüntetést.

Kádár Jánostól ezt is megtudhatjuk: „A többiek viselkedése egészen más volt és érdemes szót ejteni Kopácsiról, mert elég sok ember van, aki nem érti, hogy hogy lehet, hogy ilyen dolgok voltak korábban és őt csak életfogytiglani fegyházra ítélték. Ennek magyarázat az, hogy az igazságügyi szervek mindent mérlegeltek, ami mérlegelni kellett, tehát mit csináltak annak idején, aztán milyen szándékok vezették, aztán mit csinált azután és ez az egész mérlegelés adta azután az ítélet alapját. Habár Kopácsi nagyon

⁵⁷ Andropov, Rudenko és Ivasutin feljegyzése az SZKP KB részére a Biszku Bélával folytatott megbeszélésről, 1957. augusztus 26. (Jelcin-dosszié, Századvég Kiadó – 56-os Intézet Budapest 1993. 199.o.)

súlyos dolgokat csinált már 23-a előtt, de mégis tény az, hogy ebben a társaságban – meg kell mondani – hogy Kopácsi egy primitív és fiatal ember volt. Ezek tényleg az ujjuk köré csavarták és az orránál fogva vezethették, ami mondjuk – akkor nyert bizonyítást, amikor az események menete megfordult és ez az ember azon medítált, hogy mit csináljon a továbbiakban. És akkor látszott rajta a megbánás is, a félelem is és a segítőszándék is. A vizsgáló szerveknek nagyon sokat segített ez is meg mások is. Végül hát ezzel mérlegelték.”⁵⁸

Vida Ferenc „vérbíró”, a Nagy Imre per bírása 1989-ben nyilatkozott az ARD 1 televíziónak. A riporter kérdésére, hogy miért nem végezték ki Kopácsi Sándort, azt válaszolta: *„Kopácsi elvtárs kék ÁVO-s volt és a mi kutyánk kölyke, és ezért nem lehetett őt kivégezni. A mi kutyánk kölykei – és mások is – kegyelmet kaptak. Kopácsi még Kanadába is kimehetett.”⁵⁹*

Kopácsi Sándor 1963. március 25-én általános amnesztia keretében szabadult. A Budapesti Telefongyárban vasesztergályosként, majd Solymáron műszaki tisztviselőként dolgozott. Befejezte, befejezhette jogi tanulmányait 1969-ben, de nem kapott, nem kaphatott a végzettségének megfelelő munkát.⁶⁰

1970-ben kivándorlási kérelmet nyújtott be. Már másnap elbocsátották. 1975-ben kapta meg feleségével a lehetőséget a kivándorlásra, tehát nem disszidált mint az több helyen olvasható. Kanadában telepedtek le. Torontóban fizikai munkásként dolgozott 1987-ig. 1989. július 6-i rehabilitálását követően hazatelepült.

A főkapitány Kanadába távozásának, pontosabban a kitelepülése engedélyezésének a körülményeiről egy érdekes információ: *„Majd patetikus hangon elmondta: életében soha nem bánta meg döntéseit, talán csak egyetlen esetben. Mégpedig akkor, amikor egyik bizalmasa, Sándor József rábeszélésére hozzájárult, hogy Kopácsi Sándor, az 1956-os események*

⁵⁸ Jegyzőkönyv a Központi Bizottság 1958. július 25-i üléséről (15.o.) www.eleveltar.hu

⁵⁹ Lakatos Pál: Akik megúszták 1956-ot www.lakatospal.hu

⁶⁰ A Legfelsőbb Bíróságon olvasott indoklás szerint: „Tekintettel arra, hogy az ítélet életfogytiglani börtönbüntetésre szól, az érdekelt soha nem nyerheti vissza állampolgári jogainak gyakorlását és a bünyügyi nyilvántartásból sem törölhető a büntetett előéletű megjegyzés.” (Kopácsi Sándor: im: 9. o.)

egyik vezéralakja Nyugatra távozhasson. ... A Kopácsi tollából a napokban megjelent könyv legnagyobb baja, hogy ami abban le van írva, az mind igaz. Márpedig az ilyen zűrés események kapcsán a politika számára nem létezik nagyobb csapás, mint amikor feltárják a ténylegesen történeteket.”⁶¹

Az MSZMP Politika Intéző Bizottság 1989. augusztus 15-én tartott ülésén született döntés hazatelepüléséről. „A Politikai Intéző Bizottság elvben támogatja Kopácsi Sándor hazatelepülési szándékát. Megbízza Grósz Károly elvtársat, hogy az ügygel foglalkozzon.”⁶²

Visszakapta rendfokozatát, 1990-ben nyugállományú rendőr vezérőrnaggyá, 1994-ben altábornaggyá léptették elő.

1990-92 között a Történelmi Igazságtétel Bizottság Katonai Szekciójának alelnöke.

1991 és 1997 között az Önvédelmi Szervezetek Országos Szövetsége, illetve az Országos Polgárőr Szövetség alapító elnöke.

Egészségi állapota miatt 2000-ben visszaköltözött Torontóba. 2001. március 2-án hunyt el.

Összefoglalásként

Nem vitatható el Kopácsi Sándortól, hogy a forradalom idején Budapest rendőrfőkapitánya volt, még ha az intézményt nem is így hívták.

Nem vitatható el az sem, hogy a Nemzetőrség megszervezéséért és működéséért mindent megtett. Ténylegesen viszont nem lehetett a Nemzetőrség parancsnokhelyettese.

Ellenben bizonyossá vált a számomra, és remélem az olvasó számára is sikerült világossá tenni, hogy Kopácsi Sándor tisztességes emberként szolgált a főváros főkapitányaként. Elnyerte a kollégái és a forradalmárok bizalmát, kommunista előélete és pályafutása ellenére is megőrizte tisztességét. Zárásként két bizonyíték ezen állításom alátámasztására:

⁶¹ Kádár János 1984 őszén elmondott szavait Horn Gyula idézi – Horn Gyula: Cölöpök (Zenit Kiadó Budapest 1991.) 19. o.

⁶² Jegyzőkönyv az MSZMP Politikai Intéző Bizottság 1989.08.15-én tartott üléséről. 9.o. www.eleveltar.hu, Letöltés: 2018. január 24.

Az első: „A forradalom leverését követően a rendőrséget illetően általános volt a vélemény, hogy a testület tagjai kevés kivétellel nem állták meg a helyüket, a rendőrség vezetői nem adtak kellő irányítást akkor, amikor arra a legnagyobb szükség lett volna. A rendőrség állományát Münnich Ferenc, a fegyveres erők minisztere három csoportba sorolta: szétszóródott egységek, passzív magatartásúak és a felkelőket támogatók (utóbbihoz tartoztak Kopácsi Sándor és társai).”⁶³

A második: a „szürke rendőrség” szerepe a forradalom és szabadságharc idején.

Mint ezt a forradalom és a szabadságharc előzményeiről írt fejezetben jeleztem, a „szürke rendőrség” a rendszer elhanyagolt erőszakszervezete volt. A „szürke rendőrség” feladatát szinte csak a forgalomirányítás adta, illetve vidéken segéderőként funkcionált a belső karhatalom mellett. Épp ezért okozhatott meglepetést október 23-án délután a budapesti rendőrfőkapitány, Kopácsi Sándor számára, hogy a belügyminiszter a szovjet tanácsadók jelenlétében a „szürke rendőrség”-re kívánta bízni a tüntetés biztosítását. Kopácsi ezt a megbízást mereven visszautasította nem utolsósorban azzal érvelve, hogy a rendőrségnek nincsenek tömegoszlató eszközei.

Kopácsi Sándort a forradalom és szabadságharc idején a dogmatikus baloldal árulónak tartotta, amit a megtorlás időszakában az ellene hozott ítélet is igazolt.

Országos viszonylatban október 23-a és november 4-e között a „szürke rendőrség semlegesen viselkedett, egyedül Ráckevén lőttek sortűzet az őrök előtt tüntető tömegre.”⁶⁴

⁶³ Baráth Magdolna: A belügyminisztérium átszervezése 1965 után (www.rubicon.hu), Letöltés: 2018. január 23.

⁶⁴ M. Kiss Sándor: A politika és az erőszakszervezetek viszonya Magyarországon 1956. október 23 - november 4. között./ A sortűzek funkciója a forradalom és a szabadságharc időszakában /Habilitációs tételek 2003.

Négy fordulópont Dr. Kertész Imre címzetes egyetemi tanár, nyugalmazott rendőr dandártábornok életében

A magyar rendészettudomány történetének volt három kimagasló alakja, akik a XX. század második felében éltek és alkottak. Sajnos ezt már múlt időben kell mondani, mert épp a napokban veszítettük el közülük a legutolsót, Katona Gézát is. Déri Pál, aki több évtizeden át a Belügyi Szemle főszerkesztőjeként írta be nevét a történelembe, s harmadikként Kertész Imre.

Kilencven évvel ezelőtt született és 2004-ben távozott az élők sorából. Abban a szerencsés helyzetben vagyok, hogy életének legutolsó éveit a Belügyi Szemle főszerkesztő-helyetteseként egy munkahelyen tölthettük és még halála előtt két egész napos beszélgetés során hangszalagra rögzíthettem visszaemlékezéseit. E felvételekből, továbbá a gyakori meghitt, baráti beszélgetésekből állítottam össze a tanulmányomat¹.

Zsidó kispolgárból elkötelezett harcos kommunista

Kertész Imre 1926. március 26-án született Hencidán, Hajdú-Bihar megyében. Mai szóval élve alsó-középosztálybeli zsidó kispolgári családból származott. Édesapja magántisztviselő volt, ami különböző cégeknél való könyvelést, pénztárosságot jelentette. Gyakran volt munkanélküli. A család hamarosan Budapestre költözött, ahol is Kertész Imre zsidó felekezeti

¹ A tanulmány 2016. április 7-én, az Országos Rendőr-főkapitányság Rendőrségi Igazgatási Központ Auditóriumában, a Kertész Imre emlékkonferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

elemi iskola után gimnáziumba járt. Aki ismerte, annak talán ellentmondásnak tűnik, de tényleg nem volt jó tanuló. Valószínűleg a szorgalmával lehetett baj, mert egy évig még lakatostanoncnak is adták a szülei. Édesapja I. világháborús harctéri sebesülése révén jogosult volt tandíjfizetés nélküli iskolai helyre, de csak akkor, ha gyermeke tanulmányi átlaga elérte a négyes eredményt. Hitt a polgári Magyarország eszméiben, a Felvidék visszatértét versben üdvözte. Ennek a már-már idilli ifjúkornak 1944-ben az érettségi után lett vége, amikor Kertész Imrét származása miatt munkaszolgálatra hívták be. Százada Nyugat-Magyarországon került „bevetésre”, egyebek között a fertőrákosi kőfejtőben. Az ottani viszonyokról nem szívesen beszélt, egyszerűen csak a „szörnyű” jelzőt használta. A front előre törésével Bécsbe romeltakarításra vezényelték, ahonnan két társával megszökött. A háromnapos étlen-szomjan rejtőzésből a Bécset elfoglaló Vörös Hadsereg szabadította meg. Visszavergődve Budapestre egy jó és egy rossz hír várta. Szülei a gettóban túléltek az ostromot és a jobb élelmiszer ellátottságú Debrecenbe költöztek, a rossz viszont, hogy házukat egy bomba földig rombolta. A romok alól kiráncigált egy függőnyt, melyből a szomszéd szabó két inget rögtönzött és egy vonat tetején elindult Debrecenbe. Oda megérkezvén leltárt készített. Betegen, lesóványodva, de túlélte a világháborút és az üldöztetést, szülei éltek, egyszóval boldog volt, s örömét még az sem tudta elvenni, hogy hátizsákját a két új ingével a vonaton ellopták...

Nagy lelkesedéssel vágott bele az új életbe, s még ott Debrecenben belépett a Magyar Kommunista Pártba, amiben annak a biztosítékát látta, hogy megszabadul minden olyan nyűgtól, szörnyűségtől, ami addig kísérte az életét. Harcos kommunista lett. Részt vett a párt szervezésében és nyár végén felutazott Budapestre, hogy régi vágyát teljesítve orvostanhallgatónak jelentkezzen.

A budapesti viszonyok mai szemmel nézve elképzelhetetlenül nyomorúságosak voltak, a menzát a hallgatóknak maguknak kellett megszervezniük, betört ablakú helyiségekben kellett lakni, tanulni. Imre (a mai hallgatói önkormányzatnak megfelelő) Medikus Kör koalíciós alapon szervezett kommunista titkára lett és aktív, talán túlzottan is aktív közéleti életet élt.

Társaival megszervezték a budapesti vendéglősnőknél, hogy minden nap egy medikusnak adjanak ebédet a maradékokból, eljártak valamennyi koalíciós pártnál, így személyesen Rákos Mátyásnál is, hogy biztosítsák az akkora már a Vörös Hadsereg által alaposan lelakott Ludovika Akadémia déli épületét orvosi kollégiumnak. És főleg tüntettek. Egyszer, a Népbíróság épülete előtt személyüknek nagyobb nyomatékot adva fehér orvosi köpenyben egy nem kedvükre való ítélet után ezt skandálták: „Nem boncolunk eleget, fasisztáknak kötelet!”

A mozgalmi élet és az akkori fényes szelek hangulata hozta, hogy a család nélküli egyetemi hallgatók tanulóköröket alkottak, természetesen a pártállásuknak megfelelően, s így Kertész Imrének tanuló társa lett Losonczy Géának a felesége, Haraszi Mrika, és Aczél Györgynek a későbbi felesége, Halmai Zsuzsa.

Magyar medikusból szovjet joghallgató

Így utólag visszatekintve talán nem is csodálkozhatunk rajta, hogy az elkötelezett mozgalmi munka a tanulás rovására ment, s Kertész Imre, akinek alapszervi titkárként példát kellett volna mutatnia, a legnehezebb anatómia vizsgáját folyamatosan halasztotta, ami egy idő után már tarthatatlanná vált, s ezért inkább a pályamódosítás mellett döntött. Kerületi pártösszekezdőjének felvetette, hogy szívesen lenne hivatásos forradalmár, vagyis pártinstruktor. Erre – mindannyiunk nagy szerencsére – nem került sor, viszont felajánlották neki, hogy az akkor induló (1948-ról beszélünk) Szovjetunióbeli ösztöndíjak egyikére számíthat. Ezt örömmel vállalta. Moszkvába kiutazva Kertész Imrét fűtötte a vágy, hogy megismerje az általa nagyon tisztelt Szovjetuniót, és vonzó lehetőségnek tűnt, hogy ott szerezzen orvosi diplomát. Egy tornateremben, a földön eltöltött éjszaka után reggel, az úgynevezett irányító bizottság előtt ez a vágya egyik pillanatról a másikra szertefoszlott. Közölték vele, hogy a Nagy Honvédő Háború során akkora a Szovjetunió orvos vesztesége, hogy az orvosi karokra nem áll módjukban külföldi diákot fogadni. A felajánlott mezőgazdasági, gépészmérnökséghez Kertész Imrének nem volt kedve, s így elfogadta a második ajánlatot, hogy a tatáröldi Kazany egyetemén joghallgató legyen.

Ott, „távol Moszkvától” fogadták igazán sanyarú körülmények a magyar joghallgatókat. A háborút túlélő hátszág élelmiszerellátása tele volt nélkülözésekkel. Kertész Imrere azonban rámosolygott a sors, mert akadt Nagy Lajos személyében – aki már végzett jogász volt – egy tanuló társa. Minden nap éjjelig tanultak, s három hónap múlva már kezdték érteni az orosz nyelvű előadásokat. Egyetlen szórakozásuk a megspórolt pénzükön vett rádió éjjelkor még meghallgathatták a budapesti Kossuth Rádió híreit. Rövidre fogva a kazanyi eseményeket Kertész Imre nagyon jó tanuló lett. Csak egyetlen vizsgájára kapott 4-es érdemjegyet, de így is Vörös Diplomával fejezte be tanulmányait.

Jogelméletre szakosodott szovjet Vörös Diplomásból magyar bűnügyi technikus

Ambicionálta, hogy visszatérve Magyarországra a gondolkodásához legközelebb álló jogelmélettel fog foglalkozni, s írt is haza az Állam- és Jogtudományi Intézetbe, hogy szeretne ott elhelyezkedni, de erre nem kapott választ. Diplomával hazaérkezve a Magyar Irányító Bizottság őt a Belügyminisztériumba helyezte, ahol, hogy beletanuljon az ottani munkába, a Bűnügyi Osztály technikai részlegéhez osztották be. Ez aztán egy életre szóló kapcsolat kezdete volt, mert Kertész Imre hadnagy nagy lelkesedéssel vetette bele magát ebbe a munkakörbe, s tanúsítja ezt, hogy akkor meginduló Rendőrség Szemle legelső számában már *A nyomozás tervszerűsége a siker elengedhetetlen feltétele* címmel tette közzé első tanulmányát. Ne feledjük Sztálin halála után vagyunk, s egyre több részletet ismertek meg az akkor élők a törvénytelenésekről, így Imre úgy érezte, hogy ezek megismétlődése ellen legtöbbet akkor tud tenni, ha a kriminalisztika egzaktságában tesz szert minél nagyobb ismeretekre. Nem adta fel tudományos ambícióit és a mai PhD fokozat megszerzésének akkori megfelelője, a kandidátusi fokozatért aspirantúrára jelentkezett. Mindezt Moszkvában tervezte. Ahhoz, hogy a felvételi vizsgának megfelelően filozófiai műveket kellett megtanulnia. És itt most adjuk át a szót, magának Kertész Imrerek:

„Mikor hazakerültem intenzívebben kezdtem kriminalisztikával foglalkozni és többször is sikertelenül jelentkeztem magyar aspirantúrára. Aztán jelentkeztem szovjet aspirantúrára, ahol ugyanaz volt a felvételi. Úgy volt, hogy októberben megyek Moszkvába és tudtam, hogy a Marxizmus-Leninizmus vizsga és a filozófiai vizsga némely helyen rendkívül kemény. A forrásmunkákat kellett pontosan meghatározni és ez nekem nem tetszett. Ezt meg akartam előzni és jelentkeztem és kaptam rá engedélyt, hogy a filozófiai vizsgát Magyarországon letegyem és utána kerüljek ki a Szovjetunióba. Ideiglenesen leszereltem a rendőrségtől és tanulmányi szabadságra mentem. Mint felvett aspiráns belépést kaptam a Parlamenti Könyvtár kutató szobájába. Ebben a kutatószobában ültem, amikor láttam, hogy a Bem téren készülődik a tüntetés 1956. október 23-án. Készültem a filozófia vizsgámra, míg aztán be nem jöttek és közölték, hogy bezár a Parlament. Kikerültem a Kossuth térre, ahol rögtön megismertem Györfi barátom hangját, aki konferálta az eseményeket, utána pedig Nagy Imrét. Akkor aztán jöttek a teherautók, hogy menjünk a Rádióhoz. Én bementem az ORFK ügyeletére, ami a mai Képviselői Irodaház épülete volt, és jelentkeztem, hogy bevonulok. Attól kezdve egyszer mentem haza, végig bent voltam. Dacára annak, hogy én nem voltam ÁVH-s, mert bűnügyes voltam, ez idő alatt feltúrták a lakásomat.”

Az ORFK Bűnügyi Technikai Alosztályvezetőjéből az 1956-os budapesti szovjet városparancsok tolmácsa

„Az ORFK-n az első időben nem volt mit tenni, aztán betettek oda egy diák századot. Nekem az volt a munkám, hogy ezekkel az egyetemista gyerekekkel mentem éjszakai járőrözésre. Egy nemzetőr század volt egyetemistákból. Hogy hogy kerültek oda azt nem tudom, de ott is aludtak.

Akkor senkinek nem volt ott dolga. Igen sokan ott aludtunk, nem is jártunk haza. November 3-án mentem haza és 4-én reggel mentem be újra. Még akkor nem nagyon tudtam, hogy mi történt. Volt egy Szegő nevű vizsgáló tiszt, akivel találkoztam a Duna mozinál, ahol megállított és azt mondta, hogy nem menjek arra, mert ott vannak a szovjetek. Ahogy bementem a főkapitányságra fogadott az országos főkapitány, Pöcze Tibor. ...

Fogadott és adott nekem egy hatalmas lepedőt, hogy ezzel a lepedővel menjek oda a szovjet tankokhoz a Margit-hídra és mondjam meg nekik, hogy ez az Országos Rendőr-főkapitányság, itt nagyon sok fegyver van, de nem azért van a fegyver, hogy a szovjetekre lőjenek. Odamentem a tankosokhoz. A tankos azt mondta, hogy üljek be a tankba. Bemásztam és elvitt a Parlamentig. Ott kiszálltam és ott állt civilben egy jó megjelenésű férfi, akiről tudtam, hogy szovjet tanácsadó a hírszerzésnél. Ő rendkívül megörült nekem, mert felismert. Azt mondta, hogy maradjak ott és segítsek nekik tolmácsolni, mert nem tudják megértetni magukat a helyiekkel. Bemutatott egy tábornoknak, aki Albániából érkezett és ő lett a budapesti városparancsnok. Az első munkám az volt, hogy ez a tábornok összegyűjtötte a Parlamentben lévő őrséget. A Parlamentet akkor a Zrínyi Akadémia tanárai és hallgatói őrizték. Az étteremben gyűjtötte őket és én tolmácsoltam, hogy vállalják tovább a Parlament őrzését, megtarthatják a fegyvereiket és nem fog beleszólni a munkájukba. Felszólalt a parancsnokuk, hogy nem voltak otthon már jó néhány napja és haza akarnak menni. Elengedték őket. Még le sem fegyverezték őket.

Akkor megkért ez a parancsnok, hogy telefonáljak Pöczének, küldjön rendőrtiszteket. Ő átküldött 20 olyan rendőrtiszteket, akik szovjet főiskolát végeztek és ők vették át a Parlament őrzését.”

Kertész Imre tolmácsi szerepe valamikor 1957 januárjában befejeződött. Előtte még sikerült rábeszélnie a városparancsnokot, hogy egy estére, december 24-ére oldja fel a kijárási tilalmat, mert „a magyarok karácsony este nem szoktak forradalmat csinálni”.

2016-ból visszatekintve, különösen, ha az egész életútját egyben nézzük Kertész Imre ahhoz nyújtott segítséget, hogy a rend helyreálljon, a helyzet stabilizálódjon. Végül is ezt tette a forradalom napjaiban is, amikor egy nemzetőr század keretei között egyetemistákkal járőrözött. Reálpolitikus volt, felmérte a geopolitikai erőviszonyokat, sem nem disszidált, sem nem lett hős. Jártta azt az utat, amit kitűzött magának és 1957-ben már Moszkvában folytatta tovább bűnügyi-technikai tanulmányait, és onnan kandidátusi fokozat megszerzésével tért haza. S lett a Bűnügyi, Szakértői és Kutatóintézet európai hírű megteremtőjévé. A német és az orosz nyelvtudását

50 éves korában még angol nyelvvizsgával is kibővítette. Példát mutatott munkatársainak a kemény, fegyelmezett munkájával. Heti hét napot dolgozott, vasárnap például nyelveket tanult vagy idegen nyelven olvasott. Kivételes személyiség volt. Életpéldája szolgáljon mindannyiunk számára tanulsággal, hogy szélsőséges ideológiák árnyékában is válhat valaki tudós értelmiségivé. Tudományos teljesítményét a mai Széchényi-díjnak megfelelő Állami Díjjal ismerték el. A tudományok doktora lett, a tábornoki előléptetés csak elég későn, már közvetlenül a halála előtt jutott megérdemelten osztályrészévé. Nagy veszteség volt halála! Nyugodjon békébe

Kertész Imre, az értelmiségi

1988 őszén Kertész Imre nyugdíjba ment. Csaknem három évtized után elköszönt élete fő művétől, a bűnügyi technikai intézettől. Akkoriban történt, hogy az immár nyugállományú rendőrezredes, korábbi irodájában néhány munkatársa társaságában személyes tárgyait – könyveket, egykori konferenciák meghívóit, nemzetközi tanácskozások kiadványait – rendezgetve megjegyezte: „*Nehéz volt a rendőrségen értelmiséginek lenni.*” Ez a mondata gyakran jut az eszembe. Most, amikor a Bűnügyi Szakértői és Kutató Intézet munkatársai egykori igazgatójukra emlékeznek, aki 2016-ban lett volna kilencven éves, gondolkodjunk közösen Imre bácsi sóhajtnak is beillő mondatán!¹

Kertész Imre, az Állami díjas tudós, az akadémiai doktori cím birtokosa, a három világnyelven magabiztosan tájékozódó szakember már értelmiségiként választotta a hivatásos szolgálatot, és rendőrként is a szellem embere maradt. Akik őt ismerték azt láthatták, hogy a maga életében a két státuszt példás harmóniával egyesítette. Azzal azonban, hogy a sikerekben bővelkedő felszín alatt egy keményen megharcolt életút rejtőzködött, talán igazgatónk is csak a búcsú perceiben szembesült.

Kertész professzor értelmiségi létében egyesítette a felsőfokú szakmai tudást, az egyetemes műveltség birtoklását, az önálló és kritikus gondolkodás elvitathatatlan jogát, amit csak független és autonóm személyiség képes felelősséggel gyakorolni. Mindezt magyar hazájának egy olyan történelmi korszakában cselekedte, amikor a mi tájainkon az emberi méltóságnak ez a kiteljesedése csaknem lehetetlennek tűnt.

¹ A tanulmány 2016. április 7-én, az Országos Rendőr-főkapitányság Rendőrségi Igazgatási Központ Auditóriumában, a Kertész Imre emlékkonferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

A felnőttkor határához érkező fiatalember először olyan diktatúrával találkozott 1944-ben, amelyik az életét kívánta elvenni, csupán csak azért, mert merészelt megszületni. Az aljas és nyomorító hatalom nem a függetlenségét és autonómiáját vitatta, hanem a léthez való jogát kérdőjelezte meg. Szerencse, életigenlés, lelki erő, és tisztességes emberek segítségével kellett ahhoz, hogy a szegény sorsú fiú a vészkorszakot túlélje.

A fiatal Kertész 1945-ben okkal hihette, hogy egy felszabadított országban választ foglalkozást. Orvosnak készült. Az egyetemi szintű tudással a természettudományok területén találkozott először. Ez a körülmény később meghatározó jelentőséget kapott az életpálya alakulásában. Mi lett volna, ha őt is elragadja a fényes szelek nemzedékének lendülete, egy boldog, szabad és igazságos társadalom ígérete? Az esély megvolt rá, mert az a világ, amely korábban őt körülvette sem boldog, sem szabad, sem igazságos nem volt. Elkerülhetetlenül közelgett a találkozás egy másik diktatúrával, a proletárnak nevezettel, ami nem az életét, hanem az emberségét akarta megsemmisíteni. Ezzel szembeszállni szinte nehezebb volt, mint a halált elkerülni.

Orvosi stúdiumaival felhagyva lehetőséget kapott arra, hogy a Szovjetunióban, jogásznak tanulhasson. Abban az országban, amelyre, mint a fasiszmus legyőzőjére, hetven évvel ezelőtt Kertésszel együtt nagyon sokan hálával tekintettek. A kazanyi egyetemi évek nem csupán a jogtudománnyal ismertették meg a külföldről érkezett hallgatókat, hanem a szovjet valóság mindennapjaival is, amelyek messze voltak a hirdetett vonzó eszméktől.

Még mindig 1988-at írunk. Ebben az esztendőben, követve őt az igazgatói poszton, Kertész Imrével Moszkvába utazhattam. Imre bácsi egykori tanárával, a neves orvos-szakértővel találkozott, aki otthonába invitált minket. Moszkva egy harmincas évek végén épült jellegzetes lakótelepén jártunk, ahol a kor különös lakáspolitikájának megfelelően, szinte csak orvosok éltek. A házba belépve hosszú, sötét folyóson haladtunk, ahol egymáshoz közel nyíltak az aprócska bérlakások ajtói. Vendéglátónk megállított bennünket és mesélni kezdett: *„Fiatal tanárként 1953 januárjában már itt laktam, amikor több orvost letartóztattak, akik az ország vezetőit – köztük magát Sztálint – gyógykezelték. Rettenetes terror kezdődött, amelyben az*

önként logikája szerint szinte valamennyi doktor gyanússá vált. Minden éjjel hallottuk az autók érkezését, a vést jósló neszeket, majd reggelre kelve ezen a folyóson végighaladva láttuk a lepecsételt lakásokat, ahonnan mindenkit elhurcoltak a hatalom emberei. Félelem vett erőt rajtunk, szólni sem mertünk, egymás tekintetét is kerültük. Hetek alatt szinte elnéptelenedett az orvosok lakta telep. Feleségemmel azt vártuk, hogy mi mikor kerülünk sorra. A rémálomnak Sztálin halála vetett véget. Az igazi fellelegzés akkor következett, amikor a kommunista pártlap, a Pravda közleményben tudatta, hogy az ártatlan orvosokat koholmányok alapján hurcolták meg.”

Figyeltem az emlékeiket idéző két barátot, félszavakból is megértették egymást. Imre közelről látta ezt a világot, annak tapasztalatai tetten érhetőek későbbi szakmai pályafutásában. Noha szerette a jogelméletet, fő diszciplínájának a kriminalisztikát választotta. A „kétszer kettő józansága” vonzotta, amiben korábban szerzett ismeretei csak megerősítették. Valotta, hogy az igazságszolgáltatás legnagyobb kihívása az igazság megismerése, és nincs ideológia, ami a tények feltárásának nehézségeit elhárítani képes lenne. Csak a természettudományokban lehet bízni, de nem, mint a bölcsek kövében, hanem mint olyan ismeretekben, amelyek kérlelhetetlenül emlékeztetnek tudásunk hatáira. Ez a meggyőződés jelenik meg a tárgyi bizonyítás elméletének kimunkálásában, ami Kertész Imrét nemzetközi híré kutatóvá tette, és nagyban hozzájárult ahhoz, hogy az általa alapított bűnügyi technika európai színvonalú intézetté válhatott.

A kriminalisztika sokat köszönhet Kertész Imrének, de ő is hálás lehet a nyomozás tudományának. Számára az igazságügyi szakértés jelentette azt a menedéket, ahol az önkénnyel szemben megőrizhette függetlenségét és jelleméből fakadó emberségét. Ő „sziszegve sem szolgált aljas, nyomorító hatalmakat”.

A rendszerváltás idején a világot járt, művelt tudósnek kész terve volt arra, miként lehet a technikai lehetőségeket a bűnüldözés szolgálatába állítani akként, hogy közben megfeleljünk az alkotmányosság értékeinek is. Tanulmánya az igazságügyi szakértésről három követelményt állított: a szakértői munkához nélkülözhetetlen szaktudás megszerzését, a különleges szakértelem rendelkezésre állását és a szakértő függetlenségét. Bizonyította, hogy vannak olyan klasszikus szakértői területek, amelyek kizárólag

a bűnüldözés gyakorlatában sajátíthatóak el. Felhívta a figyelmet arra, hogy a rendelkezésre állás követelménye a bűnügyi rendőrség szervezetébe integrált azonosító laboratóriumokban valósulhat meg. A szakértői függetlenséget pedig csak az alkotmányos jogállam fundamentumait tisztelő rendőrség garantálhatja. Hogy az milyen, arról mindenki mást megelőzve Kertész Imre: Rendőrség, rendőrállam, jogállam című négyrészes tanulmányában olvashatunk, amelynek első része a Belügyi Szemle 1989. októberi számában jelent meg.

Lehetséges-e igazságszolgáltatást kizárólag a múlt természettudományos eszközökkel történő megismerésére alapítani? Ez volt Kertész tanár úr kérdése. Nem lehetséges, jelentette ki meggyőződéssel. A bűn és a büntetése, a büntetőjogi döntésekhez nélkülözhetetlen belső meggyőződés nem értelmezhető társadalomtudományi ismeretek nélkül, és ezek sorában a jogelméleteknek is kitüntetett szerepük van. Különösen a büntető igazságszolgáltatásra érvényes a tétel, miszerint a büntetés a bűnre adott morális értékeket védő válasz, ami nem mondhat ellent a védett erkölcsi rendnek. A törvényesség csak akkor biztosított, ha a jogtudomány képes öröködni a jog humánuma felett. Az emberi méltóság korlátozhatatlan, az eljárási garanciák az igazság feltárásának biztosítékai, amelyek a hatóság tagjait is képesek megkímélni helyrehozhatatlan tévedésektől és megbocsátathatatlan bűnöktől.

Kertész Imre, jóval túl a hatvanon, a rendszerváltás első demokratikusan megválasztott legfőbb ügyészétől, Györgyi Kálmántól kapott lehetőséget arra, hogy visszatérjen jogbölcseleti elképzeléseihez. Befejezhetetlen háború című munkája ennek az újjászületésnek a máig értékes dokumentuma.²

Imponáló értelmiségi életút! De arra még mindig nem találtunk magyarázatot, hogy miért volt nehéz értelmiséginek lenni a rendőrségen. Lehetséges, hogy ezért felelős a szabad szellem rendet nehezen tűrő öntörvényűsége? Kertész Imre legendásan fegyelmezett, rendszerető ember volt. Az ellentmondások forrása máshol keresendő.

² Kertész Imre: Befejezhetetlen háború, BM Kiadó, Budapest, 2000 (Györgyi Kálmán előszavával)

Az első értelmiségi tulajdonság a magas szintű szaktudás csak azokban a hivatásrendekben jelent értéket, ahol maga a szakértelem adja az igazi tekintélyt. Márpedig a modern rendőrség annak a feudális abszolutizmusnak a terméke, amelyben a hatalomhoz való feltétlen hűség messze megelőzte a szakértelem tiszteletét. De ezen még lehetett segíteni. A rendőrség a 19. században vált a jog hadseregévé. A jogismeret segítette a testületet abban, hogy szakmaként szerezzen magának rangot. Nem is véletlen, hogy ugyanebben a korszakban született meg a bűnügyi technika, amit gyakran emlegetnek „tudományos rendőrségnek”. De a szakértelmet a szigorú hierarchiában működő szervezetekben mindig gyanakvás övezi, mert a hozzáértés nem függhet a ranglétrán elfoglalt pozíciótól. Azt meg lehet szerezni, de pusztán a kinevezéssel nem jár együtt.

A következő értelmiségi attribútum az egyetemes műveltség, ami segít abban, hogy a világ jelenségeit a maguk bonyolultságában próbáljuk megérteni. Viszont a rendőri munka sajátja a dolgok leegyszerűsítése. Rendet és biztonságot csak ennek árán lehet szavatolni. A rendőrnek nem feladata a veszélyek oksági hátterének feltárása, mert ezzel a cselekvőképességét veszítené el. A rendőrségeknek együtt kell élniük egy alapvető ellentmondással, a törvényesség és az eredményesség konfliktusával. Ez az ellentmondás azonban éppen nem a műveltség elutasításával, hanem tudásunk gyarapításával tompítható a leghatékonyabban. Erre ad példát a rendőrképzés számos reformja, amelynek Kertész Imre mindig lelkes propagandistája volt. Nehezen megfeythető talány, hogy ennek ellenére a hetvenes évektől miért nem vehetett részt aktívabban a Rendőrtiszti Főiskola munkájában.

Végül szólni kell az értelmiségi lét lényegét jelentő személyes autonómiáról és kritikai szellemről. Ezek a tulajdonságok csak demokratikus társadalmakban nyerhetnek polgárjogot, és csak azt a rendőrséget éltetik, amelyik törekszik az alkotmányos jogállam részévé válni. Kertész Imre hivatásos szolgálata arra az időszakra esett, amikor hazánkban a rendőri szakértelem fejlődött, a rendőrképzés követte a legfejlettebb mintákat, de egészen a rendszerváltozásig nélkülöztük az alkotmányos jogállam vívmányait. Ennek ellenére tudott értelmiségi rendőrként szolgálni, híven, tisztességének megőrzésével, de felvállalva sok konfliktust is. A diktatúrákra

nem jellemző az „erénytakarékoság”, vagyis az a hatalmi rendszer, amelyben a minimális erkölcsi jó követéséhez nem szükséges halált megvető bátorság. Szakmai életútja során számos esetben kellett sokat kockáztatnia ahhoz, hogy elemi értékeihez hű maradhasson. Ezeket a próbákat vitézül kiállta. Köszönet jár érte.

És végül egy személyes megjegyzés: a rendőrségen értelmiséginek lenni ma sem könnyű!

Szakértő voltam a Bűnügyi Technikai Intézetben

A Tisztelt Olvasó a Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet, valamint a Rendőrség Tudományos Tanácsa által, Kertész Imre professzor úr születésének 90. évfordulója alkalmából szervezett emlékkonferencián elhangzott előadás írott szövegét tartja kezében, ez a magyarázat a személyes hangvételre és a publikációktól általában szokatlan közvetlen stílusra.¹

Igen megtisztelőnek tartom, és ezúton is szeretnék köszönetet mondani a szervezőknek azért a lehetőségért, hogy a konferencia résztvevői sorában és az előadók között megjelent kiemelkedő személyiségek között én is tiszteletemet tehettem Kertész professzor emléke előtt.

Amikor az előadásra készülve végig gondoltam, hogy miről is szeretnék beszélni, a legelső gondolatok között az futott végig az agyamon, hogy milyen szomorú, hogy Kertész professzort már 78 éves korában elszólította a sors, hiszen – koránál fogva – akár még ma is köztünk lehetne; és milyen jó, hogy a hazai kriminalisztika másik kiemelkedő személyisége, Katona professzor még szellemileg frissen, ma is alkotva közöttünk van! Legalább is egy héttel ezelőtt még így volt! Mára ő is bekerült a kriminalisztika halhatatlanjai közé, ami azért igen fájdalmas, mert ezután már csak az emléke él közöttünk. Elvesztése kapcsán ezúton is szeretném mély szomorúságomat, őszinte megrendülésemet és tiszteletemet kifejezni, és fejet hajtani – immár – emléke előtt. Katona professzor – a kiváló tudós és a nagyszerű ember – nemcsak a családjának és az ismerőseinek fog nagyon hiányozni, hanem az egész kriminalisztikai szakma is hiányolni fogja azt a hatalmas tudást és azt a szellemiséget, amit ő képviselt.

¹ A tanulmány 2016. április 7-én, az Országos Rendőr-főkapitányság Rendőrségi Igazgatási Központ Auditóriumában, a Kertész Imre emlékkonferencián elhangzott előadás szerkesztett változata.

Elnézést kérek ezért a rövid kitérőért, de ezt a tragédiát nem lehet szó nélkül és egy képletes főhajtás nélkül hagyni. De az élet kegyetlenül megy tovább!

A mai konferencia témája Kertész Imre, a kreatív, akadályt nem ismerő intézetalapító, a mindenkor példát mutató rendőr főtiszt, a remek szakember, a megbecsült, tisztelt és elismert vezető, a tudományos műhelyt teremtő kiváló tudós – és nem utolsósorban – a nagyszerű ember. Ezeket a jelzőket egyáltalán nem az udvariasság és nem az alkalom elvárása mondatja velem. Én ilyennek ismertem meg őt!

Előre szeretném bocsátani, hogy hozzászólásom „műfaja” nem tudományos előadás. Mivel ez a rendezvény Kertész professzor tiszteletére szerveződött, inkább arról szeretnék beszélni, hogy Kertész Imre milyen vezető, milyen szakember, milyen tudós és milyen ember volt.

Bevezetésként, kérem, engedjenek meg nekem néhány személyes gondolatot. Kertész Imre nagyon fontos szerepet játszott a felnőttkori életemben, jelentős mértékben neki köszönhetem, hogy igazságügyi szakértő lettem, és az ő szellemisége indított el a tudományos pályán.

Azzal a közhelynek számító gondolattal szeretném kezdeni, hogy már egész fiatal koromban érdekelt az a világ, amit ma CSI-nak hívnak. Akkor még természetesen nem ismertük ezt a betűszót, angolul is csak nagyon kevesen beszéltek az országban. Megjegyzem még 4-5 évvel ezelőtt is akadtak olyan hallgatók a Főiskolán, akik a kriminalisztika kapcsán lelkesen bizonygatták, hogy mennyire szeretik a „csi” filmeket.

Akkortájt detektív történeteket olvastunk és krimiket néztünk. Én kifejezetten nagyon örültem, ha néha hozzájutottam egy-egy Sherlock Holmes novellához.

Sir Arthur Canon Doyle híres és a mai napig népszerű bűnügyi történeteiben Sherlock Holmes, a lángelméjű detektív, nemcsak briliáns logikája, legendás megfigyelőképessége és szinte hihetetlen intuíciói révén jutott el rendre a megoldáshoz, hanem – akkor még nem tudtam, de ma már tudom, hogy korát megelőző módon – „nyomozásai során” nagyon sokszor alkalmazta a kriminalisztika és a születőben levő forenzikus tudományok legújabb felfedezéseit is. Doyle írásaiban olvastam először a vérfolt diagnosz-

tikáról, mint a forenzikus szerológia legújabb felfedezéséről, a daktiloszkópiai ujjnyomvizsgálatról, a hamisított okmányok és írások felismerhetőségének lehetőségéről, vagy arról, hogy a kilőtt lövedékről megállapítható, hogy melyik fegyverből adták le a végzetes lövést.

Amikor 1977-ben az ELTE Természettudományi Karán biológia-kémia szakos diplomát szereztem, gondoltam egy bátrtat és merészet: megpróbálok ezen, az engem érdeklő területen elhelyezkedni.

Hogy kezdtem hozzá? Nem kis munkával, bevallom, ismerősök útján, kiderítettem, hogy létezik a Mosonyi utcában egy Bűnügyi Technikai Intézet, ahova írtam egy levelet, hogy szeretnék ott dolgozni. Legnagyobb meglepetésemre néhány hét múlva behívtak elbeszélgetésre (most állásinterjúnak mondanánk) a Mosonyi utcába, a BTI-be. Ekkor találkoztam először Dr. Kertész Imre rendőr ezredes elvtárssal (akkoriban ez volt a megszólítás), egy rendkívül intelligens, udvarias, pozitív kisugárzású emberrel, aki türelmesen meghallgatott, hosszasan elbeszélgetett velem, és – nem kis meglepetésemre – állást ajánlott a dr. Lontai Imréné dr. Santora Zsófia által vezetett Szerológiai Laboratóriumban, ahol azután közel tíz évig dolgoztam.

Kertész Imre olyan vezető volt, aki rendszeresen bejárt a laboratóriumokba, leült a szakértők vagy a laboránsok mellé, és sokszor órákon át elbeszélgetett velük arról, hogy éppen milyen ügyön dolgoznak, és hogy milyen szakmai – esetleg – magánéleti problémával küzdenek. Noha ő maga jogász volt, 1971-ben pedig az állam- és jogtudomány doktora lett, azonban a természettudományok és az orvostudomány sem álltak tőle távol, mivel a jogi diploma megszerzése előtt orvosi egyetemre is járt, így aztán alapos természettudományi ismeretekkel és látásmóddal is rendelkezett, és mivel nagyon mélyen ismerte az Intézet valamennyi szakértői területét, így sokszor hasznos, konkrét, szakmai tanácsokat is tudott adni.

Tőle és az ő szellemében működő Intézet munkatársaitól – Zsófikától és a többiektől – tanultam meg, hogy mit is jelent szakértőnek lenni. Az ugyanis, ha valaki igazságügyi szakértő, az több mint egy állás egy munkahelyen, több mint egy beosztás vagy egy cím, az egy teljes embert kívánó elhivatottság. A szakértő nem mondhatja azt, hogy lejárt a munkaideje,

hogy éppen szabadságon van, vagy, hogy együtt szeretné tölteni az ünnepeket a családjával, ha „ügy” van, ha feladat van, akkor a szakértőnek rendelkezésre kell állni. Segíteni kell a nyomozást az elkövető kézrekerítésében.

Hogy ki is a szakértő, azt már sok híres ember megfogalmazta. Az egyik ilyen, közismert idézet Elmer Eric Schattschneidertől (politikatudós American Political Science Association) származik. A híres, múlt századi, amerikai egyesült államokbeli professzor enyhén gunyoros megállapítása szerint: *„Szakértőnek azt az embert nevezzük, aki több dologról semmit, egyről viszont mindent tud.”*

Ezt az igen frappánsan hangzó, önkritikával teli, szellemes megállapítást – a Kertész-féle Intézetben – egy szakértő sem engedhette volna meg magának. Legalább is a mondás első felét nem. Természetesen, az evidenciának számító elvárás volt egy szakértőtől, hogy ismerje szakterülete minden csínját-bínját, de ugyanakkor ismernie kellett az egész Intézet, az összes többi szakértő munkáját is – legalább is olyan szinten, hogy felismerje, ha egy bűnjel olyan nyomokat hordoz, ami egy másik laboratórium kompetenciájába tartozik, amit valamelyik másik szakterület eredményesen tud vizsgálni, hogy még véletlenül se semmisülhessenek meg, veszthessenek el értékes bizonyítékok.

Az ilyen esetekben Kertész Imre sokszor személyesen töltötte be az egyes szakértők közötti összekötő kapocs szerepét. Nagyon fontos volt ez a szemlélet, amit tőle megtanultunk.

A szakértői mivolttal foglalkozó, másik ilyen elhíresült idézet Niels Bohrtól, a világhírű Nobel-díjas dán atomfizikustól, a róla elnevezett atommodell megalkotójától származik, és lefordítva így hangzik: *„Szakértő az az ember, aki mindazokat a hibákat elkövette, amelyeket egy nagyon szűk területen el lehet követni”.*

Ez is egy nagyon szellemes mondás, de ha Kertész Imre most itt lenne közöttünk, biztosan nem hagyná szó nélkül ezt a kijelentést sem!

Ahogy őt megismertem, arra hívná fel a figyelmet, hogy egy igazságügyi szakértő a szakvéleményében nem tévedhet. Tőle tanultam meg, és a „tőle” egyáltalán nem ennek a megemlékezésnek szóló túlzás, hogy mivel

a hibázás lehetősége az élet minden területén, így minden szakértői vizsgálat esetében is fennáll, éppen ezért, elkerülésére mindent meg kell tenni, és még a mindennél is többet kell tenni. Az értekezleteken és a laborasztalok mellett lefolytatott hosszabb beszélgetések során nagyon gyakran kitért az objektivitásra törekvés fontosságára.

Abban az időben még nem volt sem szakértői törvény, sem minőségirányítás, vagy minőségbiztosítás. Az akkreditáció, a vizsgálati protokoll, a validálás, az ISO szabvány, az auditálás a SWOT-analízis és a többi vonatkozó kifejezés számunkra akkor még ismeretlen volt.

Kertész Imre ebben is megelőzte korát, ugyanis abban a szellemben vezette az Intézetet és olyan elvárásokat támasztott a szakértői munkával szemben, amit manapság törvények és rendeletek írnak elő. Az ő elvárásainak volt köszönhető, hogy a szakértők zsigereibe ivódott a vizsgálati módszerek pontos betartása, a részeredmények ismételt ellenőrzése, és az a szabály, hogy egy mérés nem mérés. És ha két mérés eredményei csak egy kicsit is eltértek egymástól, akkor újabb két, párhuzamos vizsgálatot kellett végezni. És azt is elvárta, hogy minden vizsgálat eredményét kötelezően több szakértő is ellenőrizze és értékelje.

Elvárta a határidők betartását is. Személyesen bejárt a laboratóriumokba nyomon követni, hogy a kiemelt ügyek hol tartanak. És ha valamilyen külső akadály hátráltatta a munkát (anyaghiány, műszerhiány, összehasonlító minta hiánya, vagy bármi egyéb), ha szükséges volt, rögtön közbelépett. Segített.

Kertész Imre vezetése alatt, ami mintegy 28 évig tartott, az 1961-ben alapított, és a kezdetben csak néhány kisebb laboratóriumból álló Bűnügyi Technikai Intézet óriási fejlődésen ment keresztül. Viszonylag rövid idő alatt a bűnügyi nyomozást segítő modern kriminalisztikai vizsgálatokat végezni tudó igazságügyi szakértők összeszokott kollektívája lett. Mivel vezetőként állandóan fejlesztésre törekedett, olyan európai szintű intézményt hozott létre, amelynek magasan kvalifikált igazságügyi szakértői a legmodernebb tudományos és technikai eredmények alkalmazásával segítették a bűnüldözési munkát.

Amikor én odakerültem, 1978-ban, az Intézet már napi rutinban volt képes a legfontosabb szakértői vizsgálatok végzésére.

- a kézírás, az emberi testrésznymok, az ujj- és tenyérynymok, a fénykép, a röntgenfelvétel és a fognyomok, a vér haj és a szőrszálak vizsgálata alapján végzett személyazonosítására,
- két dolog közös eredetének, forrásának meghatározására,
- ismeretlen összetételű anyagok azonosítására (meghatározására),
- biológiai mintákból különféle anyagok kimutatására,
- véralkohol vizsgálatra,
- eredetiség meghatározásra, okirat hamisítások, márka hamisítások felderítésére, termékhamisítások megállapítására,
- ok-okozati összefüggések feltárására (például, hogy rövidzárlat okozhatta-e a keletkező tüzet; ütődés vagy rázóadás okozhatta-e a fegyver véletlenszerű elsülését),
- tények, körülmények megállapítására (például, hogy világított-e a balesetben résztvevő jármű; az utasok közül ki vezette a balesetet szenvedett gépkocsit; a lövés önkezü vagy idegenkéztől származó volt-e),
- tárgyak rejtett sajátosságainak vizsgálatára, meghibásodások okainak kiderítésére, anyaghibák kimutatására, valamint
- események lefolyásának rekonstrukciójára, vagyis annak megállapítására, hogy a vizsgált cselekvés vagy történés lejátszódhatott-e a feltételezett módon (például: a személyt kilökték-e az ablakból; az úttesten talált áldozatot álló vagy már fekvő helyzetben ütötték-e el; a vizsgálatban szereplő személyek ruházata érintkezhetett-e egymással, közlekedési balesetek miként következtek be).

Kertész Imre tudósként is kiemelkedő volt, igen gazdag szakmai életművet hagyott hátra. Tudományos munkássága nagyon sokrétű, monográfiák, tankönyvek, tanulmányok és egyéb publikációk hosszú sorából áll.

Noha abban az időben még „csak” Bűnügyi Technika Intézet volt az Intézet neve és nem Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézet, mint napjainkban,

ennek ellenére ő már akkor elvárta a tudományos munkát, a fokozat szerzést, a kutatást, a publikálást és a konferenciákon való részvételt az Intézet munkatársaitól is.

Kertész Imre nagyon nyitott volt a világra! Már az 1980-as évek elején felismerte az angol nyelv ismeretének fontosságát a nemzetközi tudományos életben és szakirodalomban. Személyes példamutatással is ösztönözte munkatársait a nyelvtanulásra. Elmúlt már ötven éves, amikor intenzív angol nyelvtanulásba kezdett, és az Intézet munkatársait is ösztönözte és segítette abban, hogy nyelvtanfolyamokon vegyenek részt.

Végezetül pedig milyen ember volt Kertész Imre? Figyelmes, törődő, mások problémái iránt érdeklődő és azokra megoldását kereső. Példamutatóan szerény is volt, soha nem volt öntelt vagy lekezelő. Szerénységére mi sem jellemzőbb, mint az, hogy rendszerint tömegközlekedéssel járt dolgozni. Munkatársai tisztelték és becsülték, nagyszerű embernek és kiváló vezetőnek tartották.

Életműve egy olyan kitűnően működő szakértői intézet és egy olyan remek szakértői kollektíva létrehozása volt, melyre alapozva – nyugdíjba vonulása után – az őt követő intézetvezetők sikeresen folytathatták az általa megkezdett utat.

Véleményem szerint, ha Dr. Kertész Imre professzor úr ma köztünk lenne, büszke lenne arra az óriási fejlődésre, ami az elmúlt időben az intézetében bekövetkezett, és büszke lenne arra a világszínvonalon működő, XXI. századi fejlettségi szinten levő Bűnügyi Szakértői és Kutatóintézetre, ami a mai napig sikeresen megőrizte az ő megbecsülendő szellemiségét.

Summary

Orbán, Endre – Sulyok, Tamás: The right to peaceful assembly in the decisions of the Constitutional Court (5-23)

After the entry into force of the Fundamental Law of Hungary the Constitutional Court published quite a few decisions concerning the right to peaceful assembly. Inter alia in July 2016 the Constitutional Court has declared an omission on the part of the law-maker regarding the Act III of 1989 on the Right to Assembly. The Constitutional Court called upon the Parliament to comply with its task due to the guarantees of the participants of the assemblies and due to the uncertainties of the law enforcement whenever a collision between the right to peaceful assembly and another fundamental right arises. The aim of this paper is to present the already elaborated constitutional requirements concerning the right to peaceful assembly.

Nagy, Miklós: Experiences at Rapid Response and Special Police Services regarding planning and implementation in crowd management operations (24-43)

The crowd management at the Rapid Response and Special Police Services is introduced in my study, beside that I analysed the different phases of its development. The main purpose of the thesis is to give an overview about the changes and developments of crowd management at the Hungarian police, to highlight points where changes are still needed and try to introduce the phases of development of crowd management.

Lówi, Ildikó: The Dangers of Cultural Diversity in German Society from the Guest Worker Program until Recently (44-67)

Germany has been the prime target of migrants of various origins in the last decades. The growing presence of 'foreigners' has resulted in serious changes in German society and politics, and it has become the regular topic of common talk. At the same time, this modern-age „Völkerwanderung” has

brought on a series of problems and conflicts in all segments of German society.

Angyal, Miklós – Bezsenyi, Tamás – Petréttei Dávid: „The whole procedure create more harm than benefit” -The dilemmas of forensic developments (68-92)

The dissertation deals with the sociological, philosophical and literary aspects of forensic development. The authors outline how the modern criminal detective work linked to the crime novels and the whole detective literature, moreover how this whole bunch of literature affect in the XXI. century. The so-called CSI effect and the science in court-syndrome are based on an outline of the existing cultural background, and we are also able to analyze how the accreditation, quality assurance and validation problems are related to the modernity of the ever-popular criminal films.

Németh, Gyula: The NIS Directive and Hungary's National Cibersecurity (93-103)

The publication aims to trace and explain the reasons why external and internal factors had an impact on the EU member states that led to the adoption of the unified network security policy. Furthermore the publication aims to compare the guideline of NIS and the strategy of Hungary's National Cybersecurity, highlight the common elements, explore the differences and to prove that the results of the collective thinking can be used to ensure the safety of various institutions and increase the security of the facilities.

Sallai, János: 22 November, Faculty Day of the Faculty of Law Enforcement (104-109)

The Hungarian commissioned police officers' training goes back nearly 100 years. Its starting point was the ceremonial opening of the academic year on 22 November 1922. Following the nationalisation and centralisation of the police force, it was here that the unified training of police officials at national level started, which, in terms of quality, can rightly be considered the beginning of the commissioned police officers' education

or academic police training. Thus, this date deserves to be solemnly declared Faculty Day of the Faculty of Law Enforcement of the National University of Public Service.

Buzás, Gábor: Police Chief of the Revolution and the Police (110-128)

The short study aims to present the professional career of Mr. Sándor Kopácsi, head of the police forces in Budapest during the Hungarian Revolution and War of Independence in 1956. Paralell to the analyses of the chief of the Budapest Police Department's personal career path, the Author investigates the changes in law enforcement in the period between 1945-1956.

Korinek, László: Four turning points in the life of Dr. Imre Kertész professor, retired police brigade general (129-135)

The essay shows how, following several personal tragedies and a uniquely complex career, Imre Kertész became an internationally recognized scholar of criminology, forensic sciences and criminal law, as well as the founder modern forensic technology services and a research institute in Hungary.

Finszter, Géza: Imre Kertész, the intellectual (136-141)

Former colleagues and students gathered to commemorate the founder of modern forensic technology in Hungary. The talk presented at the conference at the national police headquarters provided an overview of Professor Kertész' hard, but successful life.

Balláné, Füzster Erzsébet: I was a forensic scientist in the Hungarian Institute for Forensic Sciences (142-148)

This article has been written in memoriam of Professor Imre Kertész for his 90th anniversary. The life work of Imre Kertész was the establishment of an institute of excellence for forensic sciences, and the creation of an exceptional collective of experts, with whom, after his retirement, his successors could successfully continue on the path Professor Kertész had forged. During his 28-year-long direction, the Institute, founded in 1961 and once consisting of only a few small laboratories, went through a remarkable

development. If Dr. Imre Kertész was still alive, he would be proud of the great progress of recent years, and would take pride in the Institute, that performs at an international level, is ready to meet the challenges of the 21st century, and which still nurtures his honorable spirit.